

OPERAT ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

dr hab. Roman Rudnicki

KRAJEŃSKI PARK KRAJOBAZOWY

Plan ochrony

na okres od 1.01.2009 do 31.12.2028

**BIURO ANALIZ ŚRODOWISKA „ECO-ANALYSE” W TORUNIU
TORUŃ 2008**

SPIS TREŚCI

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE	4
2. STRUKTURA UŻYTKOWANIA I WŁASNOŚCI GRUNTÓW.....	9
2.1. UŻYTKI ROLNE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI	15
2.2. JAKOŚĆ GLEB I STRUKTURA ROLNICZEGO UŻYTKOWANIA ZIEMI	17
2.3. UŻYTKI LEŚNE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI	27
2.4. WODY JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI	32
2.5. GRUNTY ZABUDOWANE ZURBANIZOWANE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI.....	36
2.5.1. Tereny komunikacyjne.....	37
2.5.2. Tereny mieszkaniowe.....	38
2.5.3. Tereny przemysłowe	38
2.5.4 . Użytki kopalne	38
2.5.5. Inne tereny zabudowane.....	39
2.5.6. Zurbanizowane tereny niezabudowane	39
2.5.7. Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	39
2.6. GRUNTY POZOSTAŁE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI	45
2.6.1 Użytki ekologiczne.....	45
2.6.2 Tereny różne.....	45
2.6.3 Nieużytki	46
3. OBIEKTY KULTURY MATERIALNEJ.....	49
4. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE.....	63
4.1. SIEĆ OSADNICZA	63
4.2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZA	68
4.3. SYTUACJA MIESZKANIOWA.....	70
4.4. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	72
4.4.1 Infrastruktura edukacyjna.....	72
4.4.2 Obiekty ochrony zdrowia.....	72
4.4.3 Infrastruktura kulturalna.....	73
5. UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE	73
5.1. ROLNICTWO	73
5.1.1. Warunki przyrodnicze rolnictwa.....	73
5.1.2. Struktura agrarna	74
5.1.3. Cechy organizacyjno-techniczne rolnictwa	81
5.1.4. Struktura produkcji rolniczej.....	87
5.2. POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA.....	98
5.3. TURYSTYKA I WYPOCZYNEK	104
5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	114
5.4.1. Elektroenergetyka.....	114
5.4.2. Gazownictwo.....	115
5.4.3. Gospodarka ciepła	115
5.4.4. Gospodarka odpadami.....	116
5.4.5. Sieć drogowa	117
5.4.6. Linie kolejowe.....	119
5.4.7 Komunikacja rowerowa	120
6. GŁÓWNE PROBLEMY EKOROZWOJU – UWAGI KOŃCOWE	121
7. LITERATURA.....	124

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Rozporządzeniem nr 24/98 Wojewody Bydgoskiego z dnia 17 sierpnia 1998 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Bydgoskiego Nr 61, poz. 344) został utworzony Krajeński Park Krajobrazowy. Park powstał w celu zachowania unikalnego środowiska przyrodniczego, swoistych cech krajobrazu oraz wartości kulturowych, charakterystycznych dla regionu Pojezierza Krajeńskiego. Zgodnie z rozporządzeniem nr 21/2005 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 września 2005 r. w sprawie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego (Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego Nr 108 poz. 1875), aktualna łączna powierzchnia Parku wynosi 73 850 ha i obejmuje obszary wiejskie w granicach administracyjnych sześciu gmin: Więcbork, Sępólno Krajeńskie, Kamień Krajeński, Sośno, Mrocza, Kęsowo, w powiatach: Sępoleńskim, Nakielskim, Tucholskim, w Województwie Kujawsko-Pomorskim, z wyłączeniem obszarów zabudowanych, tj.:

- w Gminie Więcbork miasta Więcbork, o łącznej powierzchni 374 ha;
- w Gminie Sępólno Krajeńskie miasta Sępólno Krajeńskie, o łącznej powierzchni 880 ha;
- w Gminie Kamień Krajeński miasta Kamień Krajeński, o łącznej powierzchni 326 ha;
- w Gminie Sośno terenów miejscowości Olszewka i Przepałkowo, o łącznej powierzchni 5,27 ha.

Ostatnia korekta granic Parku związana była z rozporządzeniem nr 21/2005 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 września 2005 r. (Dz. Woj. Kuj.-Pom. z 2005 r. nr 108 poz. 1875) i dotyczyła likwidacji terenów wyłączonych z Parku w gminach Mrocza i Kęsowo oraz zmiany ich powierzchni w gminach Więcbork, Sępólno Kraj., Kamień Kraj. oraz Sośno. Rozporządzenie wprowadza na terenie Parku liczne zakazy dotyczące:

- lokalizowania nowych obiektów, zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów o ochronie środowiska;
- lokalizacji budownictwa lotniskowego poza miejscami wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- utrzymania otwartych rowów i zbiorników ściekowych;

- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej;
- likwidowania małych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- lokalizacji ośrodków chowu, hodowli – posługujących się metodą bezściółkową;
- organizowania rajdów motorowych i samochodowych oraz pokazów lotów akrobacyjnych;
- umieszczania tablic reklamowych poza obszarami zabudowanymi;
- likwidowania zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych;
- umyślnego zabijania dziko żyjących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierząt, tarlisk i złożonej ikry, ptasich gniazd oraz wybierania jaj;
- wypalania roślinności i pozostałości roślinnych, wydobywania skał, minerałów, torfu oraz niszczenia gleby;
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem obiektów związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym;
- używania łodzi motorowych na otwartych zbiornikach wodnych.

Jako główne zadanie Parku (w intencji samorządów terytorialnych) rozporządzenie wymienia:

- działania na rzecz ochrony naturalnych ekosystemów;
- ochrona wód Pojezierza Krajeńskiego, z uwagi na liczne obszary źródliskowe;
- przeciwdziałanie erozji na wzgórzach morenowych oraz stepowienia terenu;
- pomoc w zakresie ochrony gleb, wód oraz produkcji zdrowej żywności;
- promocję walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i krajobrazowych, zmierzającą do podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu Krajny.

W tym ujęciu w zakresie gospodarki przestrzennej za obligatoryjne uznać można dwie zasady:

- ściśle dostosowanie form i intensywności działalności człowieka do naturalnych możliwości środowiska przyrodniczego,
- konieczność respektowania ograniczeń w działalności gospodarczej.

Obszary parków krajobrazowych, ze względu na ich duże walory przyrodnicze i kulturowe, preferowane są do działalności gospodarczej w zakresie turystyki i rolnictwa - głównie ekologicznego (por. Ekorozwój w polityce ..., 2000; Rola obszarów chronionych..., 2001).

Można tam uprawiać turystykę kwalifikowaną i pewne formy turystyki masowej (rekreacyjnej - np. swobodne poruszanie się po lesie w celach spacerowych, możliwość zbierania runa leśnego itp.). Działalność turystyczna powinna być ukierunkowana na ekoturystykę (spędzanie wolnego czasu w środowisku przyrodniczym w sposób nie powodujący jego degradacji) i agroturystykę (turystykę wiejską). Z kolei działalność rolnicza powinna cechować się tendencją do zrównoważenia produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz odchodzenia od intensywnych form gospodarowania, a przez to wzrostem rangi rolnictwa zrównoważonego (racjonalne dozowanie i limitowanie środków płonotwórczych), a przede wszystkim ekologicznego (zakaz stosowania chemii rolnej).

Tak ukierunkowana działalność gospodarcza prowadzona jest zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) - zapewniającymi sprawiedliwe zaspokojenie potrzeb współczesnego społeczeństwa bez naruszania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń. W zapisie ustawy o ochronie środowiska zasada zrównoważonego rozwoju oznacza dążenie do:

- zachowania możliwości odtwarzania zasobów naturalnych,
- racjonalnego użytkowania zasobów nieodnawialnych i zastępowania ich substytutami,
- ograniczania działalności człowieka uciążliwej dla środowiska i nie przekraczania granic wyznaczonych jego odpornością,
- zachowania różnorodności biologicznej,
- zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa ekologicznego,
- tworzenia podmiotom gospodarczym warunków do uczciwej konkurencji w dostępie do ograniczonych zasobów i możliwości odprowadzania zanieczyszczeń.

Realizacja polityki ekologicznej ochrony środowiska (zasad zrównoważonego rozwoju) następuje poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i powinna się wyrażać w jednoznacznym ustaleniu, iż obowiązek ochrony środowiska nie może być traktowany jako pozostający w konflikcie z interesami gospodarki, lecz jako element prawidłowego gospodarowania. Zasada ta ma szczególnie priorytetowy charakter na obszarach cennych przyrodniczo i objętych systemem ochrony. Jest z pewnością szansą rozwoju gmin wiejskich, dysponujących walorem posiadania na swoim terenie obszarów chronionych. Może być istotnym źródłem dochodów budżetów gminnych. Stwarza społeczności lokalnej szansę pozyskania pracy i zapewnienia odpowiedniej jakości życia.

Ze względu na niespójność administracyjną (3 powiaty, 6 gmin – w tym 3 częściowo), diagnozę stanu zagospodarowania przestrzennego Krajeńskiego Parku Krajobrazowego opra-

cowano, przyjmując jako podstawowe jednostki analizy obręby geodezyjne (problematyka użytkowania ziemi) i sołectwa (zagadnienia społeczno-gospodarcze).

Na terenie Parku wydzielono 69 obrębów geodezyjnych (por. ryc. 1). W porównaniu do układu obowiązującego w służbach geodezyjnych dokonano niewielkiej korekty polegającej na: wprowadzeniu obrębu „Dolina” (gm. Sośno – połączenie w 1 jednostkę 450 ha w dolinie rzeki Sępolanki, które formalnie należą aż do 4 obrębów - Przepalkowo, Olszewka, Obdowo, Dziedno), powiększeniu obrębu Jeleńcz w gm. Kęsowo (o należące do Parku Jez. Piaśnoszyńskie) oraz zmniejszeniu powierzchni obrębów Witosław, Orle, Białowieża w gm. Mrocza (o tereny nie wchodzące w skład Parku).

Za drugą - mikroskalową - jednostkę analizy przyjęto sołectwa. Na terenie Parku wydzielono 65 jednostek tego typu. Różnią się one od obrębów zarówno ze względu na występowanie obrębów, grunty których wchodzą do kilku sołectw (w ramach obrębu Sypniewo wchodzą grunty sołectw Sypniewo, Wymysłowo, Frydrychowo; w ramach obrębu Wałdowo wchodzą grunty sołectw Wałdowo i Teklanowo), jak występowanie sołectw utworzonych z gruntów kilku obrębów (soł. Wiśniewa – obręby Wiśniewa i Kawle; soł. Iłowo – obręby Iłowo, Jazdrowo; soł. Witosław – obręby Witosław i Orle).

Ponadto grunty należące do Parku i położone aż w 4 sołectwach gminy Sośno, ze względu na ich niewielki areał (np. 260 ha użytków rolnych), włączono do sąsiedniego sołectwa Wałdówko w gminie Sępólno Krajeńskie.

Podstawowym źródłem informacji w niniejszym opracowaniu były:

- dane geodezyjne uzyskane w Starostwach Powiatowych w Nakle n. Notecią, Tucholi i Sępólnie Krajeńskim – rozliczenie gruntów w poszczególnych obrębach geodezyjnych (stan w lipcu 2004 r.);
- wyniki Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań oraz Powszechnego Spisu Rolnego (czerwiec 2002 r.) – obwody spisowe ujęte w formie sołectw;
- informacje uzyskane w poszczególnych referatach Urzędów Gmin w Kamieniu Krajeńskim, Mroczy, Sępólnie Kraj., Sośnie i Więcborku (ankiety dot. stanu zagospodarowania przestrzennego) oraz na podstawie wywiadów terenowych w lipcu 2008 r. (gł. największe podmioty gospodarcze – przemysłowe i rolnicze);
- studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin);
- plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska oraz inne opracowania planistyczne na poziomie gmin (Kamień Kraj., Kęsowo, Mrocza, Sępólno Kraj., Sośno,

Więcbork), powiatów (nakielski, sępoleński, tucholski) oraz województwa kujawsko-pomorskiego (porównaj końcowy wykaz literatury – materiałów źródłowych).

Powyższe źródła informacji pozwoliły na opracowanie diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego, obejmującej wszystkie podstawowe segmenty przestrzeni społeczno-ekonomicznej oraz identyfikującej główne problemy rozwoju zrównoważonego.

Zagadnienia te przedstawiono w formie kartogramów (układ obrębów i sołectw – łącznie 25 rycin) oraz stanowiły podstawę opracowania mapy cyfrowej (GIS).

Ze względu na przyjętą metodologię oraz aktualność materiału źródłowego niniejsze opracowanie ma oryginalny charakter naukowy i aplikacyjny.

Rys. 1 Podział na obręby geodezyjne na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Okręgowego Przedsiębiorstwa Geodezyjno-Kartograficznego w Bydgoszczy

2. STRUKTURA UŻYTKOWANIA I WŁASNOŚCI GRUNTÓW

Obszar Krajeńskiego Parku Krajobrazowego obejmuje 69 obrębów geodezyjnych o łącznej powierzchni 76,8 tys. ha. Areal ten stanowią użytki rolne (63,9%), lasy (24,8%), wody (3,9%) oraz tereny zurbanizowane (3,6%) i pozostałe (3,7%; por. ryc. 2).

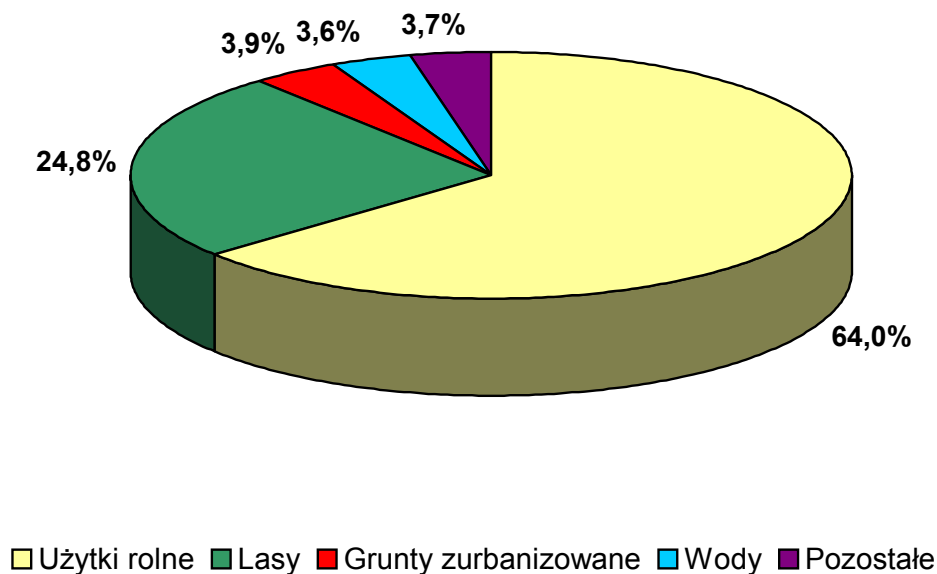
Obręby geodezyjne, posługując się metodą kolejnych ilorazów, stanowiły również podstawę analizy zróżnicowania przestrzennego struktury użytkowania ziemi [w skład poszczególnych komponentów struktury zaliczono: użytki rolne (UR), lasy (L), wody (W), tereny zurbanizowane (U) i pozostałe (P)]. Wydzielono 10 kierunków użytkowania gruntów, wskazujących na rolniczy charakter zagospodarowania przestrzennego w Parku (por. tab. 1, ryc. 3). Świadczy o tym wysoka liczba obrębów geodezyjnych o dominacji (UR6 – 31 obrębów) oraz bardzo wysokim (UR5 L1 - 16 obrębów) i wysokim udziale użytków rolnych (UR4 L2, UR4 W2, UR4 W1 L1 – łącznie 8 obrębów). Z kolei pozarolnicze formy (las) jako wiodący element w strukturze użytkowania ziemi zaznaczają się jedynie w pojedynczych obrębach, położonych w zachodniej części Parku (UR1L5 – 3 obręby - Lutowo, Jazdrowo, Nowy Dwór, UR2 L4 – 2 obręby - Witkowo, Czarmuń). Przewaga funkcji rolniczej stanowi specyfikę Krajeńskiego Parku Krajobrazowego.

W porównaniu do struktury użytkowania ziemi Krajeński Park Krajobrazowy charakteryzuje się bardziej zróżnicowaną strukturą własności ziemi. Ogólna powierzchnia Parku obejmuje zbliżone udziały procentowe gruntów sektora publicznego i prywatnego (por. tab. 2, ryc. 4). W ramach sektora prywatnego (50,2%) zdecydowanie przeważają grunty indywidualnych gospodarstw rolnych (45,5%), co potwierdza rolniczy charakter analizowanego obszaru. Ponadto sektor prywatny reprezentowany jest przez grunty własności spółdzielczej (1,5%), kościelnej (1,4%) i pozostałych podmiotów prywatnych (łącznie 1,9%; w tym głównie grunty osób fizycznych nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych - 1091 ha oraz grunty spółek prawa handlowego – 314 ha).

Z kolei sektor publiczny (razem 49,8%) obejmuje grunty własności Agencji Nieruchomości Rolnych (dawna AWRSP; 20,3%), Lasów Państwowych (24,5%), pozostałych jednostek państwowych (2,9%; w tym najwięcej gruntów Skarbu Państwa przekazanych w użytkowanie wieczyste – 1433 ha) oraz grunty własności komunalnej (2,2%; w tym najwięcej gruntów samorządu gminnego – 1388 ha).

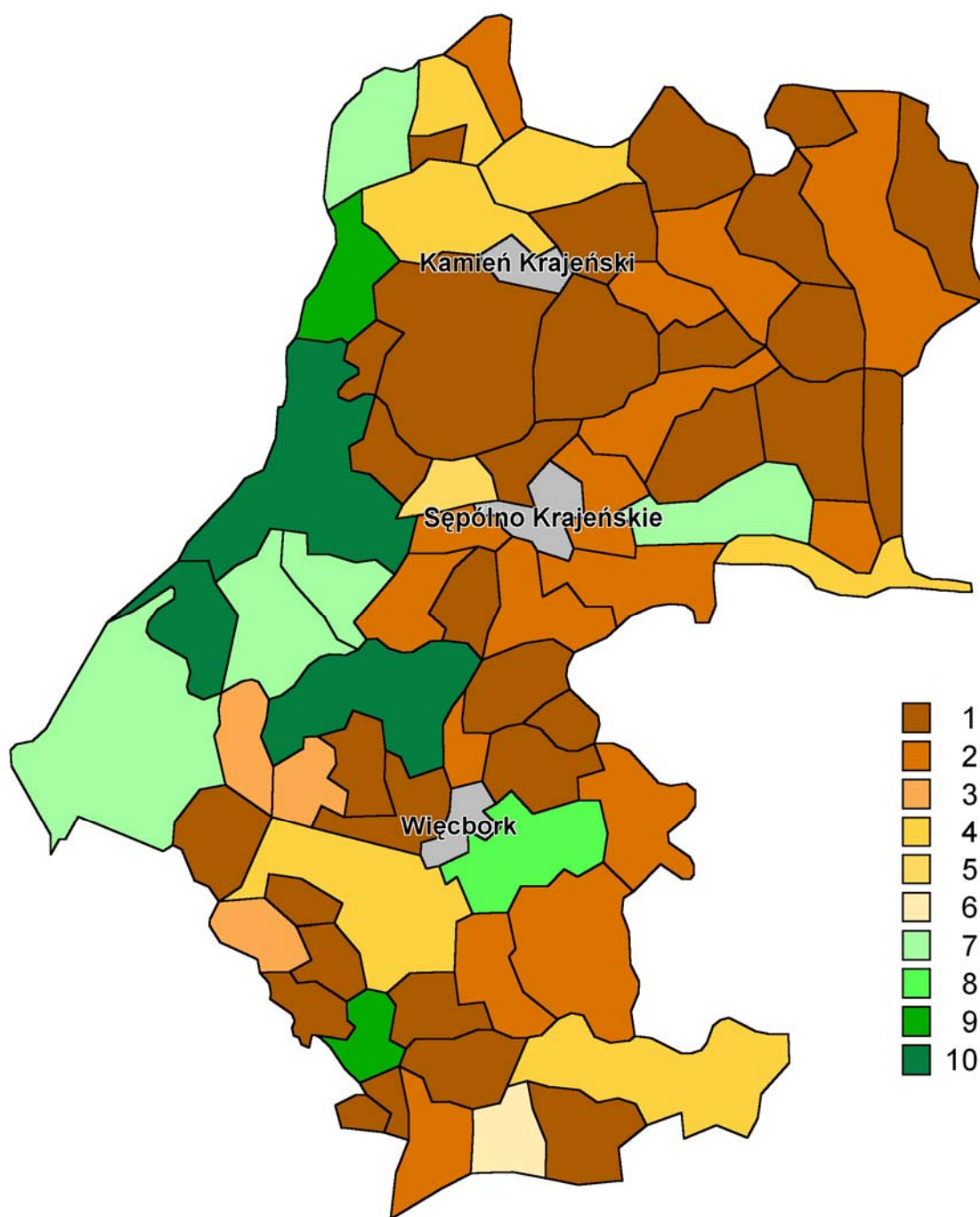
Relatywnie wysoki udział gruntów własności sektora publicznego (około 50% powierzchni Parku) uznać można za zjawisko pozytywne w zakresie kreowania i wdrażania zasad ekorozwoju. Dotyczy to przede wszystkim gruntów pod wodami (91,3% - sektor publicz-

ny) oraz gruntów leśnych (89,8% - sektor publiczny). Także duże możliwości interwencji państwowego ukierunkowanego na ochronę środowiska przyrodniczego wiążą się z występowaniem dużego arealu gruntów własności państwowej w rolnictwie, w tym zwłaszcza Agencji Nieruchomości Rolnych (12,2 tys. ha). Grunty te – zachowując państwową własność ziemi – przekazane są w większości w dzierżawę gospodarstw prywatnym. Uwzględniając fakt położenia gruntów na terenie parku krajobrazowego, umowy dzierżawy powinny być instrumentem ograniczającym negatywne skutki oddziaływania rolnictwa na środowisko przyrodnicze (np. spadek intensywności chowu lub nakładów na chemiczne środki produkcji).

Ryc. 2. Struktura użytkowania ziemi na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obębów, stan w lipcu 2004 r.

Ryc. 3. Kierunki użytkowania ziemi – Krajenski Park Krajobrazowy (2004 r.)

1 – dominacja użytków rolnych (UR6), 2 – bardzo wysoki udział użytków rolnych z bardzo małym udziałem lasów (UR5L1), 3 – bardzo wysoki udział użytków rolnych z bardzo małym udziałem wód (UR5W1), 4 – wysoki udział użytków rolnych z małym udziałem lasów (UR4L2), 5 – wysoki udział użytków rolnych z małym udziałem wód (UR4W2), 6 – wysoki udział użytków rolnych z bardzo małymi udziałami lasów i wód (UR4L1W1), 7 – średni udział użytków rolnych i lasów (UR3L3), 8 – średni udział użytków rolnych z małym udziałem lasów i bardzo małym udziałem wód (UR3L2W1), 9 – mały udział użytków rolnych z wysokim udziałem lasów (UR2L4), 10 – bardzo mały udział użytków rolnych z bardzo wysokim udziałem lasów (UR1L5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obrotów, stan w lipcu 2004 r.

Tabela 1. Struktura użytkowania ziemi – Krajeński Park Krajobrazowy (2004 r.)

Gmina	Obręb	Powierzchnia ogółem	Odsetek powierzchni ogółem					Kierunki
			Użytki rolne	Lasy	Grunty zurb.	Wody	Pozostałe	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kamień	Dąbrowa	848,0	79,6	11,4	4,0	0,7	4,4	UR6
Kamień	Dąbrówka	1476,9	84,2	6,0	4,7	0,7	4,5	UR6
Kamień	Duża Cerkwica	1501,4	83,4	6,5	5,1	0,7	4,3	UR6
Kamień	Jerzmonki	440,7	73,8	20,0	3,1	0,6	2,5	UR5L1
Kamień	Mała Cerkwica	1632,5	82,9	9,2	4,3	0,5	3,0	UR6
Kamień	Niwy	1179,7	48,7	46,9	2,9	0,3	1,2	UR3L3
Kamień	Nowa Wieś	225,3	82,9	11,4	4,5	0,2	1,0	UR6
Kamień	Obkas	1108,7	55,9	38,0	4,4	0,2	1,6	UR4L2
Kamień	Orzełek	1773,6	51,6	34,3	3,2	9,2	1,6	UR4L2
Kamień	Płocicz	2423,3	85,9	5,4	4,0	1,4	3,2	UR6
Kamień	Radzim	684,3	69,4	12,9	3,9	8,8	5,0	UR5L1
Kamień	Witkowo	1524,1	36,8	55,2	3,4	0,6	3,9	UR2L4
Kamień	Zamarte	1147,2	58,7	25,7	4,7	10,4	0,5	UR4L2
Sępólno	Dziechowo	646,2	55,8	10,4	3,0	27,6	3,3	UR4W2
Sępólno	Iłowo	1340,7	45,7	46,4	3,3	0,4	4,2	UR3L3
Sępólno	Jazdrowo	845,7	23,6	64,2	3,2	0,7	8,3	UR1L5
Sępólno	Kawle	579,9	80,8	11,6	4,9	1,0	1,8	UR6
Sępólno	Komierowo	1331,2	47,6	43,1	2,7	0,7	6,0	UR3L3
Sępólno	Lutowo	3545,0	24,6	61,8	2,9	7,1	3,7	UR1L5
Sępólno	Lutówko	483,9	79,9	12,7	5,5	0,3	1,6	UR6
Sępólno	Niechorz	1423,4	64,2	21,5	4,3	4,0	6,1	UR5L1
Sępólno	Piasieczno	654,5	80,8	8,4	6,1	2,0	2,8	UR6
Sępólno	Radońsk	850,0	42,9	50,3	3,5	0,3	3,0	UR3L3
Sępólno	Sikorz	922,2	67,8	21,8	4,8	1,6	3,9	UR5L1
Sępólno	Świdwie	1016,2	71,8	17,3	4,6	0,5	5,7	UR5L1
Sępólno	Trzciany	1238,6	77,5	13,4	4,0	2,4	2,7	UR5L1
Sępólno	Wałdowo	1640,2	80,7	8,4	4,9	0,9	5,1	UR6
Sępólno	Wałdówko	565,1	76,1	16,0	4,6	1,0	2,4	UR5L1
Sępólno	Wilkowo	616,1	88,5	3,7	4,1	1,0	2,8	UR6
Sępólno	Wiśniewa	880,3	68,4	24,3	3,0	0,8	3,4	UR5L1
Sępólno	Wiśniewka	538,3	72,0	19,7	4,1	0,8	3,4	UR5L1
Sępólno	Włościbórz	1292,2	79,1	10,8	4,3	0,8	4,9	UR6
Sępólno	Wysoka	329,9	81,3	3,5	7,1	1,0	7,1	UR6
Sępólno	Zalesie	732,0	84,5	6,2	3,9	1,4	4,0	UR6
Sępólno	Zboże	852,9	76,5	11,0	4,9	1,2	6,3	UR6
Więcbork	Borzyszkowo	441,5	82,7	9,4	5,8	0,9	1,2	UR6
Więcbork	Czarmuń	576,7	31,9	61,4	3,6	0,3	2,8	UR2L4
Więcbork	Dalkowo	321,3	77,3	13,5	5,5	0,5	3,2	UR5L1
Więcbork	Gurowatki	587,5	72,0	6,0	2,8	17,0	2,2	UR5W1
Więcbork	Jastrzębiec	1248,4	72,5	19,1	3,9	0,5	4,0	UR5L1
Więcbork	Jeleń	653,2	67,6	12,1	3,6	12,7	3,9	UR5W1
Więcbork	Klarynowo	522,6	91,7	0,3	3,1	0,9	3,9	UR6
Więcbork	Lubcza	1003,0	75,5	7,3	3,6	10,2	3,4	UR6
Więcbork	Nowy Dwór	2366,5	21,1	70,7	1,9	2,2	4,2	UR1L5
Więcbork	Pęperzyn	2129,1	74,2	14,8	4,1	2,8	4,0	UR5L1
Więcbork	Puszcza	873,9	74,9	11,0	2,2	9,8	2,1	UR6
Więcbork	Runowo Kraj.	2369,2	53,4	34,9	3,4	5,2	3,1	UR4L2

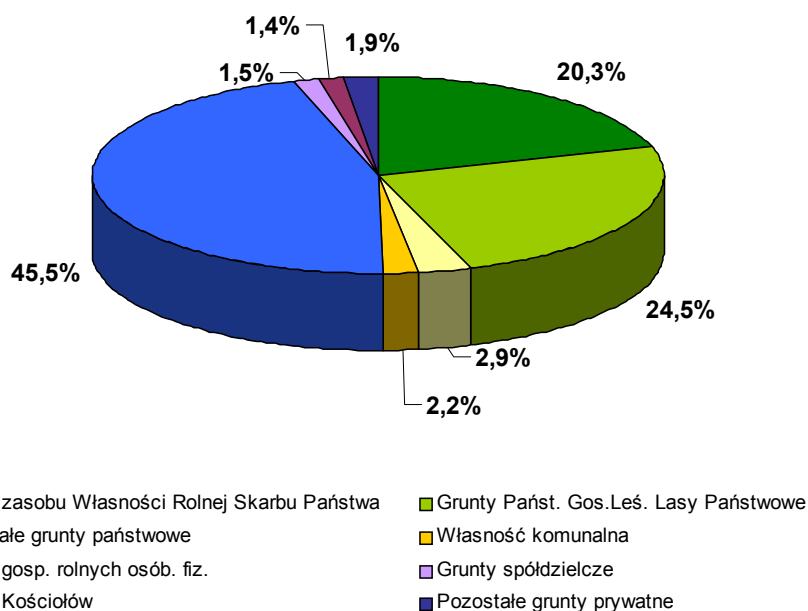
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Więcbork	Suchorączek	764,1	79,2	9,1	4,9	0,8	6,1	UR6
Więcbork	Sypniewo	4118,9	42,7	50,8	3,7	0,5	2,3	UR3L3
Więcbork	Śmiłowo	1552,3	44,8	31,2	3,3	17,0	3,7	UR3L2W1
Więcbork	Witunia	905,9	86,5	2,3	7,1	0,6	3,5	UR6
Więcbork	Zabartowo	1090,7	71,3	12,3	4,3	6,8	5,3	UR5L1
Więcbork	Zakrzewek	643,8	87,8	2,3	4,8	1,2	3,9	UR6
Więcbork	Zakrzewska Osada	583,2	75,5	3,4	4,8	14,3	2,0	UR5W1
Więcbork	Zgniłka	357,4	86,6	2,1	2,7	6,1	2,5	UR6
Mrocza	Białowieża	832,4	92,6	1,3	4,6	0,5	0,9	UR6
Mrocza	Jezioraki Zabartowskie	209,2	86,1	2,9	5,1	0,3	5,7	UR6
Mrocza	Orle	655,1	52,4	24,6	4,4	16,7	2,0	UR4L1W1
Mrocza	Rajgród	273,5	84,6	4,5	4,6	0,4	5,9	UR6
Mrocza	Rościmin	1040,0	76,7	10,0	3,5	7,8	2,0	UR6
Mrocza	Wiele	2653,0	51,6	35,8	3,8	4,7	4,1	UR4L2
Mrocza	Witosław	992,6	69,6	17,6	5,5	4,0	3,3	UR5L1
Kęsowo	Drożdżenica	1127,5	73,2	17,7	4,3	1,3	3,6	UR5L1
Kęsowo	Jeleńcz	1453,7	79,0	8,9	3,5	7,0	1,7	UR6
Kęsowo	Kęsowo	3259,9	70,8	18,3	3,9	1,6	5,3	UR5L1
Kęsowo	Obrowo	571,2	77,8	6,7	4,0	3,6	8,0	UR6
Kęsowo	Pamiętowo	870,0	85,4	5,7	4,0	0,8	4,1	UR6
Kęsowo	Przymuszewo	971,9	83,3	8,4	3,8	1,0	3,5	UR6
Sośno	Dolina	455,0	58,0	32,5	1,9	5,1	2,5	UR4L2
RAZEM - KPK		76763,8	63,9	24,8	3,9	3,6	3,7	UR5L1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi

Tabela 2. Struktura własności ziemi - Krajeński Park Krajobrazowy (2004 r.)

FORMA WŁASNOŚCI	Pow. ogólna		Użytki rolne		Grunty leśne		Grunty zurban.		Wody		Grunty pozostałe	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
SEKTOR PUBLICZNY	38254	49,8	14847	30,3	17116	89,8	2203	73,3	2548	91,3	1540	54,2
Własność Państwowa	36568	47,6	14368	29,3	17033	89,4	1210	40,3	2460	88,2	1497	52,7
Grunty zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa	15577	20,3	12195	24,9	339	1,8	207	6,9	2296	82,3	540	19,0
Grunty Państw. Gos.Leś. Lasy Państwowe	18785	24,5	1055	2,1	16600	87,1	164	5,4	41	1,5	925	32,6
Pozostałe grunty państwowe	2206	2,9	1118	2,3	94	0,5	839	27,9	123	4,4	32	1,1
Własność komunalna	1686	2,2	479	1,0	83	0,4	993	33,0	88	3,1	43	1,5
SEKTOR PRYWATNY	38510	50,2	34222	69,7	1942	10,2	804	26,7	243	8,7	1300	45,8
Grunty gosp. rolnych osób fizycznych	34914	45,5	31302	63,8	1699	8,9	503	16,7	204	7,3	1206	42,5
Grunty spółdzielcze	1117	1,5	1029	2,1	17	0,1	33	1,1	4	0,1	34	1,2
Grunty Kościołów	1047	1,4	889	1,8	98	0,5	20	0,7	22	0,8	18	0,6
Pozostałe grunty prywatne	1432	1,9	1002	2,0	127	0,7	249	8,3	13	0,5	41	1,5
GRUNTY OGÓŁEM	76764	100	49130	100	19078	100	3009	100	2792	100	2840	100

Źródło: opracowania własne na podstawie wykazów gruntów Wydziałów Geodezji w Starostwach Powiatowych w Nakle n. Notecią, Sepólnie Krajeńskim i Tucholi (stan w

lipcu 2004 r.)

Ryc. 4. Struktura własności ziemi na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sepólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obreńbów, stan w lipcu 2004 r.

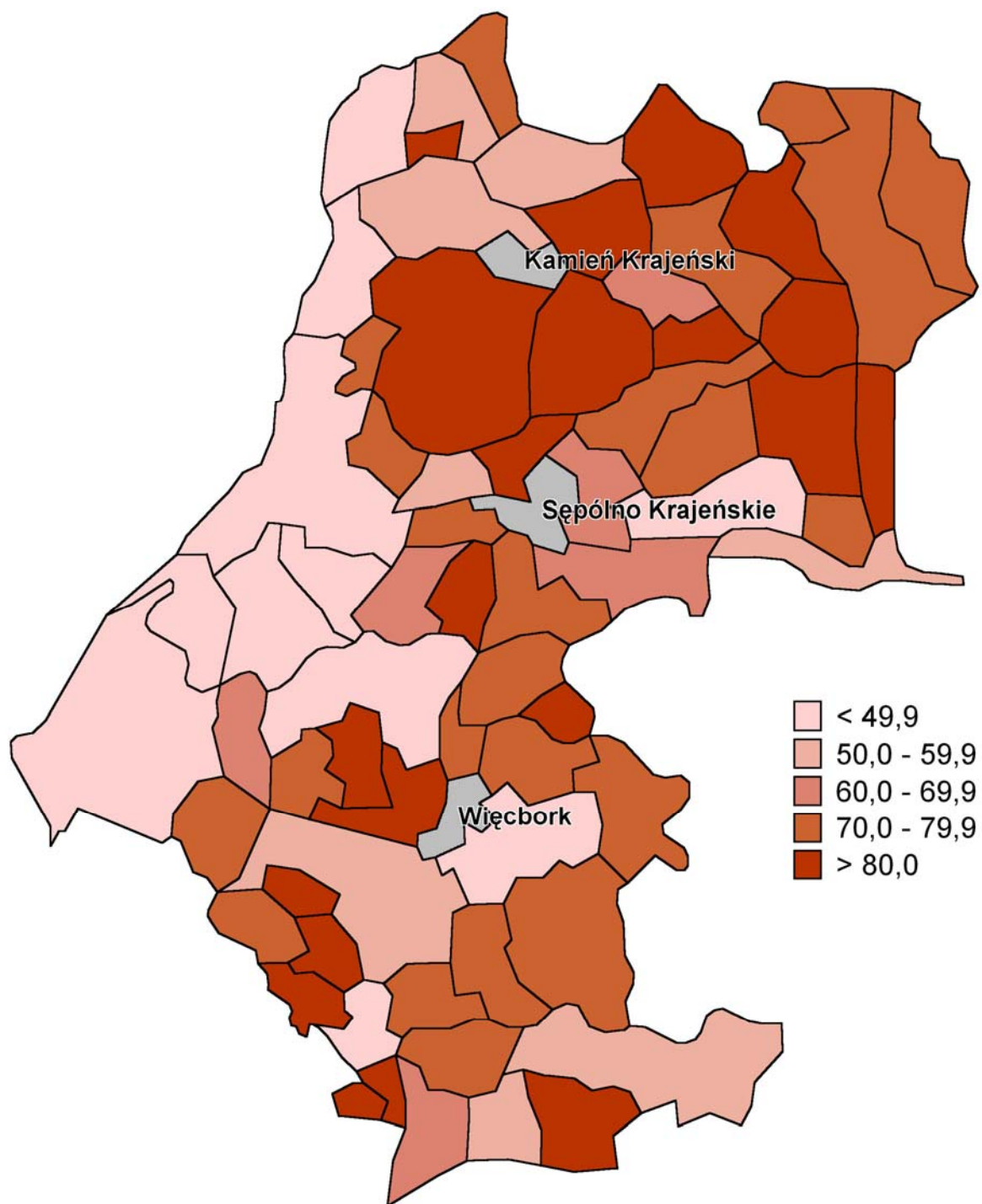
2.1. UŻYTKI ROLNE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI

Ze względu na wysoki udział w ogólnej powierzchni gruntów (blisko 64%) użytki rolne stanowią najważniejszą formę użytkowania ziemi w Krajeńskim Parku Krajobrazowym. Odsetek ten – w układzie obrębów geodezyjnych – charakteryzuje się silnym zróżnicowaniem przestrzennym, uzależnionym przede wszystkim od uwarunkowań przyrodniczych. Ponadto zaznacza się lokalny wpływ charakteru zagospodarowania, rozwoju procesów urbanizacyjnych oraz sieci osadniczej i komunikacyjnej (por. ryc. 5).

Niskie, nie przekraczające 50%, udziały UR występują w zachodniej części Parku – w zwartym pasie obrębów od wsi Niwy (gm. Kamień Kraj.) na północy do Sypniewa (gm. Więcbork) na południu, osiągając najniższe wartości w obrębach: Jazdrowo (23,6%), Lutowo (24,6%) i Nowy Dwór (21,1%).

Z kolei wysokie odsetki użytków rolnych w ogólnej powierzchni gruntów (powyżej 70-80%) występują przede wszystkim w północnej części Parku (gminy Kamień Kraj. i Kęsowo). Jednakże to w części południowej Parku odnotowano jednostki o ekstremalnie wysokich, przekraczających 90%, udziałach UR (obręby Klarynowo w gm. Więcbork – 91,7% i Białowieża w gm. Mrocza – 92,6%).

Analiza struktury własności użytków rolnych wykazała przewagę sektora prywatnego, skupiającego blisko 70% UR (por. tab. 2). W ramach sektora publicznego zaznacza się wysoki udział gruntów własności Agencji Nieruchomości Rolnych (24,9% UR w Parku). Należy zaznaczyć, że grunty Agencji, zachowując własność państwową, z reguły oddane są w dzierżawę podmiotom prywatnym (por. podrozdział dot. struktury własnościowej rolnictwa).

Ryc. 5. Odsetek użytków rolnych w ogólnej powierzchni gruntów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obrobów, stan w lipcu 2004 r.

2.2. JAKOŚĆ GLEB I STRUKTURA ROLNICZEGO UŻYTKOWANIA ZIEMI

W analizie użytków rolnych, oprócz ich udziału w ogólnej powierzchni gruntów, uwzględniono również zagadnienia przydatności rolniczej gleb (klasy bonitacyjne) oraz struktury użytków rolnych (z wydzieleniem gruntów ornych, sadów, łąk i pastwisk).

Ocenę warunków glebowych przeprowadzono w oparciu o dane uzyskane w Starostwach Powiatowych w Nakle n. Notecią, Sępólnie Kraj. i Tucholi, dotyczące klas bonitacyjnych gleb w poszczególnych obrębach geodezyjnych Krajeńskiego Parku Krajobrazowego.

Informacje te pozwoliły na ocenę warunków glebowych rolnictwa na podstawie zarówno zróżnicowania udziału poszczególnych klas bonitacyjnych gleb, jak i obliczenia wskaźników bonitacji użytków rolnych (por. tab. 3, ryc. 6).

Przeciętna wartość wskaźnika bonitacji użytków rolnych na terenie Parku wynosi 0,80 pkt. Wskazuje to na średnio korzystne warunki glebowe (wskaźnik 1,00 odpowiada klasie bonitacyjnej gruntów ornych IVa). Korzystne warunki glebowe dla rolnictwa (wskaźnik powyżej 1,00) posiadają jedynie pojedyncze obręby, tj. Dąbrówka – 1,08 w gm. Kamień Kraj. oraz trzy obręby w gm. Mrocza (Jeziorki Zabartowskie 1,09; Rajgród 1,09; Witosław 1,10). Średnio korzystne warunki (0,75-1,00 pkt.) charakteryzują tereny gminy Kęsowo oraz wschodnie części gmin Kamień Kraj., Sępólno Kraj. i Więcbork. Z kolei mało korzystne uwarunkowania glebowe przede wszystkim koncentrują się w zachodniej części parku, osiągając ekstremalnie niskie wartości wskaźnika bonitacji (poniżej 0,50 pkt.) we wsiach Jazdrowo – 0,36 (gm. Sępólno Kraj.) oraz Jeleń – 0,40 i Lubcza 0,46 (gm. Więcbork).

Ocena uwarunkowań glebowych dała również podstawę do wyróżnienia trzech kategorii obszarów:

1. Obszary o korzystnych uwarunkowaniach przyrodniczych do rozwoju rolnictwa - wyznaczone zostały na podstawie zasięgu zwartego występowania gleb o wysokiej przydatności dla rolnictwa (kompleksy 1, 2, 4, 1z). Pod względem bonitacyjnym przeważają w nich gleby klas I-IIIb (średnio 15% ogólnej powierzchni użytków rolnych w Parku). Gleby te, ze względu na ich wysoką przydatność dla rolnictwa, podlegają ochronie prawnej przed zmianą formy użytkowania. Ich wysoka koncentracja przestrzenna (powyżej 30% UR) występuje jedynie w pojedynczych obrębach, zlokalizowanych w północnej (Dąbrówka 49,1% i Duża Cerkwica 35,7% w gm. Kamień Kraj.) i południowej części Parku (Jeziorki Zaabartowskie 52,7%, Rajgród 40,8% i Witosław 44,7% w gm. Mrocza).

2. Obszary o średnio korzystnych uwarunkowaniach przyrodniczych do rozwoju rolnictwa - podstawą ich wyznaczenia jest występowanie gleb o średniej przydatności dla rolnictwa (kompleksy 3, 5, 8, 2z, charakterystyczne dla gleb klasy IV). Gleby te obejmują aż 60% użytków rolnych w Parku. Występują jako element przeważający (powyżej 50% UR) w 56 obrębach (80% ogólnej liczby obrębów), a ich najwyższe udziały (powyżej 80% UR) odnotowano w dwu wsiach w gminie Więcbork - Peperzyn 82,8% i Zabartowo 81,1%.
3. Obszary o mało korzystnych uwarunkowaniach przyrodniczych do rozwoju rolnictwa, - charakteryzują się występowaniem gleb o niskiej przydatności dla rolnictwa (kompleksy 6, 7, 9, 3z, klasy bonitacyjne gleb V-VI). Gleby niskich klas bonitacyjnych, nieopłacalne w uprawie z punktu widzenia ekonomiki rolnictwa są predysponowane do pozarolniczego zagospodarowania, głównie zalesienia. W obrębie Parku gleby mało korzystne stanowią blisko 26% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Odsetek ten, odzwierciedlający realne możliwości zmian struktury użytkowania ziemi, charakteryzuje się silnym zróżnicowaniem przestrzennym. Niewielkie (poniżej 5-10% UR) gleb V-VI klas bonitacyjnych występują na najkorzystniejszych dla rolnictwa obszarach w północnej (np. Dąbrówka 3,4%) i południowej części Parku (np. Rajgród 1,3%, Witosław 1,1%). Z kolei duże możliwości zmian w strukturze użytkowania ziemi najwyraźniej zaznaczają się w obrębach o przewadze użytków rolnych o niskich klasach bonitacyjnych (powyżej 50%). Występują one głównie w zachodniej części Parku – w obrębach: Niwy 56,8% , Witkowo 69,0% (gm. Kamień Kraj.), Jazdrowo 86,1%, Lutówko 50,3% (gm. Sępólno Kraj.), Jeleń 80,2%, Lubcza 74,9%, Zakrzewska Osada 71,0% (gm. Więcbork). Zmiany struktury użytkowania ziemi związane z procesami urbanizacji i industrializacji (przekwalifikowanie najslabszych gleb na tereny zurbanizowane) dotyczą głównie obrębów zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast w rejonie Parku – Więcborka (np. Dalkowo 48,1% gleb V-VI kl.) i Sępólno Kraj. (np. Sikorz 61,6% gleb V-VI kl.).

Analizę przestrzenną struktury rolniczego użytkowania ziemi przeprowadzono na podstawie następujących form:

a) Grunty orne, tj. grunty:

- poddane stałej uprawie mechanicznej mającej na celu produkcję ziemiopłodów rolniczych lub ogrodniczych, w tym grunty, na których urządzone zostały ogrody działkowe oraz szklarnie i inspekty;
- nadające się do uprawy, o której mowa w punkcie powyżej, ale zajęte pod plantację chmielu, wikliny, drzew (np. choinek) oraz szkółki drzew ozdobnych i krzewów;

- b) Sady, tj. grunty o powierzchni, co najmniej 0,1000 ha zasadzone drzewami i krzewami owocowymi o zwartym nasadzeniu (minimum 600 drzew lub 2000 krzewów na 1 ha) oraz szkółki drzew i krzewów owocowych.
- c) Łąki trwałe, tj. grunty pokryte zwartą wieloletnią roślinnością, złożoną z licznych gatunków traw, roślin motylkowych i ziół, tworzących ruń łąkową, systematycznie koszoną.
- d) Pastwiska trwałe, tj. grunty pokryte podobną jak na łąkach roślinnością, z reguły wypasane.

Obszar Krajeńskiego Parku Krajobrazowego wyróżnia się niekorzystną – z punktu widzenia bioróżnorodności – strukturą rolniczego użytkowania ziemi. W ramach użytków rolnych przeważają tam bowiem grunty orne (średnio 85,7% UR; por. ryc.7).

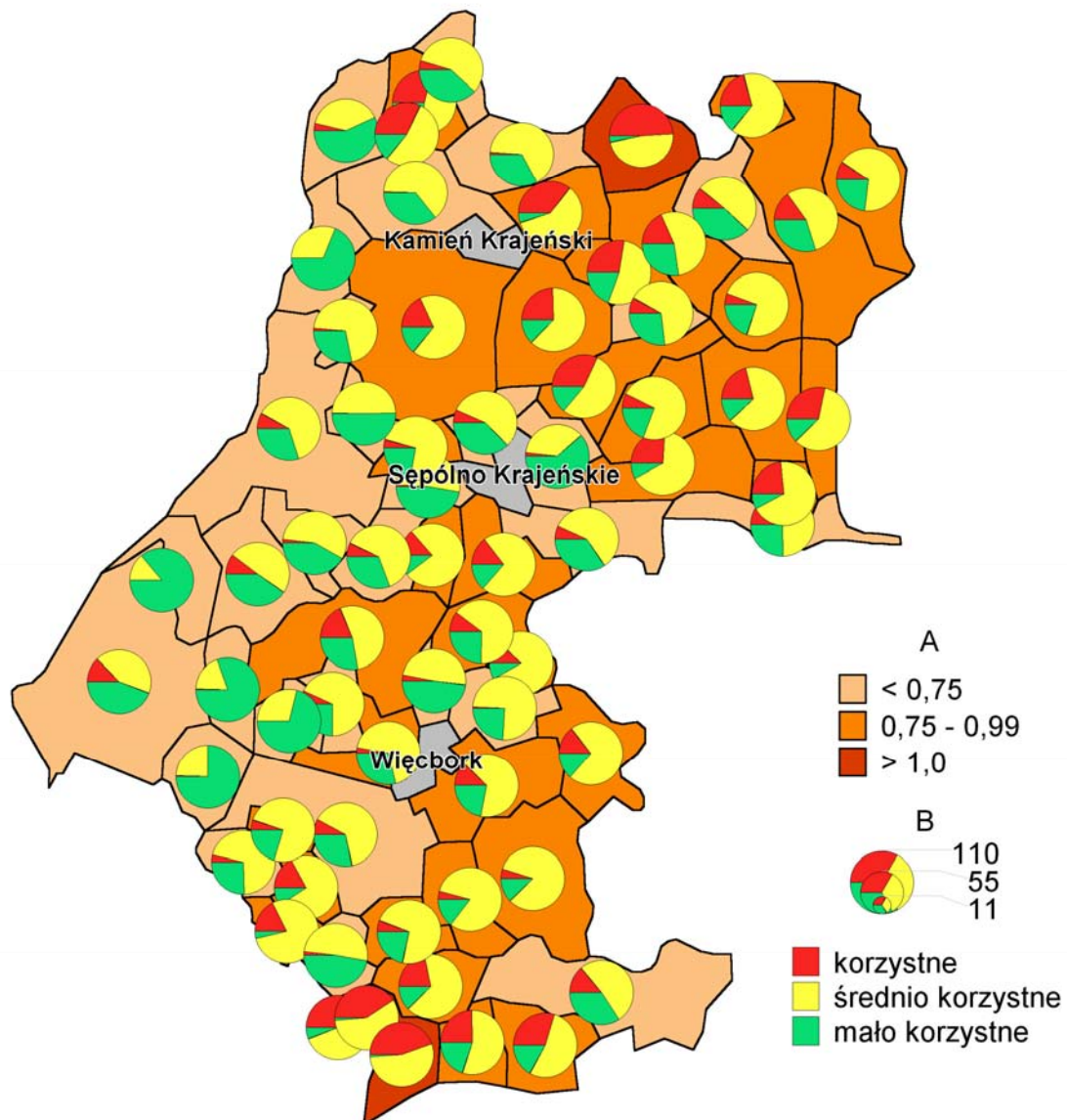
W wybranych obrębach, wyróżniających się najbardziej korzystnymi warunkami glebowymi, udział gruntów ornich przekracza nawet 95% UR – np. Nowa Wieś, Orzełek (gm. Kamień Kraj.), Wałdówko (gm. Sępólno Kraj.) oraz Rajgród i Rościmin (gm. Mrocza; por. tab. 4, ryc. 8 i 9).

Sady obejmują zaledwie 0,6% użytków rolnych w Parku. Udział ten przekracza 1% w 15 obrębach, osiągając odsetek maksymalny 2% w obrębie Zgniłka (gm. Więcbork). Niski udział sadów w powierzchni użytków rolnych jest, obok niezbyt sprzyjających warunków klimatycznych, wynikiem braku tradycji i doświadczenia w prowadzeniu gospodarki sadowniczej.

Pomimo pojeziernego krajobrazu analizowany teren charakteryzuje się relatywnie niewielkimi arealami trwałych użytków zielonych. Łąki w Parku obejmują średnio 9,0% użytków rolnych. Odsetek ten osiąga najwyższe wartości (powyżej 20%) w pojedynczych obrębach – Lutowo 20,6%, Zalesie 29,6%, Nowy Dwór 21,5%, Sośno – Dolina 21,7%, zlokalizowanych w strefach dolin rzecznych (np. Kamiennej, Sępolanki).

Jeszcze mniejszą rangę w strukturze rolniczego użytkowania ziemi posiadają pastwiska. Ich przeciętny udział w użytkach rolnych Parku wynosi zaledwie 4,7%. Odsetek ten przekracza 10% jedynie w pojedynczych wsiach, tj.: Radońsk 10,5% (gm. Sępólno Kraj.), Czarmuń 11,6%, Gurowarki 10,2%, Zakrzewska Osada 10,8% (gm. Więcbork).

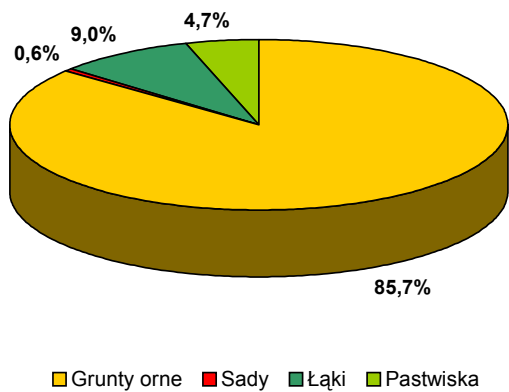
Niski udział w strukturze użytkowania ziemi form ekstensywnych - trwałych użytków zielonych (łąki i pastwiska razem; średnio 13,7% UR) jest – z punktu widzenia zachowania naturalnych ekosystemów – zjawiskiem niekorzystnym. Uwidacznia się to najwyraźniej w części północnej (na północ od Sępólna Kraj.) i południowej (między Więcborkiem, a Mroczą), gdzie dominują (powyżej 95% UR) intensywne formy rolniczego użytkowania ziemi (głównie grunty orne; por. ryc. 9).

Ryc. 6. Elementy oceny warunków glebowych rolnictwa

A – wskaźnik bonitacji użytków rolnych, B – udział gleb korzystnych (klasy I – III) średnio korzystnych (klasa IV) i mało korzystnych (klasy V i VI)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obębów, stan w lipcu 2004 r.

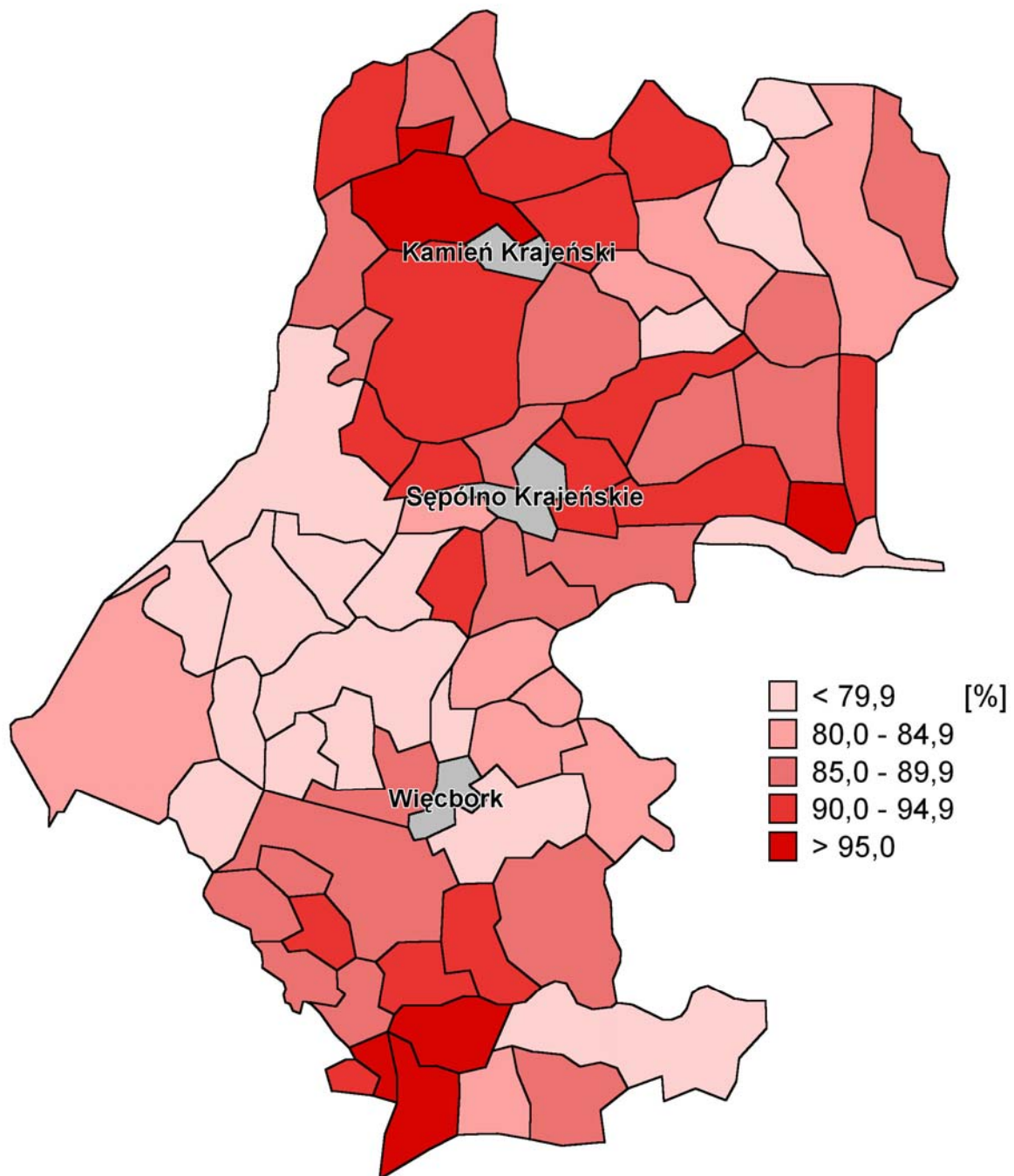

Ryc. 7. Struktura rolniczego użytkowania ziemi w Krajewskim Parku Krajobrazowym

Ryc. 8. Struktura rolniczego użytkowania ziemi

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sepólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obreńbów, stan w lipcu 2004 r.

Ryc. 9. Odsetek gruntów ornych i sadów w powierzchni użytków rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obębów, stan w lipcu 2004 r.

Tabela 3. Klasy bonitacyjne gleb – Krajeński Park Krajobrazowy (2004 r.)

Gmina	Obręb	Grunty orne (ha)							Użytki zielone (ha)				Wskaźnik bonitacji	OCENA WARUNKÓW GLEBOWYCH					
		1,60	1,45	1,25	1,00	0,75	0,45	0,15	1,10	0,70	0,35	0,15		Korzystne		Średnio korzystne		Mało korzystne	
		RII	RIIIa	RIIIb	RIVa	RIVb	RV	RVI+RVIz	UzIII	UzIV	UzV	UzVI		ha	%	ha	%	ha	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Kamień	Dąbrowa	0,00	1,46	9,58	189,46	147,28	64,79	5,13	0,83	61,66	3,41	0,32	0,72	9,4	1,4	473,9	70,4	190,0	28,2
Kamień	Dąbrówka	0,00	97,87	651,67	444,89	61,43	13,06	0,00	21,98	44,28	3,58	0,37	1,08	608,8	49,1	590,0	47,6	41,7	3,4
Kamień	Duża Cerkwica	0,00	14,37	530,04	431,96	195,97	15,79	0,66	12,01	31,34	8,00	0,34	0,99	444,9	35,7	738,0	59,2	64,5	5,2
Kamień	Jerzmionki	0,00	0,00	18,51	137,50	27,88	26,78	5,64	0,00	8,06	7,98	0,60	0,72	14,8	4,6	186,2	57,3	123,9	38,1
Kamień	Mała Cerkwica	0,00	125,51	300,39	391,62	272,53	51,92	0,67	4,75	64,87	15,30	0,91	0,91	331,2	24,6	847,7	62,9	169,6	12,6
Kamień	Niwy	0,00	6,96	13,13	82,76	98,77	69,74	19,91	6,37	8,41	9,55	1,67	0,55	21,1	3,7	226,5	39,5	326,1	56,8
Kamień	Nowa Wieś	0,00	7,61	66,45	59,64	26,69	8,53	0,97	1,36	3,23	0,34	0,00	0,94	59,7	32,1	99,8	53,7	26,4	14,2
Kamień	Obkas	0,00	0,94	8,43	144,00	190,71	59,78	5,02	0,00	6,63	11,65	0,36	0,69	7,4	1,2	407,7	66,1	201,9	32,7
Kamień	Orzełek	0,00	0,00	4,29	77,27	373,32	118,85	4,84	0,00	5,92	9,87	0,33	0,65	3,4	0,4	583,5	63,9	326,8	35,8
Kamień	Płocicz	0,00	7,87	499,39	914,63	398,77	100,12	7,03	4,30	57,19	14,63	0,81	0,89	408,9	18,1	1528,0	67,8	316,6	14,0
Kamień	Radzim	0,00	46,78	116,48	101,11	79,00	24,93	0,94	5,90	32,09	8,69	0,77	0,88	130,8	27,6	252,3	53,1	91,6	19,3
Kamień	Witkowo	0,00	0,00	0,00	61,40	67,01	133,84	7,59	0,00	15,98	9,87	1,44	0,53	0,0	0,0	173,6	31,0	385,8	69,0
Kamień	Zamarte	0,00	79,33	168,98	166,55	97,15	37,19	2,78	2,48	15,54	16,32	0,83	0,88	192,1	28,9	318,3	48,0	153,3	23,1
Sępólno	Dziechowo	0,00	0,73	18,60	105,40	106,58	23,17	1,84	0,00	11,35	3,74	0,75	0,76	15,4	4,3	263,7	73,6	79,4	22,2
Sępólno	Łłowo	0,00	1,28	40,94	111,22	101,73	60,71	8,72	31,90	38,64	17,79	0,31	0,68	62,6	10,3	302,1	49,5	246,0	40,3
Sępólno	Jazdrowo	0,00	0,00	0,00	3,28	12,42	29,30	10,57	0,00	5,33	8,87	1,48	0,36	0,0	0,0	27,5	13,9	170,8	86,1
Sępólno	Kawle	0,00	9,38	70,82	208,01	88,83	19,47	0,45	0,43	20,53	0,64	0,00	0,90	63,5	13,6	355,8	76,1	48,1	10,3
Sępólno	Komierowo	0,00	22,13	183,99	262,27	92,40	18,64	0,30	0,50	23,07	2,17	0,07	0,96	162,9	25,8	418,4	66,3	50,1	7,9
Sępólno	Lutowo	0,00	5,57	75,53	209,55	158,29	51,02	3,37	5,98	81,58	23,67	8,24	0,72	69,7	8,1	537,1	62,1	258,4	29,9
Sępólno	Lutówko	0,00	0,00	0,73	64,22	88,01	53,55	7,89	0,00	6,61	6,50	0,52	0,59	0,6	0,2	191,0	49,6	193,6	50,3
Sępólno	Niechorz	0,00	4,29	72,82	228,54	198,77	85,50	10,08	0,00	27,74	15,71	1,23	0,71	61,2	6,8	533,2	58,9	310,3	34,3
Sępólno	Piaseczno	0,00	0,00	42,96	129,16	108,54	55,12	4,83	0,00	15,64	11,40	1,41	0,70	34,4	6,5	296,2	56,2	196,7	37,3
Sępólno	Radońsk	0,00	0,00	8,38	65,66	54,32	45,26	2,95	0,08	46,85	9,33	0,73	0,64	6,8	1,9	205,0	56,4	151,8	41,7
Sępólno	Sikorz	0,00	0,00	14,43	80,42	92,52	137,05	6,54	0,19	16,79	11,44	0,41	0,58	11,7	1,9	227,8	36,6	383,6	61,6
Sępólno	Świdwie	0,00	0,00	107,73	323,64	105,00	26,45	1,05	23,79	38,40	9,06	1,02	0,88	107,8	14,9	518,5	71,5	98,5	13,6
Sępólno	Trzciany	0,00	42,03	330,48	181,44	198,79	53,96	0,00	10,85	47,15	4,24	0,11	0,91	303,2	31,9	513,8	54,1	132,7	14,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Sępólno	Trzciany	0,00	42,03	330,48	181,44	198,79	53,96	0,00	10,85	47,15	4,24	0,11	0,91	303,2	31,9	513,8	54,1	132,7	14,0
Sępólno	Wałdowo	0,00	107,93	253,83	519,72	192,44	43,84	2,19	0,77	74,45	12,03	1,77	0,92	278,2	21,1	882,7	66,9	158,2	12,0
Sępólno	Wałdówko	0,00	0,00	125,25	207,82	58,35	11,48	0,04	0,00	5,23	1,77	0,44	0,96	100,2	23,5	293,1	68,6	33,8	7,9
Sępólno	Wilkowo	0,00	7,98	183,65	231,40	52,93	20,78	1,06	0,00	14,59	3,50	0,54	0,95	152,4	28,1	322,8	59,5	66,9	12,3
Sępólno	Wiśniewa	0,00	0,00	53,15	174,34	75,75	59,18	4,67	0,00	69,16	7,28	0,16	0,74	42,5	7,1	374,1	62,2	184,5	30,7
Sępólno	Wiśniewka	0,00	0,00	4,36	64,07	80,70	57,61	2,40	0,11	18,55	8,43	1,92	0,62	3,6	0,9	198,2	51,8	180,9	47,3
Sępólno	Włóscibórz	0,00	8,35	81,64	301,93	270,85	67,56	0,56	4,16	55,02	13,11	0,72	0,79	74,9	7,4	741,7	73,2	196,1	19,4
Sępólno	Wysoka	0,00	4,83	36,07	132,82	31,52	4,14	0,00	0,00	25,29	2,21	0,99	0,90	32,2	12,1	211,0	79,5	22,1	8,3
Sępólno	Zalesie	0,00	0,00	43,60	155,48	66,25	57,71	1,34	16,40	108,50	8,34	0,41	0,75	49,8	8,1	398,8	65,1	163,8	26,7
Sępólno	Zboże	0,00	27,16	60,01	209,13	112,24	43,82	1,85	0,19	44,78	14,29	1,53	0,79	66,9	10,3	422,8	65,0	160,8	24,7
Więcibork	Borzyszkowo	0,00	0,00	77,23	178,61	52,74	8,41	0,37	0,00	11,27	3,83	0,11	0,92	61,8	17,2	265,0	73,7	32,8	9,1
Więcibork	Czarmuń	0,00	0,00	4,29	33,75	31,99	23,03	4,12	0,00	10,98	2,34	0,06	0,61	3,4	1,9	92,1	50,8	85,8	47,3
Więcibork	Dalkowo	0,00	0,00	8,16	32,20	35,93	31,18	5,43	0,69	28,97	2,88	0,80	0,59	7,2	2,9	121,5	49,0	119,1	48,1
Więcibork	Gurowatki	0,00	0,00	19,11	119,54	109,64	31,97	2,25	0,00	20,12	4,83	0,90	0,74	15,3	3,7	294,5	70,8	105,9	25,5
Więcibork	Jastrzębiec	0,00	0,00	140,96	340,59	150,69	41,26	1,23	18,73	73,31	5,63	0,82	0,86	129,8	14,5	646,2	72,0	121,5	13,5
Więcibork	Jeleń	0,00	0,00	2,31	9,19	27,83	65,28	21,87	0,00	27,13	18,78	1,21	0,40	1,9	0,4	85,1	19,4	352,6	80,2
Więcibork	Klarynowo	0,00	1,36	101,41	265,14	46,25	1,48	0,12	1,27	31,72	4,69	0,04	0,96	83,2	17,6	372,1	78,7	17,7	3,7
Więcibork	Lubcza	0,00	0,00	3,05	26,80	58,26	146,62	23,32	0,94	56,91	25,59	1,52	0,46	3,3	0,4	185,8	24,7	564,6	74,9
Więcibork	Nowy Dwór	0,00	5,13	23,22	134,02	77,87	39,34	2,88	77,47	20,30	10,05	0,42	0,79	92,5	18,6	266,9	53,6	138,1	27,8
Więcibork	Pęperzyn	0,00	14,63	67,81	735,66	357,26	54,69	1,43	15,38	69,69	20,79	0,61	0,84	78,3	4,9	1311,6	82,8	194,6	12,3
Więcibork	Puszcza	0,00	0,00	47,54	353,66	81,08	34,69	3,24	0,00	5,48	10,38	1,68	0,83	38,0	5,9	469,6	72,6	139,5	21,6
Więcibork	Runowo Kraj.	0,00	4,79	115,49	330,33	285,84	107,23	6,90	3,69	63,23	22,58	1,33	0,75	99,0	7,9	801,8	63,7	357,7	28,4
Więcibork	Suchorączek	0,00	0,00	5,11	151,27	169,47	45,94	0,46	0,00	50,81	10,65	1,18	0,73	4,1	0,7	449,8	75,3	143,4	24,0
Więcibork	Sypniewo	0,00	8,77	266,66	403,67	180,97	139,70	44,07	0,00	75,11	40,42	7,60	0,67	219,4	12,6	752,3	43,2	770,4	44,2
Więcibork	Śmitowo	0,00	11,24	85,98	200,57	109,43	34,82	2,85	9,54	76,34	16,72	1,33	0,79	85,2	12,3	455,5	65,7	153,0	22,1
Więcibork	Witunia	0,00	0,00	27,58	327,25	99,94	69,24	3,57	0,00	50,22	12,34	1,45	0,76	22,1	2,8	532,2	68,5	222,6	28,6
Więcibork	Zabartowo	0,00	11,21	30,53	378,29	172,13	35,32	1,45	0,00	11,59	7,44	0,60	0,84	32,2	4,2	624,4	81,1	113,4	14,7
Więcibork	Zakrzewek	0,00	6,73	36,45	132,68	119,34	37,87	4,09	4,27	63,68	8,81	0,46	0,74	37,7	6,7	382,8	68,3	139,7	24,9
Więcibork	Zakrzewska Osada	0,00	0,00	0,53	24,43	65,05	84,58	3,41	0,00	10,93	25,06	4,41	0,50	0,4	0,1	126,8	28,9	311,7	71,0
Więcibork	Zgniłka	0,00	0,00	19,10	128,16	63,31	16,96	0,65	0,00	9,23	6,07	0,39	0,80	15,3	5,0	225,8	74,5	61,9	20,4
Mrocza	Białowieża	0,00	34,72	248,22	243,26	60,36	45,20	0,17	2,52	56,29	7,93	0,48	0,92	224,8	29,7	404,2	53,4	127,4	16,8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Mrocza	Jeziorki Zabartowskie	0,00	28,99	91,96	56,59	9,50	2,29	0,00	0,00	2,98	0,89	0,44	1,09	93,6	52,7	73,5	41,4	10,5	5,9
Mrocza	Orle	0,00	13,71	92,29	125,77	21,32	23,68	0,18	1,61	25,15	4,51	0,18	0,90	84,7	24,7	190,1	55,5	67,9	19,8
Mrocza	Rajgród	0,00	4,95	113,68	128,45	3,63	1,00	0,04	0,00	0,27	0,00	0,09	1,09	94,4	40,8	133,7	57,8	3,1	1,3
Mrocza	Rościmin	0,00	8,42	207,43	426,48	67,62	35,81	1,31	2,18	5,72	3,02	0,00	0,95	173,7	21,8	524,8	66,0	96,9	12,2
Mrocza	Wiele	0,00	14,94	203,95	297,76	171,78	139,11	11,36	20,55	142,55	27,30	1,93	0,74	192,1	13,7	730,5	52,2	475,7	34,0
Mrocza	Witosław	3,20	144,14	234,76	291,60	52,79	1,86	0,13	21,21	8,45	0,85	0,04	1,10	308,5	44,7	374,1	54,2	7,7	1,1
Kęsowo	Drożdżenica	2,70	53,87	132,15	222,90	100,80	45,84	8,87	6,33	60,03	16,85	2,13	0,80	150,3	18,4	443,0	54,2	223,3	27,3
Kęsowo	Jeleńcz	0,00	6,22	111,53	378,22	224,00	89,15	6,95	17,22	64,33	6,77	0,36	0,79	109,2	9,5	768,8	67,2	266,2	23,3
Kęsowo	Kęsowo	4,58	115,15	298,35	540,13	329,62	179,78	29,86	25,96	200,13	26,00	1,92	0,76	344,6	15,0	1265,5	55,1	685,7	29,9
Kęsowo	Obrowo	0,00	10,44	97,29	151,07	41,33	12,47	1,48	6,56	55,92	7,63	0,41	0,88	91,0	20,7	286,1	65,1	62,1	14,1
Kęsowo	Pamiętowo	2,70	29,75	23,13	197,39	193,79	44,77	4,25	0,72	64,20	5,46	0,40	0,77	41,4	5,6	547,5	74,5	146,1	19,9
Kęsowo	Przymuszewo	0,00	15,91	91,09	179,50	74,57	101,93	7,42	4,16	93,21	9,03	0,41	0,72	87,6	10,9	412,1	51,2	304,5	37,9
Sośno	Dolina	0,00	0,00	33,00	51,80	43,35	10,08	1,22	0,00	32,20	7,98	1,23	0,74	26,4	10,8	155,6	63,9	61,5	25,3
RAZEM KPK		13,18	1175,41	7257,65	14769,01	8073,19	3533,26	340,81	396,26	2728,88	698,82	70,42	0,80	6985,2	14,3	29431,7	60,1	12589,8	25,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi

Tabela 4. Struktura rolniczego użytkowania ziemi – Krajeński Park Krajobrazowy

Gmina	Obręb	Powierzchnia ogółem	Użytki rolne									
			Razem		w tym							
			ha	% PO	Grunty orne		Sady		Łąki		Pastwiska	
					ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Kamień	Dąbrowa	848,0	675,1	79,6	572,7	84,8	1,7	0,3	70,9	10,5	29,8	4,4
Kamień	Dąbrówka	1476,9	1244,1	84,2	1144,7	92,0	3,6	0,3	67,7	5,4	28,2	2,3
Kamień	Duża Cerkwica	1501,4	1251,7	83,4	1166,6	93,2	4,3	0,3	43,2	3,5	37,6	3,0
Kamień	Jerzmonki	440,7	325,4	73,8	286,6	88,1	0,4	0,1	16,1	4,9	22,2	6,8
Kamień	Mała Cerkwica	1632,5	1353,8	82,9	1201,7	88,8	5,3	0,4	64,6	4,8	82,2	6,1
Kamień	Niwy	1179,7	574,2	48,7	517,5	90,1	0,5	0,1	31,5	5,5	24,7	4,3
Kamień	Nowa Wieś	225,3	186,9	82,9	179,0	95,8	1,0	0,5	0,0	0,0	6,8	3,6
Kamień	Obkas	1108,7	619,7	55,9	572,0	92,3	2,6	0,4	28,0	4,5	17,1	2,8
Kamień	Orzełek	1773,6	915,4	51,6	874,8	95,6	1,7	0,2	28,4	3,1	10,5	1,1
Kamień	Płocicz	2423,3	2081,9	85,9	1940,6	93,2	8,4	0,4	36,6	1,8	96,2	4,6
Kamień	Radzim	684,3	474,7	69,4	393,6	82,9	0,0	0,0	57,7	12,2	23,4	4,9
Kamień	Witkowo	1524,1	561,6	36,8	498,8	88,8	2,2	0,4	37,4	6,7	23,2	4,1
Kamień	Zamarte	1147,2	673,0	58,7	587,2	87,2	9,2	1,4	45,7	6,8	30,9	4,6
Sępólno	Dziechowo	646,2	360,4	55,8	327,2	90,8	1,1	0,3	21,8	6,1	10,3	2,9
Sępólno	Łtowo	1340,7	612,2	45,7	473,5	77,4	1,5	0,2	92,5	15,1	44,6	7,3
Sępólno	Jazdrowo	845,7	199,6	23,6	155,4	77,9	0,7	0,4	35,5	17,8	7,9	4,0
Sępólno	Kawle	579,9	468,5	80,8	436,4	93,1	0,6	0,1	19,9	4,2	11,7	2,5
Sępólno	Komierowo	1331,2	633,7	47,6	592,1	93,4	0,8	0,1	23,0	3,6	17,8	2,8
Sępólno	Lutowo	3545,0	870,5	24,6	620,7	71,3	5,3	0,6	179,3	20,6	65,3	7,5
Sępólno	Lutówko	483,9	386,7	79,9	353,7	91,5	1,5	0,4	5,8	1,5	25,7	6,6
Sępólno	Niechorz	1423,4	913,4	64,2	812,0	88,9	8,7	1,0	54,6	6,0	38,1	4,2
Sępólno	Piaseczno	654,5	528,5	80,8	462,9	87,6	1,3	0,2	39,6	7,5	24,7	4,7
Sępólno	Radońsk	850,0	364,3	42,9	265,1	72,8	0,7	0,2	60,3	16,6	38,2	10,5
Sępólno	Sikorz	922,2	625,5	67,8	563,5	90,1	2,4	0,4	15,1	2,4	44,5	7,1
Sępólno	Świdwie	1016,2	730,0	71,8	615,6	84,3	5,2	0,7	51,8	7,1	57,4	7,9
Sępólno	Trzciany	1238,6	959,9	77,5	866,7	90,3	2,2	0,2	73,3	7,6	17,7	1,8
Sępólno	Waldowo	1640,2	1324,1	80,7	1165,8	88,0	7,0	0,5	101,4	7,7	49,9	3,8
Sępólno	Waldówko	565,1	430,0	76,1	411,6	95,7	2,9	0,7	0,2	0,1	15,2	3,5
Sępólno	Wilkowo	616,1	545,0	88,5	507,7	93,1	3,0	0,5	14,0	2,6	20,4	3,8
Sępólno	Wiśniewa	880,3	602,4	68,4	480,5	79,8	1,3	0,2	73,3	12,2	47,3	7,9
Sępólno	Wiśniewka	538,3	387,6	72,0	319,2	82,3	5,0	1,3	32,5	8,4	31,0	8,0
Sępólno	Włocibórz	1292,2	1022,7	79,1	888,0	86,8	10,0	1,0	54,9	5,4	69,8	6,8
Sępólno	Wysoka	329,9	268,3	81,3	216,2	80,6	3,1	1,1	29,6	11,0	19,4	7,2
Sępólno	Zalesie	732,0	618,7	84,5	415,9	67,2	6,4	1,0	183,0	29,6	13,4	2,2
Sępólno	Zboże	852,9	652,7	76,5	535,3	82,0	2,2	0,3	67,7	10,4	47,5	7,3
Więcbork	Borzyszkowo	441,5	365,3	82,7	331,9	90,9	5,6	1,5	14,2	3,9	13,5	3,7
Więcbork	Czarnuń	576,7	183,9	31,9	158,5	86,2	2,7	1,4	1,5	0,8	21,3	11,6
Więcbork	Dalkowo	321,3	248,5	77,3	192,2	77,3	0,7	0,3	33,3	13,4	22,3	9,0
Więcbork	Gurowatki	587,5	422,7	72,0	367,1	86,8	7,1	1,7	5,3	1,2	43,3	10,2
Więcbork	Jastrzębiec	1248,4	905,2	72,5	754,2	83,3	7,7	0,9	119,3	13,2	24,0	2,7
Więcbork	Jeleń	653,2	441,7	67,6	339,0	76,7	2,3	0,5	73,3	16,6	27,2	6,1
Więcbork	Klarynowo	522,6	479,4	91,7	413,1	86,2	6,2	1,3	26,1	5,5	34,0	7,1
Więcbork	Lubcza	1003,0	757,6	75,5	588,2	77,6	4,0	0,5	120,2	15,9	45,3	6,0
Więcbork	Nowy Dwór	2366,5	498,2	21,1	366,6	73,6	0,7	0,1	107,0	21,5	23,9	4,8
Więcbork	Pęperzyn	2129,1	1580,6	74,2	1398,4	88,5	5,1	0,3	87,4	5,5	89,6	5,7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Więcbork	Puszcza	873,9	654,8	74,9	598,5	91,4	7,6	1,2	34,7	5,3	13,9	2,1
Więcbork	Runowo Kraj.	2369,2	1264,7	53,4	1091,4	86,3	6,2	0,5	111,6	8,8	55,5	4,4
Więcbork	Suchorączek	764,1	605,0	79,2	486,4	80,4	7,7	1,3	65,4	10,8	45,5	7,5
Więcbork	Sypniewo	4118,9	1757,3	42,7	1468,6	83,6	15,3	0,9	224,7	12,8	48,8	2,8
Więcbork	Śmitowo	1552,3	695,4	44,8	519,4	74,7	1,6	0,2	115,5	16,6	58,9	8,5
Więcbork	Witunia	905,9	783,9	86,5	660,2	84,2	7,0	0,9	68,8	8,8	47,9	6,1
Więcbork	Zabartowo	1090,7	777,5	71,3	728,1	93,6	7,6	1,0	15,6	2,0	26,1	3,4
Więcbork	Zakrzewek	643,8	564,9	87,8	437,0	77,4	4,8	0,9	80,4	14,2	42,7	7,6
Więcbork	Zakrzewska Osada	583,2	440,1	75,5	322,2	73,2	1,2	0,3	69,1	15,7	47,5	10,8
Więcbork	Zgniłka	357,4	309,4	86,6	270,2	87,3	6,1	2,0	16,9	5,5	16,2	5,2
Mrocza	Białowieża	832,4	771,2	92,6	647,8	84,0	14,8	1,9	92,2	12,0	16,4	2,1
Mrocza	Jezioraki Zabartowskie	209,2	180,1	86,1	167,9	93,2	2,5	1,4	0,8	0,5	8,9	4,9
Mrocza	Orle	655,1	343,0	52,4	291,3	84,9	0,2	0,1	41,6	12,1	9,9	2,9
Mrocza	Rajgród	273,5	231,3	84,6	230,1	99,5	0,1	0,1	0,6	0,3	0,4	0,2
Mrocza	Rościmin	1040,0	797,9	76,7	776,7	97,3	2,5	0,3	8,5	1,1	10,3	1,3
Mrocza	Wiele	2653,0	1365,0	51,6	1054,1	76,7	15,2	1,2	242,9	18,2	52,8	3,9
Mrocza	Witosław	992,6	690,4	69,6	656,2	95,0	0,2	0,0	31,5	4,6	2,5	0,4
Kęsowo	Drożdzenica	1127,5	825,8	73,2	662,8	80,3	9,1	1,1	97,2	11,8	56,7	6,9
Kęsowo	Jeleńcz	1453,7	1147,7	79,0	1014,8	88,4	3,6	0,3	103,8	9,0	25,4	2,2
Kęsowo	Kęsowo	3259,9	2309,2	70,8	1899,1	82,2	13,5	0,6	320,1	13,9	76,6	3,3
Kęsowo	Obrowo	571,2	444,3	77,8	328,8	74,0	5,2	1,2	73,6	16,6	36,8	8,3
Kęsowo	Pamiętowo	870,0	743,2	85,4	624,3	84,0	8,3	1,1	88,7	11,9	21,9	2,9
Kęsowo	Przymuszewo	971,9	809,3	83,3	638,7	78,9	5,1	0,6	116,8	14,4	48,7	6,0
Sośno	Dolina	455,0	264,0	58,0	177,9	67,4	0,4	0,2	57,2	21,7	28,5	10,8
RAZEM - KPK		76763,8	49100,5	63,9	42082,6	85,7	301,5	0,6	4422,6	9,0	2293,8	4,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sepólnie Krajeńskim i Tucholi

2.3. UŻYTKI LEŚNE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI

Lasy wpływają korzystnie na warunki przyrodnicze, są bowiem naturalną zaporą przeciwdziałającą takim czynnikom jak: nadmierna prędkość wiatru, erozja gleb oraz ich zanieczyszczenie skażeniami przemysłowymi i komunikacyjnymi. Do użytków leśnych zalicza się:

- a) Lasy, tj. grunty określone jako „las” w ustawie z dnia 28 września 1991 roku o lasach (Dz. U. z 2000 r. Nr 56, poz. 679 i Nr 86, poz. 958).
- b) Grunty zadrzewione i zakrzewione, tj. grunty porośnięte roślinnością leśną, których pole powierzchni jest mniejsze od 0,1000 ha, a także:
 - śródpolne skupiska drzew i krzewów niezaliczone do lasów;
 - tereny torfowisk, pokrytych częściowo kępami krzewów i drzew karłowatych;
 - grunty porośnięte wikliną w stanie naturalnym oraz krzewiastymi formami wierzb w dolinach rzek i obniżeniach terenu;

- przylegające do wód powierzchniowych grunty porośnięte drzewami lub krzewami, stanowiące biologiczną strefę ochronną cieków i zbiorników wodnych;
- jary i wąwozy pokryte drzewami i krzewami w sposób naturalny lub sztuczny w celu zabezpieczenia przed erozją, nie zaliczone do lasów;
- zadrzewione i zakrzewione tereny nieczynnych cmentarzy, poza zwartymi kompleksami lasów;
- skupiska drzew i krzewów mające charakter parku, ale nie wyposażone w urządzenia i budowle służące rekreacji i wypoczynkowi.

Lasy i grunty leśne zajmują na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego około 19 tys. ha, co stanowi 24,8% jego ogólnej powierzchni. Rozmieszczenie użytków leśnych jest bardzo nierównomierne. Największe ich kompleksy występują w zachodniej części Parku, gdzie w 7 obrębach stanowią przeważający (powyżej 50% powierzchni ogólnej) element struktury użytkowania ziemi (gm. Kamień Kraj. – Witkiwo 55,2%; gm. Sępólno Kraj. – Jazdowo 64,2%, Lutowo 61,8%, Radońsk 50,3%; gm. Więcbork – Czarmuń 61,4%, Sypniewo 50,8%; por. tab. 5, ryc. 10).

Najsłabiej zalesione są obszary wysoczyzn morenowych, w szczególności na terenach o glebach najwyższej przydatności rolniczej. Odnotowano tam obręby, w których udział użytków leśnych nie przekracza 5% - w gminach: Sępólno Kraj. (Wilkowo 3,7%, Wysoka 3,5%), Więcbork (Klarynowo 0,3%, Witunia 2,3%, Zakrzewek 2,3%, Zakrzewska Osada 3,4%, Zgniłka 2,1%) i Mrocza (Białowieża 1,3%, Jeziorki Zabartowskie 2,9%, Rajgród 4,5%).

Powyższa analiza wskazuje na potrzebę podniesienia stopnia lesistości na terenie Parku. Zadanie to wiąże się przede wszystkim z zalesieniem użytków rolnych o najniższych klasach bonitacyjnych gleb (V- VI klasa – około 12 tys. ha, 25% UR w Parku).

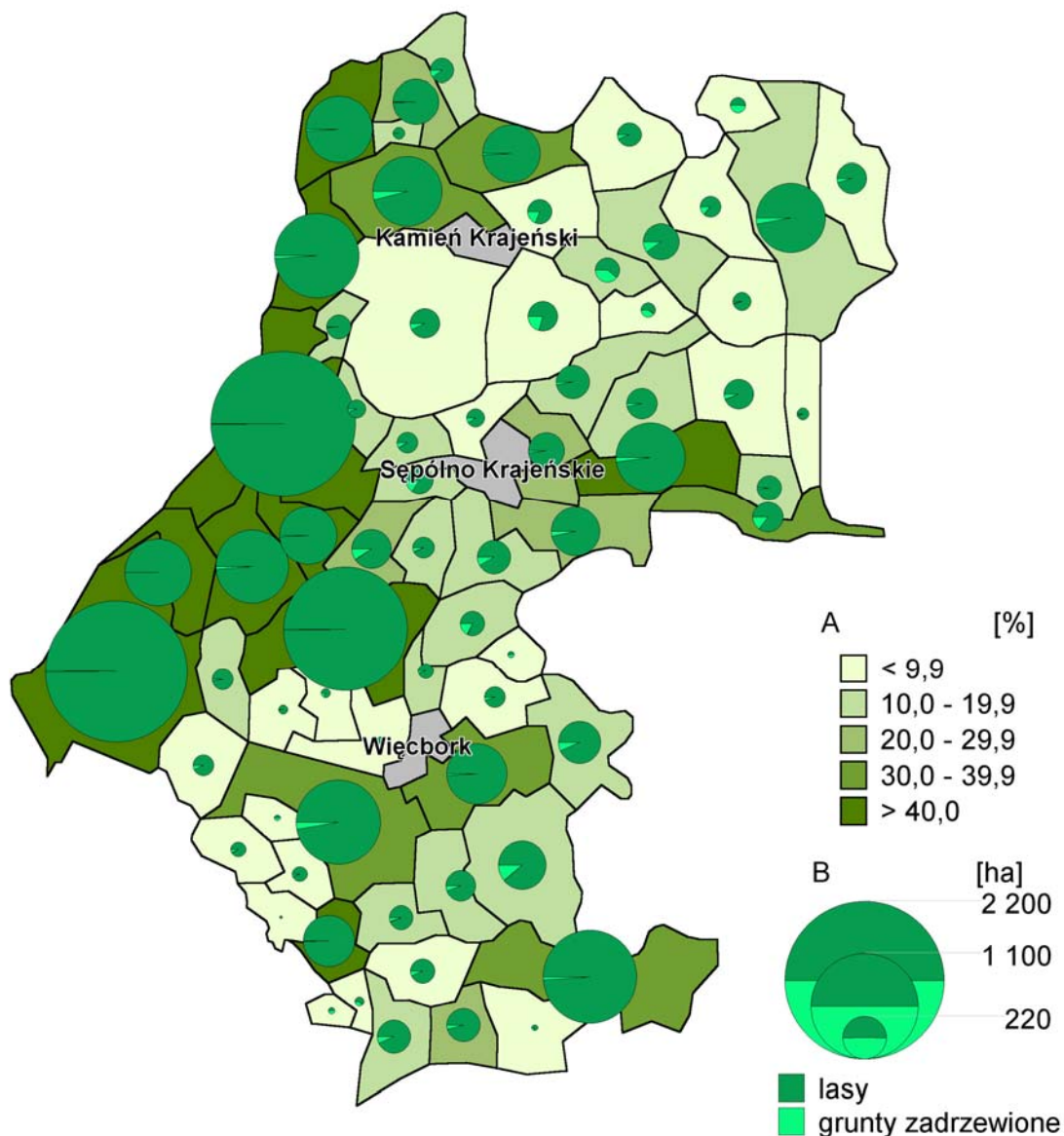
W strukturze własnościowej użytków leśnych w Parku dominuje sektor publiczny (89,8%), a w jego ramach lasy państwowe, będące w zarządzie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu (87,1%; por. tab. 2). Gospodarka leśna w Parku prowadzona jest przede wszystkim przez Nadleśnictwo Runowo (część południowa) i Nadleśnictwo Lutówko (część północno-zachodnia). Ponadto zlokalizowano enklawy leśne należące do Nadleśnictwa Tuchola (rejon wsi gminnej Kęsowo) i Nadleśnictwa Zamrzenica (rejon wsi Przymuszewo w gm. Kęsowo). Powyższe niedopasowanie obszaru Parku do struktury organizacyjno-terytorialnej Lasów Państwowych wymaga prowadzenia skoordynowanych działań ochronnych przez poszczególne nadleśnictwa (np. w ramach planów urządzania lasów).

Sektor prywatny obejmuje jedynie 10,2% użytków leśnych w Parku. W ramach tego sektora najważniejsze znaczenie posiadają grunty leśne indywidualnych gospodarstw rolnych (8,9%). Powyższe zestawienie wskazuje, że należy dążyć do poniesienia powierzchni lasów w rolnictwie indywidualnym, głównie poprzez zalesianie gleb najniższych klas bonitacyjnych. W tym miejscu szczególnie niepokoi fakt, że zgodnie z wynikami spisu rolnego w 2002 r. na terenie Parku odnotowano jedynie 21 gospodarstw rolnych ponoszących wydatki na zalesianie.

W ramach użytków leśnych najważniejszą kategorię stanowią lasy i grunty leśne (średnio 97,1% użytków leśnych, tab. 5). Pozostałe użytki leśne – grunty zadrzewione i zakrzewione – posiadają znaczenie marginalne, a ich przeważający udział w powierzchni użytków leśnych odnotowano jedynie w dwóch obrębach - Zgniłka w gm. Więcbork (52%) i Jeziorki Zabartowskie w gm. Mrocza (55%; por. ryc. 10).

Ze względu na rolniczy charakter Parku ważną rolę ekologiczną w krajobrazie oraz funkcję ochronną przed różnymi formami erozji pełnią zadrzewienia. Najczęściej występują w obniżeniach wytopiskowych w obrębie gruntów ornych. Ze względu na funkcję ochronną należy preferować zadrzewienia na stromych zboczach rynien jeziornych i dolin cieków oraz w szczególności w strefach przybrzeżnych jezior jako naturalny bufor przeciw sływowi powierzchniowemu z terenów rolnych. Ogromne znaczenie ochronne i krajobrazotwórcze wiążą się również z zadrzewieniami przydrożnymi (szpalerowymi). Powstrzymują one bowiem degradację gleb oraz mają znaczenie wiatrochronne i wodochronne. Ponadto na bardzo słabo zalesionych obszarach wysoczyzn morenowych praktycznie jedynymi enklawami zieleni są parki podworskie. Poza znaczeniem historycznym i kulturowym, jako element zespołów dworsko-parkowych, pełnią one też funkcję ekologiczną, wzbogacając i urozmaicając środowisko przyrodnicze i krajobraz wiejski.

Powyższe uwagi wskazują, że w postulowany wzrost powierzchni użytków rolnych powinien dotyczyć zarówno gruntów leśnych jak i zadrzewionych i zakrzaczonych.

Ryc. 10. Lasy jako element struktury użytkowania ziemi

A – odsetek lasów w powierzchni ogólnej, B – areal z uwzględnieniem na gruntu leśne i zakrzaczone

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obrębów, stan w lipcu 2004 r.

Tabela 5. Lasy jako element struktury użytkowania ziemi

Gmina	Obręb	Powierzchnia ogółem	Lasy					
			Razem		w tym			
			ha	% PO	Lasy		Grunty zadrzewione	
					ha	%	ha	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kamień	Dąbrowa	848,0	96,3	11,4	95,6	99,2	0,7	0,8
Kamień	Dąbrówka	1476,9	87,9	6,0	82,4	93,7	5,5	6,3
Kamień	Duża Cerkwica	1501,4	98,3	6,5	79,6	81,0	18,7	19,0
Kamień	Jerzmionki	440,7	88,1	20,0	79,1	89,8	9,0	10,2
Kamień	Mała Cerkwica	1632,5	150,5	9,2	119,1	79,2	31,3	20,8
Kamień	Niwy	1179,7	553,4	46,9	548,4	99,1	5,0	0,9
Kamień	Nowa Wieś	225,3	25,7	11,4	25,7	100,0	0,0	0,0
Kamień	Obkas	1108,7	420,9	38,0	417,3	99,1	3,6	0,9
Kamień	Orzełek	1773,6	609,2	34,3	585,0	96,0	24,2	4,0
Kamień	Płocicz	2423,3	131,9	5,4	122,4	92,8	9,5	7,2
Kamień	Radzim	684,3	88,2	12,9	53,7	60,9	34,5	39,1
Kamień	Witkowo	1524,1	842,0	55,2	832,2	98,8	9,7	1,2
Kamień	Zamarte	1147,2	295,2	25,7	294,2	99,6	1,1	0,4
Sępólno	Dziechowo	646,2	67,0	10,4	60,9	90,8	6,1	9,2
Sępólno	Ilowo	1340,7	622,6	46,4	615,9	98,9	6,7	1,1
Sępólno	Jazdrowo	845,7	543,0	64,2	542,7	99,9	0,3	0,1
Sępólno	Kawle	579,9	67,5	11,6	62,3	92,4	5,1	7,6
Sępólno	Komierowo	1331,2	573,4	43,1	561,1	97,8	12,3	2,2
Sępólno	Lutowo	3545,0	2190,1	61,8	2187,0	99,9	3,0	0,1
Sępólno	Lutówko	483,9	61,6	12,7	58,1	94,3	3,5	5,7
Sępólno	Niechorz	1423,4	305,7	21,5	295,6	96,7	10,1	3,3
Sępólno	Piaseczno	654,5	55,3	8,4	50,1	90,7	5,1	9,3
Sępólno	Radońsk	850,0	427,9	50,3	424,7	99,3	3,1	0,7
Sępólno	Sikorz	922,2	201,3	21,8	197,4	98,0	4,0	2,0
Sępólno	Świdwie	1016,2	175,9	17,3	161,0	91,5	14,9	8,5
Sępólno	Trzciany	1238,6	165,6	13,4	161,6	97,6	4,0	2,4
Sępólno	Wałdowo	1640,2	137,1	8,4	128,4	93,6	8,7	6,4
Sępólno	Wałdówko	565,1	90,6	16,0	88,4	97,5	2,2	2,5
Sępólno	Wilkowo	616,1	22,7	3,7	21,7	95,6	1,0	4,4
Sępólno	Wiśniewa	880,3	213,7	24,3	192,9	90,3	20,8	9,7
Sępólno	Wiśniewka	538,3	106,0	19,7	89,1	84,0	16,9	16,0
Sępólno	Włocibórz	1292,2	139,4	10,8	134,9	96,8	4,4	3,2
Sępólno	Wysoka	329,9	11,5	3,5	5,4	46,7	6,1	53,3
Sępólno	Zalesie	732,0	45,4	6,2	26,7	58,8	18,7	41,2
Sępólno	Zboże	852,9	94,0	11,0	77,3	82,2	16,7	17,8
Więcbork	Borzyszkowo	441,5	41,4	9,4	39,3	95,0	2,1	5,0
Więcbork	Czarnuń	576,7	354,3	61,4	353,0	99,6	1,3	0,4
Więcbork	Dalkowo	321,3	43,3	13,5	40,5	93,5	2,8	6,5
Więcbork	Gurowatki	587,5	35,1	6,0	31,9	90,9	3,2	9,1
Więcbork	Jastrzębiec	1248,4	238,5	19,1	223,3	93,6	15,2	6,4
Więcbork	Jeleń	653,2	79,1	12,1	77,2	97,6	1,9	2,4
Więcbork	Klarynowo	522,6	1,6	0,3	1,0	67,1	0,5	32,9
Więcbork	Lubcza	1003,0	72,8	7,3	67,7	93,0	5,1	7,0
Więcbork	Nowy Dwór	2366,5	1672,5	70,7	1667,7	99,7	4,8	0,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Więcbork	Pęperzyn	2129,1	315,8	14,8	280,6	88,9	35,2	11,1
Więcbork	Puszczza	873,9	96,0	11,0	90,4	94,2	5,6	5,8
Więcbork	Runowo Kraj.	2369,2	826,8	34,9	804,8	97,3	22,0	2,7
Więcbork	Suchorączek	764,1	69,2	9,1	65,6	94,8	3,6	5,2
Więcbork	Sypniewo	4118,9	2091,4	50,8	2087,6	99,8	3,8	0,2
Więcbork	Śmiłowo	1552,3	484,1	31,2	479,1	99,0	5,0	1,0
Więcbork	Witunia	905,9	21,2	2,3	19,0	89,2	2,3	10,8
Więcbork	Zabartowo	1090,7	133,9	12,3	125,8	94,0	8,1	6,0
Więcbork	Zakrzewek	643,8	14,8	2,3	12,2	82,5	2,6	17,5
Więcbork	Zakrzewska Osada	583,2	20,1	3,4	19,9	99,3	0,2	0,7
Więcbork	Zgniłka	357,4	7,5	2,1	3,6	48,0	3,9	52,0
Mrocza	Białowieża	832,4	11,1	1,3	9,2	83,2	1,9	16,8
Mrocza	Jezioraki Zabartowskie	209,2	6,0	2,9	2,7	44,7	3,3	55,3
Mrocza	Orle	655,1	160,8	24,6	154,0	95,7	6,9	4,3
Mrocza	Rajgród	273,5	12,3	4,5	7,9	63,8	4,5	36,2
Mrocza	Rościmin	1040,0	103,8	10,0	97,0	93,5	6,7	6,5
Mrocza	Wiele	2653,0	951,6	35,8	942,1	99,0	9,5	1,0
Mrocza	Witosław	992,6	174,7	17,6	162,9	93,3	11,7	6,7
Kęsowo	Drożdżenica	1127,5	199,1	17,7	180,7	90,8	18,4	9,2
Kęsowo	Jeleńcz	1453,7	129,9	8,9	123,8	95,3	6,1	4,7
Kęsowo	Kęsowo	3259,9	596,4	18,3	579,7	97,2	16,7	2,8
Kęsowo	Obrowo	571,2	38,1	6,7	19,3	50,6	18,8	49,4
Kęsowo	Pamiętowo	870,0	49,8	5,7	48,0	96,4	1,8	3,6
Kęsowo	Przymuszewo	971,9	81,9	8,4	70,6	86,1	11,4	13,9
Sośno	Dolina	455,0	148,0	32,5	125,6	84,9	22,4	15,1
RAZEM - KPK		76763,8	19087,7	24,8	18491,6	97,1	596,0	3,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi

2.4. WODY JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI

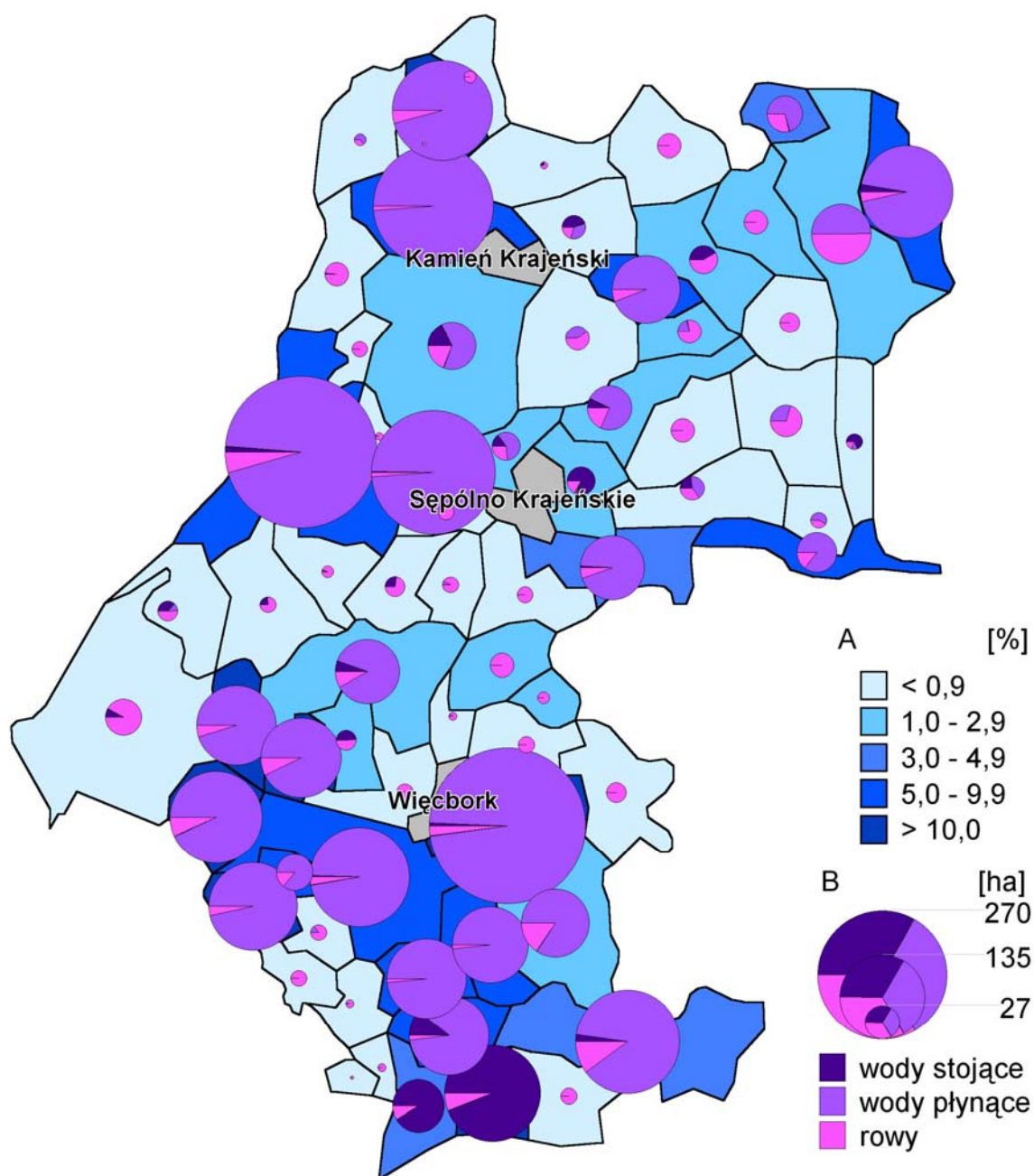
Do gruntów pod wodami zalicza się:

- Grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi, do których zalicza się grunty pod wodami płynącymi w rzekach, kanałach i innych ciekach, o przepływach stałych lub okresowych oraz źródła, z których cieki biorą początek, a także grunty pod wodami znajdującymi się w jeziorach i zbiornikach sztucznych, z których cieki wypływają lub do których wpływają.
- Grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi, do których zalicza się grunty pod wodami w jeziorach i zbiornikach innych niż określone w punktach powyżej.
- Grunty pod rowami, do których zalicza się grunty zajęte pod otwarte rowy pełniące funkcję urządzeń melioracji wodnych dla gruntów wykorzystywanych do produkcji rolniczej.

Na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego odnotowano blisko 2,8 tys. ha gruntów pod wodami. Jednakże, uwzględniając pojezierny charakter obszaru, ich udział w ogólnej powierzchni jest relatywnie niewielki – wynosi 3,6% (por. tab. 6). Jest to wynikiem silnego zróżnicowania przestrzennego tej kategorii użytkowania ziemi. Obok licznych obrębów o udziale wód nie przekraczającym 1% powierzchni ogólnej (28 obrębów – 40% ogółu), stwierdzono jednostki, w których analizowany odsetek przekracza 10% (7 obrębów), a nawet 20% (27,6% - Dziechowo w gm. Sępólno Kraj.; por. ryc. 11).

W ramach struktury wewnętrznej gruntów pod wodami wyraźnie przeważają grunty pod wodami płynącymi – ciekami i jeziora przepływowe (79,3%). Grunty pod wodami stojącymi obejmują zaledwie 7,6% wód w Parku. Udział ten osiąga bardzo wysokie wartości jedynie w dwu obrębach gminy Mrocza – Orle (94%) i Witosław (91%) – co związane jest z bezodpływowym typem Jeziora Witosławskiego. Z zagospodarowaniem rolniczym analizowanego obszaru wiąże się relatywnie duży areal gruntów pod rowami (360 ha). Ich udział o ogólnej powierzchni gruntów pod wodami wynosi średnio blisko 13%, a w 50% obrębów stanowi przeważający (powyżej 50%) element struktury gruntów pod wodami (por. ryc. 10 – np. pas od Sypniewa do Śmiłowa).

Należy zaznaczyć, że część wód powierzchniowych została zanieczyszczona nawozami spływającymi z sąsiadujących pól uprawnych oraz ściekami z gospodarstw rolnych i domków letniskowych. Poczynione w ostatnich latach przedsięwzięcia zmierzające do uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, przyniosły efekty. Jednak wielkim problemem, pomimo wybudowanych oczyszczalni, jest brak równolegle budowanej kanalizacji. W wyniku tego część nieoczyszczonych ścieków nadal kierowana jest do wód. W tych warunkach - ze względu na zaopatrzenie w wodę oraz ze względu na walory turystyczne - zakłada się ochronę zlewni wód powierzchniowych. Zadanie to, ze względu na wysoki udział wód własności sektora publicznego (91% - por. tab. 2), należy do państwa i samorządu lokalnego (własność sektora prywatnego dotyczy głównie części rowów i małych zbiorników bezodpływowych).

Ryc. 11. Wody jako element struktury użytkowania ziemi

A – udział wód w powierzchni ogólnej, B – powierzchnia wód z uwzględnieniem podziału na wody stojące, płynące i rowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obrotów, stan w lipcu 2004 r.

Tabela 6. Wody jako element struktury użytkowania ziemi

Gmina	Obręb	Po- wierzchnia ogółem	Wody								
			Razem		w tym						
			ha	% PO	Wody stojące		Wody płynące		Rowy		
					ha	%	ha	%	ha	%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Kamień	Dąbrowa	848,0	5,8	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	100,0
Kamień	Dąbrówka	1476,9	9,7	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,7	100,0
Kamień	Duża Cerkwica	1501,4	10,2	0,7	4,5	44,6	3,5	34,3	2,1	21,0	
Kamień	Jerzmionki	440,7	2,6	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	100,0
Kamień	Mała Cerkwica	1632,5	8,9	0,5	0,0	0,0	3,6	40,7	5,3	59,3	
Kamień	Niwy	1179,7	3,2	0,3	0,0	0,0	2,1	64,2	1,2	35,8	
Kamień	Nowa Wieś	225,3	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	100,0	
Kamień	Obkas	1108,7	1,9	0,2	0,5	24,2	0,0	0,0	1,4	75,8	
Kamień	Orzełek	1773,6	163,8	9,2	0,0	0,0	161,9	98,8	1,9	1,2	
Kamień	Płocicz	2423,3	34,3	1,4	6,1	17,7	21,7	63,2	6,6	19,1	
Kamień	Radzim	684,3	60,5	8,8	0,0	0,0	57,0	94,3	3,5	5,7	
Kamień	Witkowo	1524,1	9,6	0,6	0,1	1,4	0,0	0,0	9,5	98,6	
Kamień	Zamarte	1147,2	118,8	10,4	0,0	0,0	113,8	95,8	5,0	4,2	
Sępólno	Dziechowo	646,2	178,1	27,6	0,4	0,2	175,5	98,5	2,2	1,2	
Sępólno	Łłowo	1340,7	5,6	0,4	1,4	24,3	0,0	0,0	4,2	75,7	
Sępólno	Jazdrowo	845,7	6,2	0,7	2,3	37,4	0,7	11,9	3,2	50,7	
Sępólno	Kawle	579,9	5,6	1,0	0,0	0,0	0,4	7,9	5,2	92,1	
Sępólno	Komierowo	1331,2	8,7	0,7	2,0	23,1	3,6	41,6	3,1	35,3	
Sępólno	Lutowo	3545,0	250,9	7,1	3,1	1,2	236,8	94,4	11,1	4,4	
Sępólno	Lutówko	483,9	1,3	0,3	0,0	2,3	0,0	0,0	1,3	97,7	
Sępólno	Niechorz	1423,4	56,8	4,0	0,5	0,8	53,2	93,7	3,1	5,5	
Sępólno	Piaseczno	654,5	12,8	2,0	1,9	14,6	7,5	58,9	3,4	26,5	
Sępólno	Radońsk	850,0	2,8	0,3	0,0	0,0	0,1	4,3	2,7	95,7	
Sępólno	Sikorz	922,2	14,5	1,6	11,6	80,2	0,4	2,6	2,5	17,2	
Sępólno	Świdwie	1016,2	5,6	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6	100,0	
Sępólno	Trzciany	1238,6	30,0	2,4	2,0	6,8	22,5	74,8	5,5	18,5	
Sępólno	Wałdowo	1640,2	15,2	0,9	0,0	0,0	4,5	29,6	10,7	70,4	
Sępólno	Wałdówko	565,1	5,4	1,0	0,0	0,0	3,1	57,7	2,3	42,3	
Sępólno	Wilkowo	616,1	5,9	1,0	4,1	68,9	0,7	12,2	1,1	19,0	
Sępólno	Wiśniewa	880,3	7,2	0,8	1,9	26,8	0,0	0,0	5,3	73,2	
Sępólno	Wiśniewka	538,3	4,2	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	4,2	100,0	
Sępólno	Włościbórz	1292,2	10,4	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	10,4	100,0	
Sępólno	Wysoka	329,9	3,3	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3	100,0	
Sępólno	Zalesie	732,0	10,2	1,4	0,0	0,0	2,2	21,4	8,0	78,6	
Sępólno	Zboże	852,9	10,3	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	10,3	100,0	
Więcibork	Borzyszkowo	441,5	4,0	0,9	0,0	0,0	0,6	15,6	3,3	84,4	
Więcibork	Czarnuń	576,7	1,8	0,3	0,0	0,0	0,1	3,8	1,8	96,2	
Więcibork	Dalkowo	321,3	1,5	0,5	0,0	0,0	0,1	9,5	1,3	90,5	
Więcibork	Gurowatki	587,5	100,0	17,0	0,0	0,0	96,6	96,6	3,4	3,4	
Więcibork	Jastrzębiec	1248,4	6,3	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3	100,0	
Więcibork	Jeleń	653,2	83,2	12,7	0,0	0,0	79,3	95,4	3,9	4,6	
Więcibork	Klarynowo	522,6	4,9	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	100,0	
Więcibork	Lubcza	1003,0	102,8	10,2	0,0	0,0	95,7	93,1	7,1	6,9	
Więcibork	Nowy Dwór	2366,5	52,5	2,2	2,9	5,5	45,4	86,5	4,2	8,0	
Więcibork	Pęperzyn	2129,1	60,1	2,8	0,0	0,0	50,7	84,3	9,4	15,7	
Więcibork	Puszcza	873,9	85,4	9,8	0,0	0,0	84,2	98,5	1,3	1,5	
Więcibork	Runowo Kraj.	2369,2	124,4	5,2	0,5	0,4	120,3	96,8	3,5	2,8	

Więcbork	Suchorączek	764,1	5,9	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	5,9	100,0
Więcbork	Sypniewo	4118,9	21,0	0,5	1,5	7,4	0,1	0,4	19,3	92,3
Więcbork	Śmiłowo	1552,3	264,7	17,0	1,8	0,7	257,2	97,2	5,7	2,1
Więcbork	Witunia	905,9	5,0	0,6	0,1	1,0	0,0	0,0	5,0	99,0
Więcbork	Zabartowo	1090,7	74,5	6,8	0,0	0,0	73,2	98,3	1,3	1,7
Więcbork	Zakrzewek	643,8	8,0	1,2	3,9	48,7	0,0	0,0	4,1	51,3
Więcbork	Zakrzewska O.	583,2	83,3	14,3	0,0	0,0	77,3	92,8	6,0	7,2
Więcbork	Zgniłka	357,4	21,8	6,1	0,0	0,0	18,7	85,7	3,1	14,3
Mrocza	Białowieża	832,4	4,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	100,0
Mrocza	Jeziorki Zab.	209,2	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	100,0
Mrocza	Orle	655,1	109,2	16,7	102,5	93,9	0,0	0,0	6,7	6,1
Mrocza	Rajgród	273,5	1,1	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	100,0
Mrocza	Rościmin	1040,0	81,1	7,8	8,5	10,5	71,0	87,5	1,6	2,0
Mrocza	Wiele	2653,0	124,5	4,7	2,8	2,2	109,2	87,8	12,5	10,0
Mrocza	Witosław	992,6	40,0	4,0	36,4	91,2	0,0	0,0	3,5	8,8
Kęsowo	Drożdżenica	1127,5	14,2	1,3	5,9	41,6	0,0	0,0	8,3	58,4
Kęsowo	Jeleńcz	1453,7	101,2	7,0	2,6	2,6	95,2	94,0	3,4	3,4
Kęsowo	Kęsowo	3259,9	52,4	1,6	0,0	0,0	26,1	49,8	26,3	50,2
Kęsowo	Obrowo	571,2	20,7	3,6	0,0	0,0	14,6	70,5	6,1	29,5
Kęsowo	Pamiętowo	870,0	7,1	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	7,1	100,0
Kęsowo	Przymuszewo	971,9	9,8	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,8	100,0
Sośno	Dolina	455,0	23,0	5,1	0,0	0,0	19,6	85,2	3,4	14,8
RAZEM - KPK		76763,8	2780,7	3,6	211,9	7,6	2210,2	79,3	358,6	12,9

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi

2.5. GRUNTY ZABUDOWANE ZURBANIZOWANE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI

Rola powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (około 3 tys. ha) w stosunku do powierzchni ogólnej Parku nie jest znacząca ani przeważająca (3,9%). Odsetek ten, ilustrujący intensywność procesu rozwoju społeczno-gospodarczego, w układzie obrębów geodezyjnych waha się od 1,9% (Nowy Dwór) do 7,2% (Wysoka; por. tab. 7). Pod względem struktury własnościowej grunty zurbanizowane cechują się przewagą sektora publicznego - około 73% (własność państwowa 40%, komunalna 33%). Sektor prywatny obejmuje około 27% gruntów zurbanizowanych, w tym blisko 17% skupionych w indywidualnych gospodarstwach rolnych (por. tab. 2).

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią zróżnicowaną grupę form użytkowania ziemi. Ich struktura odzwierciedla charakter zainwestowania gospodarczego na danym terenie. Struktura ta na terenie Parku obejmuje przede wszystkim tereny komunikacyjne (61,8%) i mieszkaniowe (33,3%). Marginalne znaczenie posiadają tereny przemysłowe (0,9%), inne tereny zabudowane (1,0%), zurbanizowane tereny niezabudowane (0,7%), użytki kopalne (0,2%) oraz tereny rekreacyjno-wypoczynkowe (1,9%). Powyższe formy użytkowania ziemi charakteryzują się dużym zróżnicowaniem przestrzennym.

2.5.1. Tereny komunikacyjne

Komunikacja jako instrument wymiany dóbr i usług wpływa na działalność gospodarczą i społeczną. Jej funkcjonowanie i rozwój muszą być podporządkowane celom i zasadom polityki społeczno-gospodarczej, która na terenach chronionych koncentruje się głównie na ochronie środowiska przyrodniczego.

Infrastruktura komunikacyjna w obrębie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego stanowi najważniejszy (pod względem powierzchni) element w ramach gruntów zurbanizowanych. Obejmuje przede wszystkim drogi i linie kolejowe.

Do użytku gruntowego o nazwie „drogi” zalicza się grunty w granicach pasów drogowych dróg publicznych i dróg wewnętrznych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 roku o drogach publicznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 71, poz. 838 i Nr 86, poz. 958); w szczególności do dróg zalicza się grunty zajęte pod: drogi krajowe, drogi wojewódzkie, drogi powiatowe, drogi gminne, drogi w osiedlach mieszkaniowych, drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych oraz do obiektów użyteczności publicznej, place postojowe i manewrowe przy dworcach kolejowych, autobusowych oraz ogólnodostępne dojazdy do ramp wyładowniczych i placów składowych (grunty zajęte pod wewnętrzną komunikację gospodarstw rolnych, leśnych oraz poszczególnych nieruchomości nie są drogą w rozumieniu rozporządzenia - wlicza się je do przyległego do nich użytku gruntowego).

Tak zdefiniowane grunty pod drogami obejmują na terenie Parku blisko 1700 ha (55% gruntów zurbanizowanych). Największe powierzchnie gruntów pod drogami odnotowano w obrębach: Lutowo (82 ha), Sypniewo (69 ha) i Kęsowo (71 ha; por. ryc. 12).

Przebieg linii komunikacyjnych w sposób bezpośredni odzwierciedla układ terenów kolejowych. Do tej kategorii gruntów zalicza się grunty zajęte pod obiekty, budowle i inne urządzenia przeznaczone do wykonywania i obsługi ruchu kolejowego (torowiska kolejowe, stacje, rampy, magazyny, bocznice kolejowe itp.). Na terenie Parku istnieje dobrze rozbudowany system sieci kolejowej. Świadczy o tym fakt, że tereny kolejowe znajdują się w połowie obrębów. Całościowo zajmują obszar 190 ha (6% gruntów zurbanizowanych), z czego największe powierzchnie odnotowano w 4 obrębach gminy Więcbork: Borzyszkowo (10 ha), Sypniewo (19 ha), Śmiłowo (11 ha) i Witunia (12 ha; por. tab. 6, ryc. 12).

Niestety udział PKP w obsłudze transportowej obszaru Parku systematycznie maleje. Wiąże się to z lokalnym charakterem istniejących linii, ich słabym obciążeniem i w konsekwencji likwidacją. Obecnie tereny kolejowe stanowią jedynie element krajobrazu.

Poza tym odnotowano kategorię „inne tereny komunikacyjne” (urządzenia związane z komunikacją oraz dworce autobusowe i urządzone parkingi poza lasami państwowymi). Występuje ona głównie we wsi Witosław (1,5 ha) w gm. Mrocza.

2.5.2. Tereny mieszkaniowe

W ramach obszarów wiejskich Parku powierzchnia terenów mieszkaniowych w wynosi około 1,0 tys. ha, co stanowi 33% ogółu terenów zabudowanych i zurbanizowanych (por. tab. 7). Areal ten stanowią grunty nie wykorzystywane do produkcji rolniczej i leśnej, zajęte pod budynki mieszkalne oraz urządzenia funkcjonalnie związane z budynkami mieszkalnymi (podwórza, dojazdy, przejścia, przydomowe place gier i zabaw itp.). Jego rozmieszczenie przestrzenne jest nierównomierne, nawiązujące do zróżnicowania struktury wielkościowej wsi (por. ryc. 12). Największe obszary zajęte pod tę formę użytkowania gruntów występują we wsiach dużych – np. Płocicz – 38 ha (gm. Kamień Kraj.), Wałdowo – 28 ha (gm. Sępólno), Sypniewo – 47 ha (gm. Więcbork), Wiele – 40 ha (gm. Mrocza) i Kęsowo – 54 ha (gm. Kęsowo).

2.5.3. Tereny przemysłowe

Z punktu widzenia identyfikacji zagrożeń środowiskowych w funkcjonowaniu obszarów chronionych istotną kategorią są tereny przemysłowe, tj. grunty zajęte pod budynki i urządzenia służące produkcji przemysłowej, a także ujęcia wody, oczyszczalnie ścieków, stacje transformatorowe, czynne hałdy i wysypiska, urządzenia magazynowo-składowe, bazy transportowe i remontowe itp. Na terenie Parku odnotowano zaledwie 28 ha gruntów pod terenami przemysłowymi, z czego największe areale zlokalizowano w gminie Sępólno Kraj. - obrębach Sikorz – 7,7 ha (oczyszczalnia ścieków) i Włóścibórz – 3,9 ha (por. tab. 7, ryc. 12). Na terenie Parku tereny przemysłowe z reguły stanowią budynki gospodarcze zlikwidowanych gospodarstw państwowych (np. suszarnia i silosy w Witosławiu) lub spółdzielczych (np. zakład drzewny po SKR w Sypniewie).

2.5.4 . Użytki kopalne

Z działalnością gospodarczą wiążą się również użytki kopalne - tj. grunty zajęte przez czynne odkrywkowe kopalnie, w których odbywa się wydobycie kopalin. Ta forma użytkowania ziemi na obszarze Parku dotyczy złóż kopalin, których powstanie związane jest z okresem lodowcowym i procesami po ustąpieniu lądolodu (głównie kruszywa naturalne). Ich ogólna powierzchnia obejmuje 4,8 ha, zlokalizowanych w 12 obrębach – w tym największe areale w Śmiłowie – 0,9 ha (gm. Więcbork) oraz - po 0,5 ha - we wsiach: Dąbrowa, Dąbrówka w gm.

Kamień Kraj., Wilkowo w gm. Sępólno Kraj. oraz Pamiętowo w gm. Kęsowo (por. tab. 7., ryc. 12).

2.5.5. Inne tereny zabudowane

Na terenie Parku odnotowano także „inne tereny zabudowane”, tj. grunty zajęte pod budynki i urządzenia związane z administracją, służbą zdrowia, handlem, kultem religijnym, rzemiosłem, usługami, nauką, oświatą, kulturą i sztuką, wypoczynkiem, łącznością itp., czynne cmentarze, grzebowiska zwierząt oraz inne grunty zabudowane, nie wymienione powyżej. Ta kategoria gruntów obejmuje niewielki areał – 29 ha, z czego próg 3 ha przekraczają jedynie wsie: Zamarte – 2,2 ha (gm. Kamień Krajeński), Trzciany – 3,3 ha i Wałdowo 3,9 ha (gm. Sępólno Krajeńskie) oraz Sypniewo – 3,6 (gm. Więcbork; por. tab. 7).

2.5.6. Zurbanizowane tereny niezabudowane

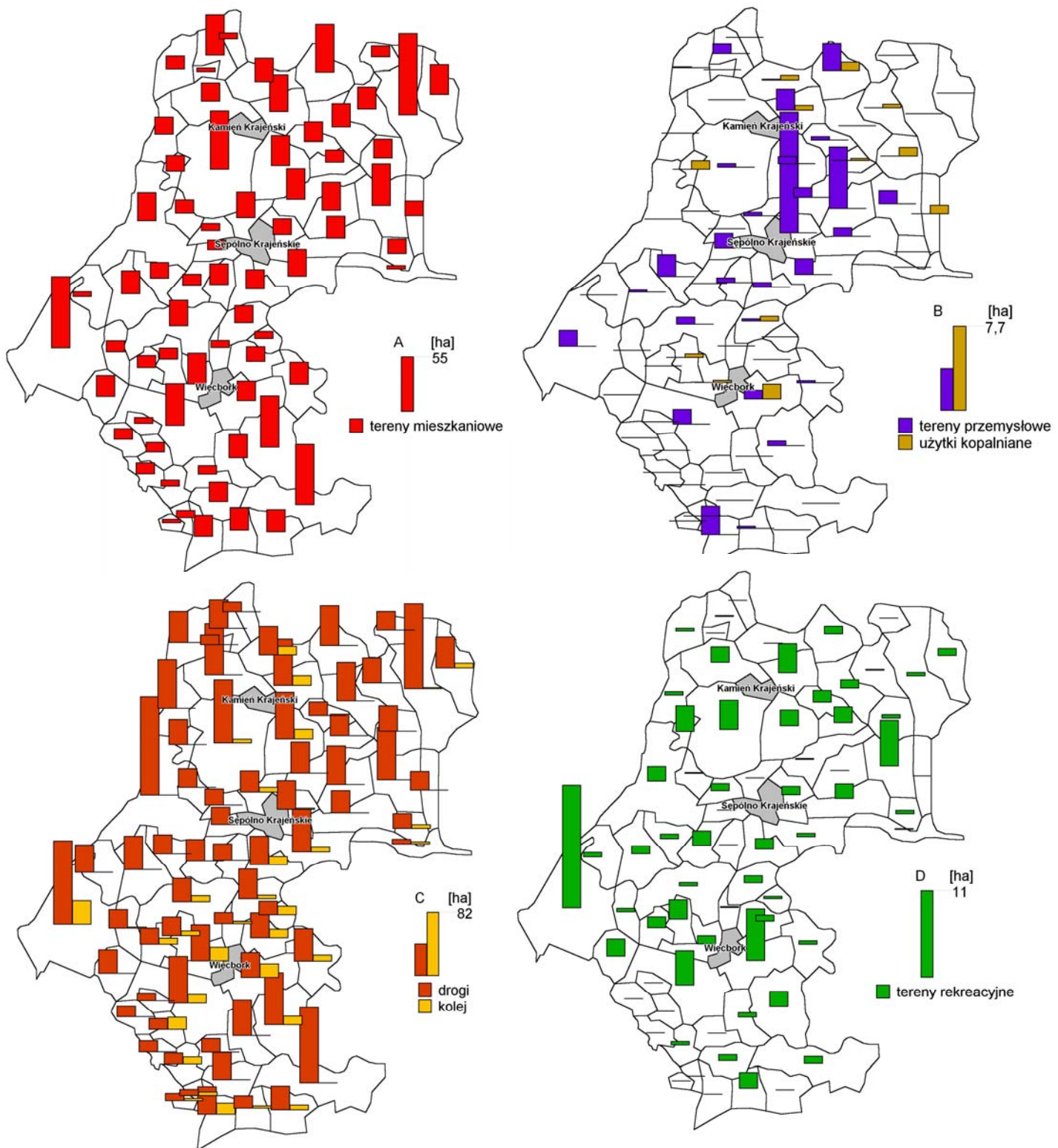
W obrębie Parku odnotowano również 20 ha zurbanizowanych terenów niezabudowanych - tj. gruntów nie zabudowanych, przeznaczonych w planach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę i wyłączonych z produkcji rolniczej i leśnej. Kategoria ta przekroczyła próg 1 ha jedynie w obrębach: Lutówku – 1,3 ha, Wałdowie – 1,1 ha (gm. Sępólno Kraj.), Dalkowie – 1,7 ha, Puszczy – 2,4 ha, Sypniewie – 3,3 ha (gm. Więcbork) oraz Witosławiu – 2,9 ha (gm. Mrocza). Za pozytywny uznać można fakt, że w 60% wsi (obrębów) na terenie Parku nie przewiduje wyłączenia gruntów z produkcji rolniczej i leśnej, aby przeznaczyć je pod zabudowę.

2.5.7. Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe

Z punktu widzenia funkcjonowania parku krajobrazowego szczególne znaczenie mają tereny rekreacyjno-wypoczynkowe - tj. grunty nie zajęte pod budynki, w tym: tereny ośrodków wypoczynkowych, tereny zabaw dziecięcych, plaże, urządzone parki, skwery, zieleńce (poza pasami ulic); tereny o charakterze zabytkowym: ruiny zamków, grodziska, kurhany, pomniki przyrody itp.; tereny sportowe: stadiony, boiska sportowe, tory saneczkowe, strzelnice sportowe, kąpieliska itp.; tereny zieleni nie urządzonej, nie zaliczone do lasów oraz gruntów zadrzewionych i zakrzewionych.

Na wielkość terenów rekreacyjno-wypoczynkowych wpływają walory środowiska przyrodniczego oceniane w aspekcie ich przydatności do wypoczynku, którego istotą jest dłuższe przebywanie w jednym miejscu w celu regeneracji organizmu. Do elementów decydujących o atrakcyjności warunków do wypoczynku zalicza się przede wszystkim sieć wodną, lasy oraz rzeźbę terenu. W porównaniu do „jakości” tych komponentów środowiska przyrodniczego

obszar Parku, pomimo powszechności występowania terenów rekreacyjno-wypoczynkowych (nie odnotowano ich jedynie w 16 obrębach), charakteryzuje się niewielką ich powierzchnią (razem blisko 58 ha). Analizowana kategoria gruntów posiada największe, świadczące o dużym zainwestowaniu turystycznym, powierzchnie w obrębach: Wałdowo – 3,8 ha (gm. Sępólno Kraj.) oraz Runowo Kraj. – 3,0 ha, Sypniewo – 10,4 ha, Śmiłowo – 4,3 (gm. Więcbork; por. ryc. 12).

Ryc. 12. Grunty zabudowane i zurbanizowane jako element struktury użytkowania ziemi, A – tereny mieszkaniowe, B – tereny przemysłowe i użytki kopalne, C – tereny komunikacyjne, D – tereny rekreacyjne,

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obrębów, stan w lipcu 2004 r.

Tabela 7. Grunty zabudowane i zurbanizowane jako element struktury użytkowania ziemi – Krajeński Park Krajobrazowy

Gmina	Obręb	Powierzchnia ogółem	Grunty zabudowane i zurbanizowane																			
			Razem		w tym																	
			ha	% PO	Tereny mieszkaniowe		Tereny przemysłowe		Inne zabudowane		Zurbanizowane niezabudowane		Rekreacyjne		Drogi		Tereny kolejowe		Inne komunikacyjne		Użytki kopalniane	
					ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
Kamień	Dąbrowa	848,0	33,7	4,0	10,5	31,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,2	6,5	20,5	60,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	1,5
Kamień	Dąbrówka	1476,9	69,2	4,7	31,9	46,0	1,7	2,4	1,1	1,7	0,0	0,0	0,6	0,9	33,4	48,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,8
Kamień	Duża Cerkwica	1501,4	77,0	5,1	24,9	32,3	1,3	1,7	0,5	0,6	0,6	0,8	2,5	3,3	38,5	50,0	8,4	10,9	0,0	0,0	0,3	0,4
Kamień	Jerzmionki	440,7	13,8	3,1	4,5	32,5	0,0	0,0	0,1	0,6	0,1	0,8	0,0	0,0	8,7	62,9	0,4	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Mała Cerkwica	1632,5	69,8	4,3	19,7	28,2	0,5	0,7	1,3	1,9	0,0	0,0	1,3	1,9	39,0	55,9	7,9	11,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Niwy	1179,7	34,5	2,9	8,7	25,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,5	25,5	74,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Nowa Wieś	225,3	10,1	4,5	2,2	22,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,9	78,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Obkas	1108,7	48,3	4,4	15,4	31,9	0,1	0,2	0,4	0,8	0,5	1,0	0,0	0,0	24,0	49,8	7,6	15,8	0,0	0,0	0,3	0,6
Kamień	Orzełek	1773,6	56,8	3,2	12,2	21,5	0,0	0,0	0,5	0,9	0,1	0,2	1,4	2,4	42,6	75,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Płocicz	2423,3	98,0	4,0	38,2	39,0	0,2	0,2	0,3	0,3	0,0	0,0	2,5	2,5	53,2	54,3	3,6	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Radzim	684,3	26,7	3,9	13,4	50,1	0,2	0,8	0,4	1,4	0,0	0,0	1,0	3,9	11,7	43,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Witkowo	1524,1	51,7	3,4	11,1	21,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,6	40,3	77,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kamień	Zamarte	1147,2	54,0	4,7	26,9	49,8	0,6	1,1	2,2	4,0	0,0	0,0	0,2	0,3	24,1	44,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Dziechowo	646,2	19,5	3,0	4,8	24,8	0,0	0,0	0,3	1,4	0,1	0,5	0,6	3,2	13,6	70,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Ilowo	1340,7	44,5	3,3	15,2	34,2	0,1	0,3	0,1	0,3	0,5	1,0	0,8	1,7	27,8	62,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Jazdrowo	845,7	27,0	3,2	3,5	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	1,4	23,1	85,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Kawle	579,9	28,2	4,9	14,1	50,2	0,3	1,2	0,6	2,0	0,1	0,4	0,0	0,0	13,0	46,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Komierowo	1331,2	35,6	2,7	14,4	40,4	0,5	1,5	0,6	1,6	0,2	0,6	1,2	3,5	18,6	52,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Lutowo	3545,0	102,6	2,9	18,7	18,3	0,0	0,0	0,5	0,5	0,2	0,2	1,3	1,2	81,9	79,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Lutówko	483,9	26,4	5,5	9,2	34,9	0,0	0,0	0,2	0,9	1,3	4,9	0,2	0,6	15,5	58,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Niechorz	1423,4	60,8	4,3	18,0	29,6	1,0	1,7	0,6	1,0	0,1	0,1	0,3	0,5	36,5	60,0	4,3	7,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Piaseczno	654,5	39,8	6,1	17,5	43,9	0,3	0,7	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	17,3	43,5	4,7	11,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Radońsk	850,0	29,4	3,5	10,7	36,5	1,4	4,8	0,2	0,8	0,5	1,8	0,4	1,4	16,1	54,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Sikorz	922,2	44,7	4,8	10,8	24,2	7,7	17,1	0,0	0,0	0,5	1,1	0,8	1,7	24,3	54,3	0,6	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Świdwie	1016,2	46,4	4,6	13,5	29,0	0,3	0,6	0,1	0,2	0,4	0,9	1,0	2,1	23,9	51,4	7,3	15,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Trzciany	1238,6	50,0	4,0	20,3	40,7	0,6	1,2	3,3	6,6	0,0	0,0	0,1	0,3	25,6	51,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
Sępólno	Wałdowo	1640,2	80,4	4,9	27,5	34,3	0,8	1,0	3,9	4,8	1,1	1,4	3,8	4,8	43,2	53,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Wałdówko	565,1	25,7	4,6	9,9	38,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,3	12,5	48,5	3,0	11,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Wilkowo	616,1	25,4	4,1	9,6	37,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,3	60,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	2,1
Sępólno	Wiśniewa	880,3	26,7	3,0	7,6	28,5	0,0	0,0	0,3	1,0	0,4	1,4	1,3	4,7	17,2	64,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Wiśniewka	538,3	22,3	4,1	6,8	30,5	0,9	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,6	65,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Włóścibórz	1292,2	55,8	4,3	19,0	34,1	3,9	6,9	0,9	1,7	0,0	0,1	0,0	0,0	31,9	57,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Wysoka	329,9	23,4	7,1	4,9	21,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,7	11,1	47,2	7,2	30,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Sępólno	Zalesie	732,0	28,3	3,9	8,0	28,2	0,0	0,0	0,5	1,8	0,0	0,0	1,3	4,6	18,3	64,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,6
Sępólno	Zboże	852,9	41,8	4,9	11,3	27,0	0,2	0,4	0,2	0,5	0,2	0,4	0,6	1,5	25,4	60,7	3,6	8,7	0,0	0,0	0,4	0,8
Więcbork	Borzyszkowo	441,5	25,7	5,8	6,5	25,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	35,3	10,1	39,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Czarmuń	576,7	20,5	3,6	3,9	18,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	1,7	9,7	47,3	6,4	31,4	0,1	0,7	0,0	0,0
Więcbork	Dalkowo	321,3	17,7	5,5	4,5	25,6	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	9,6	0,1	0,7	9,6	54,1	1,8	9,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Gurowatki	587,5	16,5	2,8	7,1	43,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,4	57,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Jastrzębiec	1248,4	48,1	3,9	14,8	30,8	0,2	0,3	0,3	0,6	0,0	0,0	0,3	0,6	27,1	56,3	5,5	11,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Jeleń	653,2	23,8	3,6	7,3	30,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,4	15,4	65,0	0,7	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Klarynowo	522,6	16,2	3,1	7,3	45,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,9	54,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Lubcza	1003,0	35,8	3,6	14,1	39,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,6	1,5	4,1	20,0	56,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Nowy Dwór	2366,5	44,8	1,9	17,5	39,1	0,4	1,0	0,1	0,3	0,8	1,8	0,3	0,6	20,1	45,0	5,4	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Pęperzyn	2129,1	87,0	4,1	34,2	39,4	0,3	0,4	0,1	0,2	0,3	0,3	1,4	1,6	43,4	49,9	7,2	8,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Puszcza	873,9	19,7	2,2	6,0	30,3	0,0	0,0	0,2	1,0	2,4	12,3	0,1	0,3	11,0	56,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Runowo Kraj.	2369,2	80,5	3,4	27,9	34,7	0,9	1,2	1,3	1,6	0,9	1,2	3,0	3,7	38,9	48,3	7,5	9,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Suchorączek	764,1	37,7	4,9	9,8	26,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	1,3	20,4	54,1	6,9	18,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Sypniewo	4118,9	154,3	3,7	47,4	30,7	1,0	0,6	3,6	2,3	3,3	2,1	10,4	6,7	69,1	44,8	19,5	12,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Śmitowo	1552,3	51,0	3,3	13,1	25,7	0,5	1,0	0,1	0,1	0,0	0,0	4,3	8,5	20,5	40,2	11,5	22,5	0,0	0,0	0,9	1,8
Więcbork	Witunia	905,9	63,9	7,1	20,3	31,7	0,0	0,0	0,3	0,5	0,6	0,9	0,8	1,2	30,1	47,1	11,7	18,4	0,0	0,0	0,2	0,3
Więcbork	Zabartowo	1090,7	46,9	4,3	15,8	33,7	0,0	0,0	0,4	0,9	0,0	0,0	0,4	0,9	30,3	64,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Zakrzewek	643,8	30,6	4,8	7,7	25,2	0,0	0,0	0,3	0,9	0,2	0,5	1,6	5,3	16,0	52,2	4,7	15,2	0,0	0,0	0,2	0,7
Więcbork	Zakrzewska Osada	583,2	28,1	4,8	8,0	28,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	0,9	3,3	13,9	49,7	5,0	17,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Więcbork	Zgniłka	357,4	9,8	2,7	3,8	38,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,0	61,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mrocza	Białowieża	832,4	38,4	4,6	14,9	38,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	19,5	50,7	4,0	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Mrocza	Jeziorki Zabar-towskie	209,2	10,6	5,1	2,4	22,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	6,6	62,0	1,6	14,8	0,0	0,0	0,0	0,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
Mrocza	Orle	655,1	28,9	4,4	14,8	51,3	0,2	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	4,8	10,8	37,5	1,7	5,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
Mrocza	Rajgród	273,5	12,6	4,6	4,7	36,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8	37,8	3,2	25,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
Mrocza	Rościmin	1040,0	36,0	3,5	12,9	35,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	1,5	22,6	62,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Mrocza	Wiele	2653,0	101,9	3,8	39,7	38,8	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,6	0,6	61,5	60,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Mrocza	Witosław	992,6	54,5	5,5	13,8	25,2	1,8	3,3	1,5	2,7	2,9	5,3	0,0	0,0	23,2	42,6	9,8	18,0	1,5	2,8	0,0	0,0	
Kęsowo	Drożdżenica	1127,5	48,1	4,3	15,4	31,9	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,7	1,4	32,0	66,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kęsowo	Jeleńcz	1453,7	50,6	3,5	19,7	38,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,7	1,3	26,4	52,1	3,8	7,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kęsowo	Kęsowo	3259,9	128,2	3,9	54,5	42,5	0,0	0,0	1,3	1,0	0,0	0,0	0,3	0,2	70,9	55,4	1,2	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kęsowo	Obrowo	571,2	22,6	4,0	7,1	31,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,5	68,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kęsowo	Pamiętowo	870,0	34,4	4,0	12,3	35,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,0	21,3	61,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	1,5
Kęsowo	Przymuszewo	971,9	36,5	3,8	15,2	41,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4	21,0	57,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,7
Sośno	Dolina	455,0	8,7	1,9	2,2	25,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	1,1	4,3	49,4	2,1	24,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
RAZEM - KPK		76763,8	2999,2	3,9	1001,8	33,3	28,1	0,9	29,0	1,0	20,3	0,7	57,6	1,9	1665, 7	55,4	190,1	6,3	1,7	0,1	4,8	0,2	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi

2.6. GRUNTY POZOSTAŁE JAKO ELEMENT STRUKTURY UŻYTKOWANIA ZIEMI

Dopełnienie struktury użytkowania ziemi stanowi kategoria „grunty pozostałe”, obejmująca użytki ekologiczne, nieużytki i tereny różne. Grunty te na terenie Parku skupiają 2,8 tys. ha (3,7% powierzchni ogólnej). Wydzielone formy reprezentują zarówno grunty własności sektora publicznego - 54% (najwięcej Lasy Państwowe - 33%), jak i prywatnego - 46% (w tym najwięcej indywidualne gospodarstwa rolne - 42.5%).

2.6.1 Użytki ekologiczne

Do użytków ekologicznych zalicza się prawnie chronione pozostałości ekosystemów, takich jak naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce itp. Użytki ekologiczne przyjmuje się na podstawie rozporządzenia właściwego wojewody lub uchwały właściwej rady gminy, podjętych na podstawie przepisów o ochronie przyrody.

Na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego użytki ekologiczne zajmują 556 ha. Nie występują w 28 obrębach (40% ogółu), a ich największe arealy – powyżej 50 ha - odnotowano w obrębach: Lutowo – 74 ha (gm. Sępólno) Sypniewo – 54 ha (gm. Więcbork) i Kęsowo – 53 ha (gm. Kęsowo; por. tab. 8, ryc. 13).

Użytki ekologiczne objęte są ochroną ze względu na duże znaczenie dla zachowania unikalnych typów środowiska i ich zasobów genowych. Ponadto w celu ochrony tych cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego utworzono w granicach województwa 8 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Jeden z nich zlokalizowano w granicach Krajeńskiego Parku Krajobrazowego. Jest to zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Messy”. Przedmiotem ochrony jest tu duży obszar torfowiska wysokiego, z fragmentami lasu naturalnego boru bagiennego i boru świeżego. Położony jest w granicach gmin: Sępólno Krajeńskie i Więcbork.

2.6.2 Tereny różne

Do terenów różnych zalicza się wszystkie pozostałe grunty, których nie można zaliczyć do innych użytków, takie jak: grunty przeznaczone do rekultywacji oraz niezagospodarowane grunty zrekultywowane; wały ochronne nie przystosowane do ruchu kołowego. Do terenów przeznaczonych do rekultywacji zalicza się zdegradowane lub zdewastowane grunty, takie

jak: hałdy, wysypiska, zapadliska, tereny po działalności przemysłowej i górniczej oraz po poligonach wojskowych, dla których właściwe organy zatwierdziły projekt rekultywacji. Niewielki areał terenów różnych na terenie Parku (29 ha) potwierdza brak istotnej działalności przemysłowej i silnych procesów urbanizacyjnych na tym terenie.

2.6.3 Nieużytki

W grupie gruntów pozostałych najważniejszą kategorię stanowią nieużytki (77% - por. tab. 8). Zalicza się do nich:

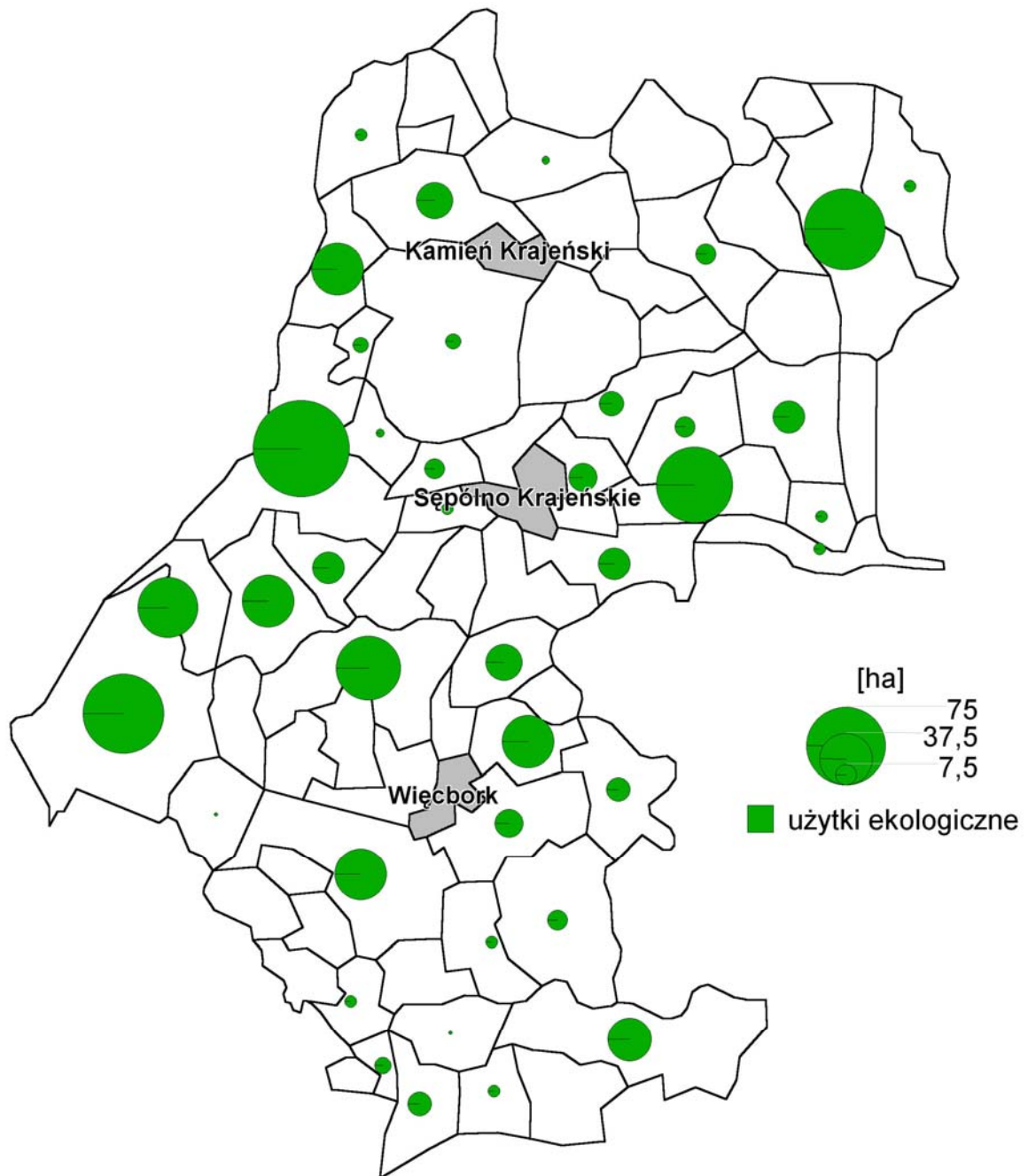
Nieużytki nie zakwalifikowane do użytków ekologicznych:

- bagna (błota, topieliska, trzęsawiska, moczary, rojsty);
- piaski (piaski ruchome, plaże nieurządzone, piaski nadbrzeżne, wydmy);
- naturalne utwory fizjograficzne, takie jak: urwiska, strome stoki, uskoki, skały, rumowiska.

Nieużytki nie przeznaczone do rekultywacji wyrobiska po wydobywaniu kopalin.

Ogółem na terenie Parku odnotowano 2,2 tys. ha nieużytków. Ich największe – powyżej 50 ha – arealy występują w następujących obrębach:

- w gm. Kamień – Dąbrówka (65 ha), Duża Cerkwica (60 ha), Płocicz (74 ha);
- w gm. Sępólno Kraj. – Lutowo (55 ha), Niechorz (74 ha), Świdwie (58 ha), Wałdowo (73 ha), Włóścibórz (59 ha);
- w gm. Więcbork – Nowy Dwór (61 ha), Peperzyn (80 ha), Zabartowo (55 ha);
- w gm. Mrocza – Wiele (94 ha);
- w gm. Kęsowo – Kęsowo (120 ha).

Ryc. 13. Użytki ekologiczne na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wydziałów geodezji Starostw Powiatowych w Nakle nad Notecią, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi – rozliczenie gruntów wg obrotów, stan w lipcu 2004 r.

Tabela 8. Pozostałe formy użytkowania ziemi

Gmina	Obręb	Powierzchnia ogółem	Pozostałe							
			Razem		w tym					
			ha	% PO	Użytki ekologiczne		Nieużytki		Tereny różne	
					ha	%	ha	%	ha	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Kamień	Dąbrowa	848,0	37,2	4,4	3,6	9,7	33,6	90,1	0,1	0,2
Kamień	Dąbrówka	1476,9	65,9	4,5	0,0	0,0	65,9	100,0	0,0	0,0
Kamień	Duża Cerkwica	1501,4	64,2	4,3	0,0	0,0	60,1	93,6	4,1	6,4
Kamień	Jerzmionki	440,7	10,9	2,5	0,0	0,0	10,9	100,0	0,0	0,0
Kamień	Mała Cerkwica	1632,5	49,6	3,0	0,0	0,0	49,6	100,0	0,0	0,0
Kamień	Niwy	1179,7	14,4	1,2	1,5	10,2	13,0	89,8	0,0	0,0
Kamień	Nowa Wieś	225,3	2,2	1,0	0,0	0,0	2,2	100,0	0,0	0,0
Kamień	Obkas	1108,7	17,9	1,6	0,8	4,6	16,3	91,2	0,8	4,2
Kamień	Orzelek	1773,6	28,3	1,6	12,3	43,4	15,9	56,2	0,1	0,4
Kamień	Płocicz	2423,3	77,3	3,2	3,1	4,0	74,0	95,7	0,2	0,3
Kamień	Radzim	684,3	34,2	5,0	0,0	0,0	34,2	100,0	0,0	0,0
Kamień	Witkowo	1524,1	59,3	3,9	25,5	43,0	31,0	52,3	2,8	4,7
Kamień	Zamarte	1147,2	6,2	0,5	0,0	0,0	6,2	99,2	0,1	0,8
Sępólno	Dziechowo	646,2	21,2	3,3	4,7	21,9	16,5	77,6	0,1	0,5
Sępólno	Łłowo	1340,7	55,9	4,2	24,1	43,2	31,3	56,0	0,5	0,8
Sępólno	Jazdrowo	845,7	69,9	8,3	32,7	46,8	37,1	53,1	0,0	0,0
Sępólno	Kawle	579,9	10,2	1,8	0,0	0,0	10,2	100,0	0,0	0,0
Sępólno	Komierowo	1331,2	79,9	6,0	48,7	60,9	30,8	38,6	0,4	0,5
Sępólno	Lutowo	3545,0	130,8	3,7	74,3	56,8	54,8	41,9	1,7	1,3
Sępólno	Lutówko	483,9	7,8	1,6	1,3	16,8	6,5	83,2	0,0	0,0
Sępólno	Niechorz	1423,4	86,7	6,1	11,8	13,6	74,1	85,5	0,8	0,9
Sępólno	Piaseczno	654,5	18,1	2,8	0,0	0,0	18,1	100,0	0,0	0,0
Sępólno	Radońsk	850,0	25,6	3,0	10,7	41,8	13,3	52,0	1,6	6,3
Sępólno	Sikorz	922,2	36,1	3,9	9,2	25,5	25,6	70,8	1,3	3,7
Sępólno	Świdwie	1016,2	58,4	5,7	0,0	0,0	58,4	100,0	0,0	0,0
Sępólno	Trzciany	1238,6	33,1	2,7	7,1	21,5	25,9	78,1	0,2	0,5
Sępólno	Wałdowo	1640,2	83,3	5,1	9,9	11,9	73,3	87,9	0,1	0,2
Sępólno	Wałdówko	565,1	13,4	2,4	1,6	12,0	11,8	88,0	0,0	0,0
Sępólno	Wilkowo	616,1	17,0	2,8	0,0	0,0	17,0	100,0	0,0	0,0
Sępólno	Wiśniewa	880,3	30,3	3,4	0,0	0,0	29,4	96,9	0,9	3,1
Sępólno	Wiśniewka	538,3	18,2	3,4	2,1	11,5	15,9	87,5	0,2	1,0
Sępólno	Włocibórz	1292,2	63,9	4,9	4,1	6,4	59,4	93,0	0,4	0,6
Sępólno	Wysoka	329,9	23,3	7,1	0,0	0,0	23,3	100,0	0,0	0,0
Sępólno	Zalesie	732,0	29,4	4,0	0,0	0,0	29,3	99,7	0,1	0,3
Sępólno	Zboże	852,9	54,1	6,3	13,3	24,6	40,6	75,0	0,2	0,4
Więcbork	Borzyszkowo	441,5	5,1	1,2	0,0	0,0	5,1	100,0	0,0	0,0
Więcbork	Czarnuń	576,7	16,1	2,8	2,3	14,3	13,8	85,7	0,0	0,0
Więcbork	Dalkowo	321,3	10,3	3,2	0,0	0,0	10,2	98,7	0,1	1,3
Więcbork	Gurowatki	587,5	13,2	2,2	0,0	0,0	13,2	100,0	0,0	0,0
Więcbork	Jastrzębiec	1248,4	50,1	4,0	7,5	15,0	42,6	85,0	0,0	0,0
Więcbork	Jeleń	653,2	25,4	3,9	0,0	0,0	22,7	89,5	2,7	10,5
Więcbork	Klarynowo	522,6	20,5	3,9	0,0	0,0	20,5	100,0	0,0	0,0
Więcbork	Lubcza	1003,0	34,0	3,4	0,5	1,4	33,0	97,0	0,5	1,6
Więcbork	Nowy Dwór	2366,5	98,4	4,2	36,1	36,7	61,4	62,4	0,9	0,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Więcork	Pęperzyn	2129,1	85,7	4,0	5,6	6,6	79,7	93,1	0,3	0,4
Więcork	Puszcza	873,9	18,0	2,1	0,0	0,0	18,0	100,0	0,0	0,0
Więcork	Runowo Kraj.	2369,2	72,9	3,1	26,9	37,0	43,0	59,0	2,9	4,0
Więcork	Suchorączek	764,1	46,3	6,1	25,9	56,0	20,4	44,0	0,0	0,0
Więcork	Sypniewo	4118,9	95,0	2,3	54,4	57,2	40,5	42,7	0,1	0,1
Więcork	Śmiłowo	1552,3	57,1	3,7	8,9	15,5	47,9	83,9	0,3	0,5
Więcork	Witunia	905,9	31,8	3,5	0,0	0,0	31,8	100,0	0,0	0,0
Więcork	Zabartowo	1090,7	57,8	5,3	1,8	3,1	55,1	95,2	1,0	1,7
Więcork	Zakrzewek	643,8	25,4	3,9	0,0	0,0	25,4	100,0	0,0	0,0
Więcork	Zakrzewska Osada	583,2	11,7	2,0	0,0	0,0	11,7	100,0	0,0	0,0
Więcork	Zgniłka	357,4	8,9	2,5	0,0	0,0	8,9	100,0	0,0	0,0
Mrocza	Białowieża	832,4	7,7	0,9	0,0	0,0	7,7	100,0	0,0	0,0
Mrocza	Jezioraki Zabartowskie	209,2	11,9	5,7	0,0	0,0	11,9	100,0	0,0	0,0
Mrocza	Orle	655,1	13,2	2,0	2,3	17,0	11,0	83,0	0,0	0,0
Mrocza	Rajgród	273,5	16,1	5,9	3,7	23,0	12,4	77,0	0,0	0,0
Mrocza	Rościmin	1040,0	21,1	2,0	0,1	0,5	19,8	93,7	1,2	5,9
Mrocza	Wiele	2653,0	110,0	4,1	17,5	16,0	92,0	83,6	0,5	0,5
Mrocza	Witosław	992,6	33,1	3,3	7,2	21,9	25,6	77,3	0,3	0,8
Kęsowo	Drożdżenica	1127,5	40,2	3,6	5,3	13,1	34,7	86,4	0,2	0,5
Kęsowo	Jeleńcz	1453,7	24,2	1,7	2,1	8,5	21,0	87,0	1,1	4,5
Kęsowo	Kęsowo	3259,9	173,7	5,3	53,4	30,7	120,3	69,3	0,0	0,0
Kęsowo	Obrowo	571,2	45,5	8,0	0,0	0,0	45,5	100,0	0,0	0,0
Kęsowo	Pamiętowo	870,0	35,5	4,1	0,0	0,0	35,4	99,7	0,1	0,3
Kęsowo	Przymuszewo	971,9	34,3	3,5	0,0	0,0	34,3	100,0	0,0	0,0
Sośno	Dolina	455,0	11,3	2,5	1,7	15,0	9,6	85,0	0,0	0,0
RAZEM - KPK		76763,8	2796,0	3,7	565,6	19,9	2201,3	77,6	29,0	1,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziałów Geodezji Starostw Powiatowych w Nakle, Sępólnie Krajeńskim i Tucholi

3. OBIEKTY KULTURY MATERIALNEJ

Oprócz zdeterminowanej przez oddziaływanie czynników przyrodniczych, struktury użytkowania ziemi - tempo, kierunki i charakter zagospodarowania przestrzennego wiąże się również z rozwojem historycznym danego obszaru.

Krajeński Park Krajobrazowy zlokalizowano w obrębie krainy historycznej – Krajny, której nazwa wywodzi się od położenia obszaru na skraju kształtującego się wczesnośredniowiecznego państwa polskiego.

Pierwsze ślady pobytu człowieka na obszarze Krajny datowane są na lata 4500-1700 p.n.e. Około X wieku obserwuje się upadek dotychczasowej terytorialno-plemiennej organizacji grodowej. Powstaje sieć osiedli obronnych. W okresie tworzenia się podstaw państwowości Krajna przyłączona została do Polski. Jednakże po śmierci Bolesława Chrobrego odpa-

dła od macierzy do lat 1113-22, kiedy to nastąpiło jej wcielenie do Wielkopolski (Krajna - „ziemia na rubieżach kraju”).

W początkach XIII wieku zaczynają powstawać osady dające początek wielu dzisiejszym wsiom. Po II pokoju toruńskim w 1466 r. Krajna wraz z częścią wschodnią Wielkopolski należała do województwa kaliskiego (od 1768 r. do nowoutworzonego województwa gnieźnieńskiego). Ten podział przetrwał do I rozbioru Polski (1772 r.), kiedy Prusy zagarnęły Pomorze Gdańskie (bez Gdańska) wraz z Krajną, północnymi Kujawami (tzw. obwód nadnotecki) oraz ziemią chełmińską. Do tego okresu zahamowanie wzrostu gospodarczego Krajny wiąże się z istnieniem państwa krzyżackiego (najazdy Krzyżaków od 1309 r.) oraz z wojnami szwedzkimi w XVII i XVIII wieku. Ponadto na początku XVIII wieku – w wyniku panowania zarazy – znaczna część ludności tego obszaru zmarła. W tych warunkach na teren Krajny miał miejsce duży napływ Niemców (ponad 50% mieszkańców stanowili Niemcy), co zaznaczyło się wyraźnie w ruchach reformacyjnych i w osłabieniu znaczenia kościoła rzymskokatolickiego. Należy zaznaczyć, że w okresie zaboru pruskiego mieszkający na tych terenach Polacy, broniąc się przed postępującą germanizacją, tworzyli różnego typu związki i organizacje – np. powołano Bank Parcelacyjny mający na celu wykup ziemi od Niemców oraz Kółka Rolnicze. Po zakończeniu I wojny światowej i oswobodzeniu Krajny spod panowania pruskiego (styczeń 1920 r.) analizowany obszar powrócił w granice nowoutworzonego państwa polskiego.

Na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego zachowały się do czasów obecnych liczne obiekty i dzieła sztuki o ponadprzeciętnej wartości zabytkowej, które powinny być chronione. W tym celu wiele obiektów o charakterze zabytkowym wpisanych zostało do ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Szereg z nich ma wyższą rangę – wpis do rejestru zabytków.

Na terenie analizowanego Parku odnotowano 8 obiektów architektonicznych, wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego, tj.:

1. Radzimin (gm. Kamień Kraj.)

Neogotycki dwór szlachecki, murowany, zbudowany w 1867 r. (wpisany jest do rejestru zabytków – nr 86/A).

2. Zamarte (gm. Kamień Kraj.)

Zespół klasztorny – pobernardyński (obecnie karmelitów bosych) – kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (murowany z lat 1767-1772, wieża dobudowana w latach 1776-1779), klasztor murowany w latach 1752-1759 (obecnie dom księży emerytów), budynek gospodarczy (murowany z 1760 r., przebudowany w XIX w.), obora murowana z ok.

1900 r., ogród z końca XVIII w. i przekształcony w XIX w., ogrodzenie zespołu, murowane, z bramą z ok. 1780 r. (zespół wpisany do rejestru zabytków – nr KOK 5/46 i 362).

3. Zamarte (gm. Kamień Kraj.)

Zespół pałacowo pałacowo-parkowy – pałac murowany z ok. 1913 r., stajnia murowana z 1884 r. (przebudowana na spichlerz), stajnia murowana z 1884 r. (przebudowana na magazyn), gorzelnia murowana z 1885 r., nieczynny cmentarz ewangelicki oraz park krajobrazowy z połowy XIX w. (zespół wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/229/1-4).

4. Komierowo (gm. Sępólno Kraj.)

Zespół pałacowo-parkowy – siedziba rodu Komierowskich (herbu Pomian), wzniesiona jako dwór w XVII w., a przebudowana w końcu XIX w. jako pałac w formie neobarokowo-klasycystycznej; park założony w połowie XIX w. z licznymi okazami starodrzewia (wpisany do rejestru zabytków – nr A/214/1-4).

5. Zboże (gm. Sępólno Kraj.)

Zespół dworsko-parkowy (wybudowany ok. 1890 r.), stylistycznie nawiązujący do neoklasycyzmu i neorenesansu, zły stan techniczny budynku i zdewastowany park (wpisany do rejestru zabytków – nr A/475/1-2).

6. Runowo Krajeńskie (gm. Więcbork)

Zespół parkowo-pałacowy z 2 poł. XIX w. – ruiny pałacu, dom ogrodnika, kancelaria, rządówka, stajnia, obora, gorzelnia, dom mieszkalny oraz park z okazami starodrzewu i egzotycznych drzew (wpisany do rejestru zabytków – 108/A)

7. Rajgród (gm. Mrocza)

Zespół dworsko-parkowy z pozostałościami zespołu folwarcznego z XIX/XX w. (wpis do rejestru zabytków – nr 141/A),

8. Witosław (gm. Mrocza)

Zespół dworski - gorzelnia z 1872 r. i stodoła z 1900 r. oraz park krajobrazowy z 2 poł. XIX w., (wpisane do rejestru zabytków – nr A/224/1-6; dwór rozebrany).

Znacznie większą liczbę obiektów kultury materialnej zlokalizowanych na terenie Parku wykazuje ewidencja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Obiekty te są zróżnicowane pod względem stopnia ochrony konserwatorskiej. Pod tym względem wyróżnia się jednostki zaliczone do szeregu stref ochrony środowiska kulturowego, tj.:

- strefy „A”, obejmujące obszary szczególnie wartościowe, o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej – do bezwzględnego zachowania, pełnej ochrony konserwatorskiej (wszelkie działania inwestycyjne winny być prowadzone przy akceptacji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);

- strefy „B”, obejmujące obszary podlegające rygorom ochronnym w zakresie utrzymania zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych (uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków powinny być przebudowy obiektów zabytkowych, lokalizacja nowych obiektów, korekty układu przestrzennego);
- strefy „C” – strefy ochrony ekspozycji, obejmujące obszary stanowiące zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu zabytkowego (wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenie jej nieprzekraczalnych gabarytów).
- strefy „W” – strefy ochrony archeologicznej obejmujące rozpoznane i potencjalne obszary występowania stanowisk archeologicznych.

Wykaz obiektów lub miejsc o walorach kulturowo-krajobrazowych lub historycznych w poszczególnych gminach i wsiach przedstawia się następująco:

Gmina Kamień Krajeński

DĄBROWA

Zespół zabudowy wiejskiej - zagrody (3) i domy mieszkalne (3) z końca XIX i początków XX w. (strefa „B” ochrony konserwatorskiej),
Cmentarz ewangelicki założony w 2 poł. XIX w., nieczynny (strefa „B”).

DĄBRÓWKA

Zabudowa wiejska – skupiona, murowana; 4 zagrody i 7 domów mieszkalnych z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”),
Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Michała Archaniola – kościół murowany z 1899 r. i ogrodzenie kościoła z ok. 1900 r.(strefa „A”),
Szereg stanowisk archeologicznych położonych w centralnej i wschodniej części sołectwa (strefa „W”).

DUŻA CERKWICA

Zespół zabudowy wiejskiej z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”),
Młyn gospodarczy nad rz. Kamionką (strefa „B”),
Zespół kościoła filialnego p.w. Św. Wojciecha – kościół szachulcowy z 1833 r., dzwonnica drewniana z XIX w, ogrodzenie murowane z XIX w. i cmentarz przykościelny (strefa „A”),
Cmentarz ewangelicki, nieczynny (strefa „B”).

JERZMIONKI

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną, w przewodzie z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”).

MAŁA CERKWICA

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną, w przewodzie z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”),
Cmentarz rzymsko-katolicki, nieczynny (strefa „B”).

NIWY

Zespół wiejski z zabudową murowaną i drewniano-murowaną z końca XIX i początków XX w. wraz z pozostałością folwarku dworskiego (strefa „B”),

Zespół dworsko-parkowy z połowy XIX w., w którym dawny dwór został rozebrany i na jego miejsce – z wykorzystaniem istniejących fundamentów – pobudowano nowy budynek (strefa „A”),

Cmentarz parafialny, czynny (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki z XIX w., nieczynny (strefa „B”).

NOWA WIEŚ

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną, w przewadze z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”).

OBKAS

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną, w przewadze z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”),

Zespół kościelny – kościół neogotycki z 1876 r. (murowany), plebania i budynek gospodarczy z początku XX w. (strefa „A”).

ORZEŁEK

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną, w przewadze z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”),

PŁOCICZ

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną, w przewadze z końca XIX i początku XX w. (strefa „B”),

Cmentarz parafialny, czynny (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki z XIX w., nieczynny (strefa „B”).

RADZIMIN

Zespół dworsko-parkowy – neogotycki dwór szlachecki, murowany, zbudowany w 1867 r., zabudowa folwarczna (stodoła murowana z początku XX w., spichlerz murowany z 1867 r. i gorzelnia murowana z 1899 r.) oraz park krajobrazowy z XIX w. (dla zespołu ustalono strefę „A”, a dwór wpisany jest do rejestru zabytków – nr 86/A),

Zespół wiejski z zabudową mieszkalną i gospodarczą z przełomu XIX i XX w. (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki, nieczynny (strefa „B”).

WITKOWO

Zespół wiejski o zabudowie w przewadze murowanej z końca XIX w. i początku XX w. (strefa „B”).

WITKOWSKI MŁYN

próg wodny na rzece Kamionka, z końca XIX w.

ZAMARTE

Zespół klasztorny – pobernardyński (obecnie karmelitów bosych) – kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (murowany z lat 1767-1772, wieża dobudowana w latach 1776-1779), klasztor murowany w latach 1752-1759 (obecnie dom księży emerytów), budynek gospodarczy (murowany z 1760 r., przebudowany w XIX w.), obora murowana z ok. 1900 r., ogród z końca XVIII w. i przekształcony w XIX w., ogrodzenie zespołu, murowane, z bramą z ok. 1780 r. (zespół objęty jest strefą A ochrony konserwatorskiej i wpisany do rejestru zabytków – nr KOK 5/46 i 362),

Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – pałac murowany z ok. 1913 r., stajnia murowana z 1884 r. (przebudowana na spichlerz), stajnia murowana z 1884 r. (przebudowana na magazyn), gorzelnia murowana z 1885 r., cegielnia z ok. 1930 r. (obecnie garaż), domy

mieszkalne (2 dwojaki i 3 czworaki z początku XX w., murowane), nieczynny cmentarz ewangelicki oraz park krajobrazowy z połowy XIX w. (zespół pałacowo-parkowy objęty jest strefą A ochrony konserwatorskiej oraz wpisany do rejestru zabytków pod nr A/229/1-4; zabudowę folwarczno-mieszkaniową zaliczono do strefy „B”),
Cmentarz parafialny, czynny (strefa „B”).

OSADY ZAMARDZKIE

Zabudowa wiejska z początku XX w (strefa „B”).

Gmina Sępólno Krajeńskie

DZIECHOWO

Zespół wiejski - relikty budownictwa wiejskiego z XIX w. – chałupy drewniane o konstrukcji sumikowo-łątkowej, szczyty konstrukcji szkieletowej o dachach siodłowych krytych dachówką (zespół wiejski objęty jest strefą „B” ochrony konserwatorskiej),
Cmentarz ewangelicki z XIX w. – nieczynny i mocno zniszczony (strefa „B”).

IŁOWO

Kościół neogotycki filialny p.w. Św. Andrzeja Boboli, zbudowany na przełomie XIX i XX wieku jako ewangelicki (strefa „A”),
Zespół dworsko-parkowy; dwór z końca XIX w. (w nawiązaniu do architektury klasycyzmu) i park (1,7 ha) wymagają zabiegów renowacyjnych (strefa „A”),
Zespół folwarczny - owczarnia, chlewnia, stajnie, obora, magazyny (strefa „A”),
Zespół zabudowy wiejskiej – nieliczne, drewniane chaty z przełomu XIX i XX wieku (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki – założony w XVIII w., obecnie nieczynny i mocno zdewastowany (strefa „B”).

JAZDROWO

Zespół zabudowy wiejskiej – pozostałości zabudowy drewnianej z przełomu XIX i XX w. o konstrukcji szkieletowej lub sumikowo-łątkowej (cała wieś objęta jest strefą „B”),
Cmentarz ewangelicki z XIX w, nieczynny (strefa „B”).

KOMIEROWO

Zespół pałacowo-parkowy – siedziba rodu Komierowskich (herbu Pomian), wzniesiona jako dwór w XVII w., a przebudowana w końcu XIX w. jako pałac w formie neobarokowo-klasycystycznej; park założony w połowie XIX w. z licznymi okazami starodrzewia (wpisany do rejestru zabytków – nr A/214/1-4; strefa „A”),
Zespół folwarczny – czworaki z drugiej połowy XIX w. (strefa „B”),
Cmentarz parafialny (kaplica rodziny Komierowskich i zbiorowe mogiły poległych w 1939 r. (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki z poł. XIX w., nieczynny (strefa „B”),
Stanowisko archeologiczne, udokumentowane jako miejsce osadnictwa kultury wielbarskiej (strefa „W”).

KOMIERÓWKO

Zespół folwarczny z pozostałościami parku – zabudowa i park w bardzo dużym stopniu zdewastowana (strefa „B”).

LUTOWO

Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca, zbudowany w 1929 r. w miejscu drewnianego kościoła z 1730 r. (strefa „A”),
Cmentarz parafialny z aleją bukową – miejsce pamięci narodowej (strefa „B”).

LUTÓWKO

Leśnictwo – zespół dworski z poł. XIX w. z budynkami gospodarczymi i pozostałością parku (strefa „B”),

Zespół wiejski z zabudową drewniano-murowaną z przełomu XIX i XX w. (strefa „B”),

Cmentarze: ewangelicki, na terenie którego wybudowano nowy kościół oraz rzymsko-katolicki, parafialny (strefa „B”),

[strefa „C” ochrony krajobrazu i układu urbanistycznego wsi dotyczy jej części południowej – wzdłuż brzegu Jeziora Lutowskiego].

NIECHORZ

Zespół wiejski z zespołem folwarcznym, w skład którego wchodzi zabudowa murowana i drewniana z drugiej poł. XIX w i początku XX w. (strefa „B”)

Młyn wodno-motorowy z połowy XIX w., przebudowany w 1936 r. (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki z zachowaną murowaną bramą, nieczynny (strefa „B”),

Dwór – brak dokumentacji konserwatorskiej (strefa „B”).

PIASECZNO

Zabudowa wiejska z chałupami drewnianymi i murowanym z przełomu XIX i XX w. (strefa „B”),

Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki (strefa „B”).

RADOŃSK

Zespół wiejski z zabudową drewnianą z XIX w. i murowaną z początku XX w. (część wsi – strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki z XIX w., nieczynny (strefa „B”).

SIKORZ

Zespół wiejski z zabudową murowaną z końca XIX i początku XX w., w tym zabudowa folwarczna (strefa „B”),

Dwa cmentarze ewangelickie – zdewastowane (strefa „B”),

Zespół stanowisk archeologicznych ze śladami osadnictwa wielbarskiego z wczesnego średniowiecza oraz osada z późnego średniowiecza (strefa „W”).

SKARPA

Zespół dworsko-parkowy; dwór zbudowany około połowy XIX w. w stylu późnoklasycystycznym - własność rodziny Prądzyńskich (dwór i park objęte są strefą „A”).

ŚWIDWIE

Cmentarz ewangelicki, założony w drugiej połowie XIX w., obecnie nieczynny (strefa „B”),

TEKLANOWO

Zespół wiejski z murowaną zabudową z pierwszej połowy XX w. (strefa „B”).

TRZCIANY

Zespół dworsko-parkowy; dwór murowany z drugiej poł. XIX w., park w dobrym stanie - z wartościowym i zróżnicowanym starodrzewem (strefa „A”),

Zespół folwarczny z drugiej poł. XIX w. – zabudowania w złym stanie technicznym (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki, nieczynny (strefa „B”),

Stanowiska archeologiczne – ślady osadnictwa kultury pomorskiej oraz wczesnego i późnego średniowiecza (strefa „W”),

[Zespół dworsko-folwarczno-parkowy, w powiązaniu z Jez. Trzciańskim /Kuchennym/ i przyległym lasem objęty został strefą „C” ekspozycji krajobrazu i walorów zespołu urbanistycznego].

WAŁDOWO

Kościół w stylu gotycko-renesansowym (wybudowany w 1621 r.) wraz z cmentarzem przykościelnym i klasycystyczną plebanią z początku XIX w. (zespół kościelny – strefa „A”),
Zespół wiejski z zabudowaniami murowanymi z przełomu XIX i XX w. – domy, poczta, gorzelnia (strefa „B”),
Cmentarz parafialny z pierwszej połowy XX w. (strefa „B”),
Dwa cmentarze ewangelickie z połowy XIX w. (strefa „B”),
Cmentarz poepidemiczny z drugiej poł. XIX w (na wsch. od wsi – strefa „B”),
Stanowisko archeologiczne – udokumentowane cmentarzysko kultury pomorskiej (strefa „W”).

WAŁDÓWKO

Zespół dworsko-parkowy z XIX w., powiększony o piętrowe skrzydło na przełomie XIX i XX w. (strefa „A”),
Zespół folwarczny – obora, owczarnia, magazyn, stodoła z 1850 r. o konstrukcji szkieletowej, wypełnionej ceglami (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki z drugiej połowy XIX w. (strefa „B”),
Młyn wodny z początku XX w., murowany (cegła), położony nad rz. Sępolanką (strefa „B”).

WILKOWO

Zespół wiejski z elementami określonymi jako zespół dworski z końca XIX w.(strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki, założony w II poł. XIX w. – nieczynny (strefa „B”).

WIŚNIEWA

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną z przełomu XIX i XX w. (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki z poł. XIX w., nieczynny (strefa „B”).

WIŚNIEWKA

Cmentarz ewangelicki założony w XIX w., nieczynny (strefa „B”).

WŁOŚCIBÓRZ

Kościół poewangelicki, zbudowany w 1900 r. (strefa „A”; razem z cmentarzem),
Zespół wiejski z zabudową murowaną i drewnianą z 2 poł. XIX w. i początku XX w. (strefa „B”),
Zespół młyna z końca XIX w. (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki rodziny Wegnerów z poł. XIX w., nieczynny (strefa „B”),
Stanowiska archeologiczne (5) – udokumentowane miejsca osadnictwa z kultury wielbardskiej, łuszycko-pomorskiej oraz późnego średniowiecza (strefa „W”).

WYSOKA

Zespół wiejski z zabudową drewnianą i murowaną z przełomu XIX i XX w. (strefa „B”),
Zabudowania dworca kolejowego (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki z drugiej połowy XIX w., nieczynny (strefa „B”).

ZALESIE

Zespół wiejski z początku XX w., wraz z budynkiem szkoły (strefa „B”),
Cmentarz ewangelicki, nieczynny (strefa „B”).

ZBOŻE

Zespół dworsko-parkowy (wybud. ok. 1890 r.), stylistycznie nawiązujący do neoklasycyzmu i neorenesansu, zły stan techniczny budynku i zdewastowany park (wpisany do rejestru zabytków – nr A/475/1-2; strefa „A”),

Zabudowa folwarczna – brak dokumentacji konserwatorskiej (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki z 2 poł. XIX w. (strefa „B”).

Gmina Więcbork

ADAMOWO

Zespół wiejski - 3 domy z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”).

Borzyszkowo

Zespół wiejski - 2 domy murowane z pocz. XX w. (strefa „B”).

CZARUŃ

Zespół dworski - ruiny dworku z przełomu XVIII i XIX w. (strefa „B”).

FRYDRYCHOWO

Zespół wiejski - dom drewniany z pocz. XX w. (strefa „B”).

JASTRZĘBIEC

Pozostałości zespołu dworskiego (gorzelnia, park) z XIX w. (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki (strefa „B”),

Zespół wiejski - 3 domy murowane z końca XIX i pocz. XX w., kapliczka murowana z ok. 1900 r (strefa „B”).

KAROLEWO

Zespół dworski (dwór, park) z pocz. XX w. (strefa „B”)

LUBCZA

Zespół wiejski - budynek szkolny – murowany – z ok. 1900 r., zagroda z końca XIX w., 2 drewniane domy z końca XIX w., kapliczka murowana z ok. 1900 r. (strefa „B”).

MŁYNKI

Zespół wiejski - dom murowany z 1921 r. (strefa „B”).

MŁYN

Pałac myśliwski z lat 1911-1914 (strefa „B”).

NOWY DWÓR

Zespół wiejski - 2 drewniano-murowane domy z połowy XIX w. (strefa „B”).

PEPERZYN

Kościół rzymsko-katolicki p.w. Św. Maksymiliana Kolbe o cechach barokowych, wybudowany jako ewangelicki w 1778 r. (strefa „A”),

Zespół wiejski - zabytkowe domy i zagrody z końca XIX w. i pocz. XX w. oraz 6 domów murowanych z lat 1910-1915 (strefa „B”).

RUNOWO KRAJEŃSKIE

Zespół parkowo-pałacowy z 2 poł. XIX w. (wpisany do rejestru zabytków – 108/A) – ruiny pałacu, dom ogrodnika, kancelaria, rządówka, stajnia, obora, gorzelnia, dom mieszkalny oraz park z okazami starodrzewu i egzotycznych drzew (strefa „A”),

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Trójcy – kościół z 1607 r., plebania, organistówka, budynki gospodarcze (strefa „A”),
Zespół leśniczówki z ok. 1900 r., nadleśnictwo – budynek administracyjny i gospodarczy (strefa „B”),
Zespół wiejski - 3 domy mieszkalne – murowane – z przełomu XIX i XX w. (strefa „B”).

SUCHORĄCZEK

Zespół parkowo-pałacowy z XIX w. – pałac z 1853 r., stodoła oraz park (3,22 ha; strefa „A”),
Zespół wiejski - szkoła murowana z 1915 r., zagroda z oborą mur. i stodołą drewn. z ok. 1910 r. oraz 2 domy murowane z poł. XIX w. (strefa „B”).

SYPNIEWO

Zespół parkowo-pałacowy – pałac eklektyczny z 2 poł. XIX w. z pięciokondygnacyjną wieżą widokową, ekonomówka, stajnia, magazyn, spichlerz, gorzelnia oraz park (8,85 ha) z bogatym w gatunki drzewostanem, ze stawami i kanałami (strefa „A”),
Kościół drewniany p.w. Św. Katarzyny z 1781 r. (wystrój późnobarokowy) oraz drewniana dzwonnica z 1926 r. (strefa „A”),
Zespół młyna z ok. 1910 r. – młyn i dom młynarza (strefa „B”),
Zespół wiejski - domy mieszkalne z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”).

ŚMIŁOWO

Kościół neogotycki, zbudowany w 1903 r., z jednolitym wyposażeniem wnętrza (strefa „A”),
Cmentarz rzymsko-katolicki, czynny (strefa „B”),
Zespół wiejski - zagrody z końca XIX w. (strefa „B”).

WITUNIA

Zespół wiejski - zagroda i domy mieszkalne z końca XIX i pocz. XX w., zespół szkolny z ok. 1900 r. – szkoła i budynek gospodarczy (murowane; strefa „B”),
Most kolejowy z końca XIX w., murowany (strefa „B”).

ZABARTOWO

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Jakuba z końca XIX w. – kościół z 1866 r. i plebania, otoczone murowanym ogrodzeniem (strefa „A”),
Cmentarz parafialny (strefa „B”),
Zespół wiejski - domy i szkoła murowane z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”).

ZAKRZEWEK

Zespół wiejski - domy i zagrody (obory, stodoły, bud. gosp.) z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”).

ZAKRZEWSKA KOLONIA

Dworzec kolejowy z początku XX w., murowany (strefa „B”).

ZAKRZEWSKA OSADA

Zespół wiejski - domy murowane, szachulcowe z 2 poł. XIX w. (strefa „B”).

ZGNIŁKA

Zespół wiejski - zagroda oraz dom z końca XIX w. (strefa „B”).

Gmina Mroczka

BIAŁOWIEŻA

Zespół wiejski, zabudowa z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w. (strefa „B”),

Występowanie stanowisk archeologicznych (gł. w sąsiedztwie rzeki Rokitki; strefa „W”).

JADWIGOWO

Zespół dworsko-parkowy (strefa „A”),

Zabudowa wiejska z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”).

JEZIORKI ZABARTOWSKIE

Zespół wiejski – zabudowa z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki, nieczynny (strefa „B”).

KONSTANTYNOWO

Pozostałość zespołu folwarcznego (strefa „B”).

RAJGRÓD

Zespół dworsko-parkowy z pozostałościami zespołu folwarcznego z XIX/XX w. (wpis do rejestru zabytków – nr 141/A; strefa „A”),

Zabudowa wiejska z końca XIX i pocz. XX w. (strefa „B”).

ROŚCIMIN

Kościół filialny, dawny ewangelicki – wyb. XIX w. (strefa „A”),

Zespół wiejski, zabudowa drewniana i murowana z XIX w. i pocz. XX w. (strefa „B”),

Cmentarz ewangelicki, nieczynny (strefa „B”),

Zespół młyna, zabudowa XIX/XX w. (strefa „B”),

Występowanie stanowisk archeologicznych (gł. płu-wsch. od wsi; strefa W).

ORLE

Zespół ruin zamku gotyckiego i pozostałości zespołu folwarcznego z końca XIX i pocz. XX w. z dworem i parkiem (strefa „A”),

Zespół kolonii mieszkaniowej i cmentarz rzymsko-katolicki, parafialny (strefa „B”).

WITOSŁAW

Zespół folwarczny i zabudowa wsi: budynki gospodarcze (m.in. gorzelnia z 1872 r. i stodoła z 1900 r.) z 2 poł. XIX i pocz. XX w., kaplica p.w. Św. Ambrożego (strefa „A”),

Park krajobrazowy z 2 poł. XIX w., z pozostałościami zespołu dworskiego (oficyna, dom ogrodnika) – dwór rozebrany (strefa „B”);

[Gorzelnia, stodoła i park wpisane do rejestru zabytków – nr A/224/1-6]

[Kompleks leśny na pd. od Jez. Witosławskiego - między wsiami Orle i Witosław – zaliczony do strefy „C”]

Gmina Kęsowo

BARALEWNICA

Zespół folwarczny z XIX w. (strefa „B”),

BRZUCHOWO

Zespół dworski z II połowy XIX wieku (strefa „B”, pozostałość parku podworskiego strefa „A”),

Nieczynny cmentarz ewangelicki (strefa „B”),

DROŹDIENICA

Zespół wiejski z pocz. XX w. – 3 zagrody, 4 domy mieszkalne, mleczarnia (strefa „B”).

Nieczynny cmentarz ewangelicki (strefa „B”)

JELEŃCZ

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Chrystusa Króla – kościół mur. z lat 1928-1932 i ogrodzenie mur. z 2 poł. XIX w. (strefa „A”),
Zespół wiejski z pocz. XX w. – 1 zagroda i 2 domy murowane (strefa „B”).

KĘSOWO

Zespół kościoła ewangelickiego (obecnie rzym.-kat., filialny, p.w. Św. Bernarda) – kościół mur. z 1908 r., plebania i budynek gospodarczy z pocz. XX w. (strefa „A”),
Zespół dworsko-parkowy, 2 poł. XIX w. – dwór, stajnia, obora, 2 stodoły i park (strefa „A”),
Zespół zabudowy wiejskiej – zajazd i 2 domy mieszkalne z pocz. XX w. (strefa „B”).
Nieczynny cmentarz ewangelicki (strefa „B”)

OBROWO

Zespół wiejski (strefa „B”)
Grodzisko wczesnośredniowieczne (AW ścisła ochrona archeologiczna)

PAMIĘTOWO

Zespół zabudowy wiejskiej – szkoła, zagroda i 3 domy – murowane, pocz. XX w. (strefa „B”).
Nieczynny cmentarz ewangelicki (strefa „B”)

PRZYMUSZEWO

Pozostałość zespołu dworsko-parkowego z pocz. XX w. – dwór (obecnie dom mieszk.), budynek inwentarski, stodoła, gorzelnia i park (strefa „B”),
Zespół zabudowy wiejskiej, gł. murowanej, pocz. XX w. – 8 zagród i 5 domów mieszkalnych (strefa „B”).
Nieczynny cmentarz ewangelicki (strefa „B”)

SICINY

Zespół wiejski i pozostałość parku dworskiego („B”)

TUCHÓŁKA

Zespół dworski – dwór murowany z lat 1899-1901 i park krajobrazowy z końca XIX w. (strefa „A”),
Młyn murowany, pocz. XX w. (strefa „B”).

WIESZCZYCE

Pozostałość zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem (strefa „B“)

[Opracowano na podstawie „Zabytki architektury i budownictwa w Polsce”, 1998, województwo bydgoskie, 5 cz. 2, Ośrodek Dokumentacji Zabytków oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin poszczególnych gmin]

Ogółem na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego zlokalizowano 156 zespołów (obiektów) architektonicznych (por. ryc. 14).

Podstawowym elementem krajobrazu kulturowego na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego są osiedla wiejskie. W ciągu wielu lat uległy one kolejnym przeobrażeniom przestrzennym, co wyrażało się przede wszystkim poprzez wzrastające rozproszenie zabudowy oraz rozczłonkowanie arealów. Biorąc pod uwagę liczbę powyżej wydzielonych zespołów wiejskich (56) można sądzić, że dawna zabudowa na obszarze analizowanego Parku powinna stanowić przykład rozwiązań architektonicznych i budowlanych dla budownictwa regionalnego z okresu XIX i XX wieku. Ponadto położenie Krajny między północną częścią Wielkopolski i południowymi Kaszubami odbiło się w kulturze ludowej. Zarówno w obiektach miesz-

kalnych i ich wnętrzach, jak i strojach ludowych, widać przede wszystkim wpływy kaszubskie. Należy jednakże zaznaczyć, że obiekty te zaliczone zostały do strefy „B” ochrony konserwatorskiej, a wiele z nich uległo w ostatnim okresie zniszczeniu, z uwagi na ich stan techniczny lub przebudowę, przez co zatraciły dotychczasowe walory lokalnej zabudowy. Te obiekty, które pozostały wymagają podjęcia starań dla ich zachowania.- (np. w formie skansenu).

Drugą, pod względem liczby obiektów kulturowych, pozycję stanowią cmentarze (39), spośród których, ze względu na specyfikę rozwoju historycznego Krajny, zdecydowanie przeważają nieczynne cmentarze ewangelickie (27).

Szczególną rolę odgrywają także liczne na tym obszarze zespoły dworsko-parkowe (pałacowo-parkowe i folwarczne – łącznie 35, w tym 20 w strefie „A” ochrony konserwatorskiej), gdzie ochronie podlegają zarówno pałace czy dwory (w otoczeniu parkowym) jak i obiekty gospodarcze, mieszkalne czyli całość historycznej struktury przestrzeni, mający istotny wpływ na kształtowanie lokalnego krajobrazu. Zabytki architektoniczne reprezentowane są także przez interesujące obiekty sakralne (15 kościołów i 1 zespół klasztorny, wszystkie w strefie „A” ochrony konserwatorskiej) oraz 11 obiektów architektury technicznej (w tym 7 młynów).

Na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego brak jest kompleksowych badań archeologicznych. Wskazane jest sukcesywne prowadzenie tych badań w celu poszerzenia wiedzy na temat osadnictwa na tym obszarze, co jest szczególnie ważne z uwagi na jego położenie na krańcach wczesnośredniowiecznego państwa polskiego.

Najbardziej tragiczne wydarzenia w historii współczesnej Parku uwieczniają miejsca pamięci narodowej, tj.:

Komierowo (gm. Sępólno Kraj.) - cmentarz parafialny - zbiorowe mogiły poległych w 1939r.;

Lutowo (gm. Sępólno Kraj) - tablica pamiątkowa w kościele parafialnym p.w. Św. Wawrzyńca oraz mogiły na cmentarzu wyznaniowym;

Świdwie (gm. Sępólno Kraj.) - obelisk wraz z tablicą pamiątkową;

Karolewo (gm. Więcbork) - przejściowy obóz koncentracyjny w dworze – miejsce kaźni ok. 2 tys. Polaków (w dawnej żwirowni zbiorowe mogiły – cmentarz założony w 1945 r.) oraz tablica pamiątkowa na budynku dawnego majątku;

Bralewnica (gm. Kęsowo) - głaz pamiątkowy, miejsce straceń 10 Polaków w okresie II wojny światowej;

Drozdzienica (gm. Kęsowo)– pomnik-głaz ku czci pomordowanych Polaków ze wsi i okolicy;

Kęsowo (gm. Kęsowo) - Zespół Szkół, tablice pamiątkowe ku czci poległych nauczycieli w okresie II wojny światowej;

Krajenki (gm. Kęsowo) - grób masowy zamordowanych Polaków w okresie II wojny światowej;

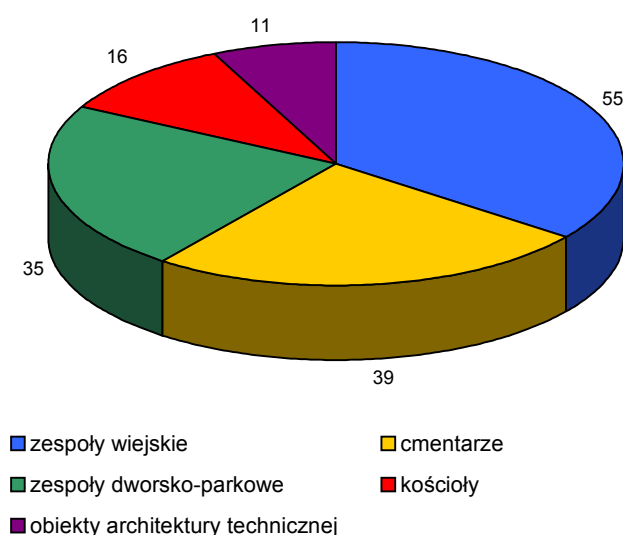
Radzim (gm. Kamień Kraj.) – cmentarz pomordowanych oraz pomnik ofiar hitleryzmu (dawny obóz jeniecki);

Dąbrówka (gm. Kamień Kraj.) - Cmentarz wyznaniowy oraz mogiły jeńców z II wojny światowej oraz sióstr Fiałkowskich

Do głównych problemów środowiska kulturowego zalicza się:

- średni i zły stan techniczny wielu cennych obiektów zabytkowych, co przyczynia się do ich przekształcenia i przebudowy bez zachowania wymogów wynikających z ich ochrony;
- wysoki stopień dewastacji, szczególnie zespołów dworsko-parkowych i folwarcznych,
- nieregulowany stan prawno-własnościowy tych obiektów.

Zachodzące na terenie Parku niekorzystne tendencje w przekształcaniu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszarów wiejskich, w tym również przekształcania zabudowy wsi, przyczyniają się do podjęcia pilnych działań ukierunkowanych przede wszystkim na zachowanie i ratowanie regionalnego budownictwa drewnianego z XIX w. oraz zabezpieczenie przed dewastacją nieczynnych cmentarzy ewangelickich.

Ryc. 14. Chronione obiekty architektoniczne na terenie Krajńskiego Parku Krajobrazowego

4. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

4.1. SIEĆ OSADNICZA

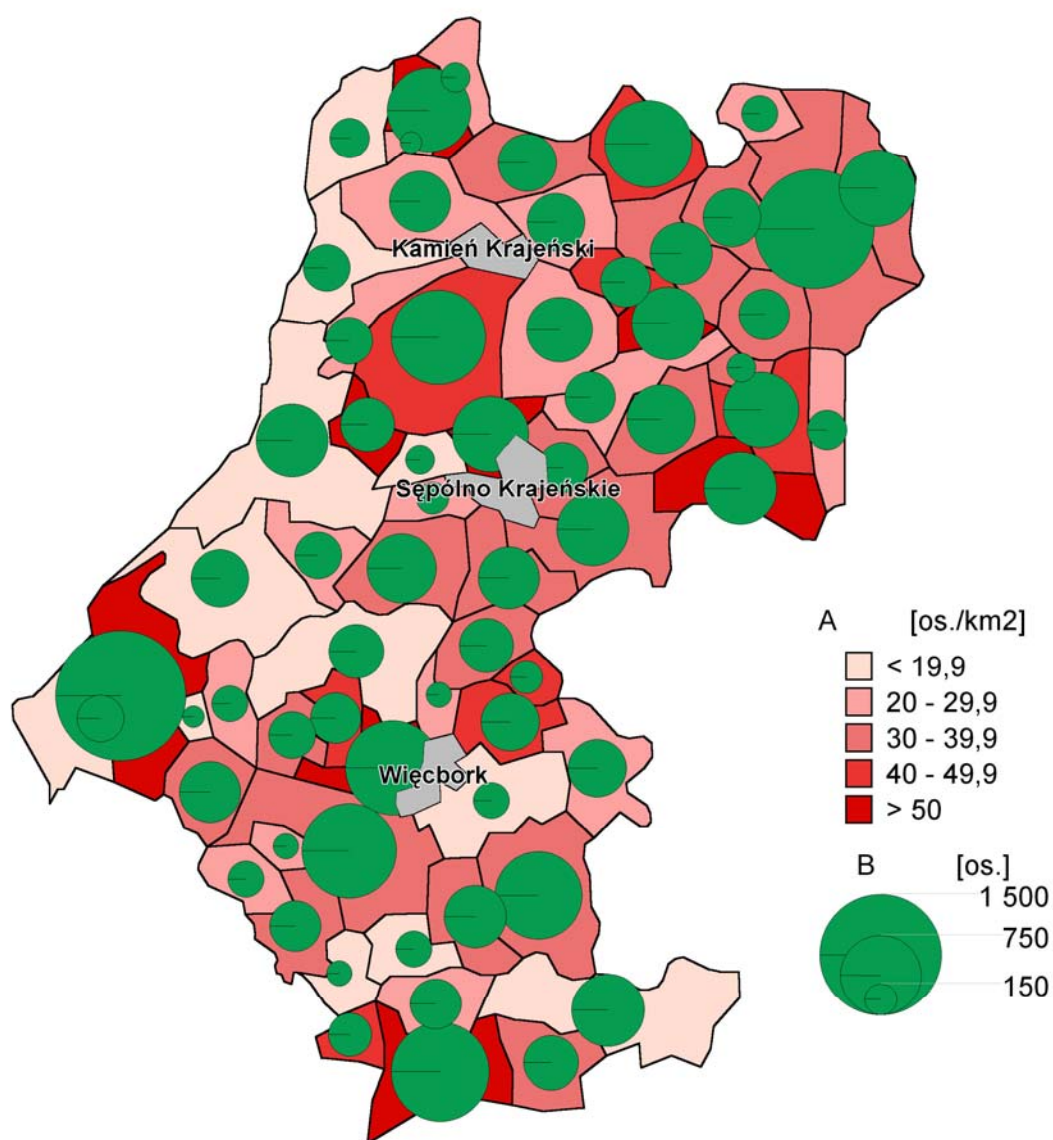
Na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego sieć osadniczą tworzy, oprócz 3 miast (Kamień Kraj. – 2,3 tys. mieszk., Sępólno Kraj. – 9,2 tys. mieszk., Więcbork – 5,9 tys. mieszk.), 105 miejscowości wiejskich (łącznie 24,2 tys. mieszk.) o liczbie mieszkańców zawierającej się w przedziale od 4 (Gaj w gm. Sępólno Kraj.) do 1284 (Sypniewo w gm. Więcbork). Miejscowości te wchodzi w skład 65 sołectw liczących od 54 (Frydrychowo w gm. Więcbork) do 1405 mieszkańców (Sypniewo).

Przeciętna wielkość wsi wynosi 230 osób i jest zbliżona do średniej w województwie kujawsko-pomorskim (222 osoby). Wartość ta nie odzwierciedla struktury wielkościowej wsi, która charakteryzuje się układem spolaryzowanym – z jednej strony dużym znaczeniem w hierarchii wiejskiej sieci osadniczej ośrodków bardzo małych (do 100 mieszk.) i małych (100-200 mieszk.; łącznie 58% ogólnej liczby wsi i 23% ludności wiejskiej) oraz ośrodków dużych (300-500 mieszk.) i bardzo dużych (powyżej 500 mieszk.; łącznie 27% wsi i 60% ludności wiejskiej), a z drugiej relatywnie małymi udziałami wsi średniej wielkości (200-300 mieszk.; 15% liczby wsi, 17% liczby mieszkańców; por. ryc. 15, tab. 9,10).

Wysoka ranga małych wsi jest wynikiem rolniczego charakteru analizowanego obszaru oraz bliskości miast (odpływ migracyjny). Z kolei proces koncentracji ludności najwyraźniej zaznaczył się w grupie 11 bardzo dużych wsi, o liczbie ludności przekraczającej 500 mieszkańców ,tj.: Dąbrówka, Płocicz, Zamarte (w gm. Kamień Kraj.), Piaseczno, Wałdowo (w gm. Sępólno Kraj.), Peperzyn, Runowo Kraj., Sypniewo, Witunia (w gm. Więcbork), Witosław (w gm. Mrocza) i Kęsowo (w gm. Kęsowo). W powyższych wsiach występuje koncentracja głównych instytucji i placówek obsługi mieszkańców w zakresie usług oświatowych, służby zdrowia, komunalnych, łączności, finansowych, wyznaniowych lub handlowo-usługowych. Stanowią one lokalne ośrodki koncentracji usług publicznych i funkcji osadniczych. Należy zaznaczyć, że koncentracja mieszkańców w większych wsiach jest procesem korzystnym, gdyż ułatwia wyposażenie wsi w infrastrukturę techniczną i dostęp mieszkańców do obiektów infrastruktury społecznej.

Możliwości poprawy stanu infrastruktury na obszarach wiejskich (głównie technicznej) wiążą się również ze stopniem rozproszenia sieci osadniczej. Przeprowadzona analiza wykazała, że obszar Parku charakteryzuje się przewagą skupionej sieci osadniczej, przyczyniającej się do obniżenia kosztów inwestycji liniowych w zakresie infrastruktury technicznej (blisko 75% sołectw). W ramach 65 sołectw odnotowano dużą liczbę jednostek o zwartych

układach osadniczych z trzema dominującymi typami zabudowy – jednodrożnym zwartym (20 soł.), placowym (7 soł.) i wielodrożnym (21 soł.). Osadnictwo rozproszone (typy – jednodrożny luźny i rozproszony) dominuje jedynie w 17 sołectwach (25%). Ich koncentracja przestrzenna zaznacza się w południowo-zachodniej części Parku (od soł. Jeleń w gm. Więcbork do soł. Białowierza w gm. Mrocza; por. tab. 9). Na tym terenie działania w zakresie poprawy infrastrukturalnej wsi powinny opierać się nie o inwestycje liniowe, a o nakłady realizowane w poszczególnych gospodarstwach (np. zagrodowe oczyszczalnie ścieków).

Ryc. 15. Liczba mieszkańców i gęstość zaludnienia na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów Gmin w: Kęsowie, Mroczy, Kamieniu Krajeńskim, Sępólnie Krajeńskim i Więcborku (ewidencja ludności, stan w lipcu 2004 r.)

Tabela 9. Struktura wielkości miejscowości wiejskich Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Wyszczególnienie	Miejscowości wiejskie					
	Razem	w tym				
		bardzo małe (do 100 osób)	małe (100 - 200 osób)	średnie (200 - 300 osób)	duże (300 - 500 osób)	bardzo duże (pow. 500 osób)
Liczba wsi	105	35	26	16	17	11
%	100,0	33,3	24,8	15,2	16,2	10,5
Liczba mieszkańców	24187	1867	3806	4118	6203	8193
%	100,0	7,7	15,7	17,0	25,6	34,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów Gmin w: Kamieniu Krajeńskim, Kęsowie, Mrocz, y Sepólnie Krajeńskim i Więcborku (ewidencja ludności – stan w lipcu 2004 r.)

Tabela 11. Struktura wieku i płci mieszkańców Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Wiek	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety		WF
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	
Ogółem	23271	100	11823	50,8	11448	49,2	97
w tym w wieku przedprodukcyjnym	6713	28,8	3464	14,9	3249	14	94
produkcyjnym	13609	58,5	7345	31,6	6264	26,9	85
w tym							
mobilnym	9077	39	4788	20,6	4289	18,4	90
niemobilnym	4532	19,5	2557	11	1975	8,5	77
poprodukcyjnym	2949	12,7	1014	4,3	1935	8,3	191

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2002

Tabela 12. Krajeński Park Krajobrazowy - ludność w wieku 20 lat i więcej według poziomu wykształcenia - 2002 r.

Wyszczególnienie	Osoby	Poziom wykształcenia (w %)				
		wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone, bez wykształcenia szkolnego i nieustalone
Liczba osób	15653	542	2961	5375	6388	387
%	100	3,5	18,9	34,3	40,8	2,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2002

Tabela 13. Krajeński Park Krajobrazowy - aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej - 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
		Razem	Pracujący	Bezrobotni	
Osoby	17930	9826	6961	2865	8104
%	100	54,8	38,8	16	45,2

Źródło: Opracowano na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2002

Tabela 10. Wybrane parametry oceny ludnościowo-osadniczej terenu Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Gmina	Sołectwo	liczba ludności	gęstość zaludnienia (os./100 ha)	dominujący typ zabudowy *	miejsowości w sołectwie - wieś (liczba mieszkańców)
1	2	3	4	5	6
Kamień	Dąbrowa	254	24	D	Dąbrowa (254)
Kamień	Dąbrówka	711	48	D	Dąbrówka (663), Pipów (48)
Kamień	Duża Cerkwica	360	24	D	Duża Cerkwica (360)
Kamień	Jerzmionki	94	21	A	Jerzmionki (94)
Kamień	Mała Cerkwica	431	26	D	Mała Cerkwica (431)
Kamień	Niwy	167	14	D	Niwy (167)
Kamień	Nowa Wieś	67	29	A	Nowa Wieś (67)
Kamień	Obkas	361	33	D	Obkas (361)
Kamień	Orzełek	397	22	A	Orzełek (397)
Kamień	Płocicz	813	40	C	Płocicz (762), Bocianowo (37), Filipowo (14)
Kamień	Radzim	285	42	A	Radzim (285)
Kamień	Witkowo	225	13	D	Witkowo (225)
Kamień	Zamarte	650	57	A	Zamarte (608), Jakubowo (42)
Sępólno	Dziechowo	96	15	A	Dziechowo (96)
Sępólno	Iłowo	342	16	A	Iłowo (285), Jazdrowo (57)
Sępólno	Lutowo	495	14	D	Lutowo (474), Zalesniak (17), Gaj (4)
Sępólno	Lutówko	292	59	D	Lutówko (280), Lutówko-Młyn (12)
Sępólno	Niechorz	496	35	D	Niechorz (348), Siedlisko (108), Komierówko (40)
Sępólno	Piaseczno	570	87	C	Piaseczno (570)
Sępólno	Radońsk	252	29	A	Radońsk (252)
Sępólno	Sikorz	288	31	A	Sikorz (288)
Sępólno	Świdwie	375	37	E	Świdwie (148), Grochowiec (162), Chmielniki (65)
Sępólno	Teklanowo	101	30	D	Teklanowo (101)
Sępólno	Trzciany	283	23	D	Trzciany (283)
Sępólno	Wałdowo	544	42	D	Wałdowo (531), Toboła (13)
Sępólno	Wałdówko	492	87	E	Wałdówko (163), Komierowo (329)
Sępólno	Wilkowo	180	29	E	Wilkowo (180)
Sępólno	Wiśniewa	472	32	A	Wiśniewa (157), Kawle (315)
Sępólno	Wiśniewka	128	24	A	Wiśniewka (128)
Sępólno	Włocibórz	458	35	D	Włocibórz (399), Włociborek (59)
Sępólno	Wysoka Krajeńska	134	41	D	Wysoka Krajeńska (134)
Sępólno	Zalesie	510	69	D	Zalesie (225), Skarpa (285)
Sępólno	Zborze	316	37	A	Zboże (316)
Więcbork	Borzyszkowo	289	30	D	Borzyszkowo (146), Klarynowo (143)
Więcbork	Czarmuń	86	15	B	Czarmuń (86)
Więcbork	Dalkowo	86	27	B	Dalkowo (86)
Więcbork	Frydrychowo	54	11	A	Frydrychowo (54)
Więcbork	Górowatki	150	26	E	Górowatki (150)
Więcbork	Jastrzębiec	335	27	B	Jastrzębiec (202), Karolewo (90), Młynki (43)
Więcbork	Jeleń	159	24	E	Jeleń (159)
Więcbork	Lubcza	398	39	B	Lubcza (398)
Więcbork	Nowy Dwór	305	13	C	Nowy Dwór (305)

1	2	3	4	5	6
Więcbork	Pęperzyn	698	33	A	Pęperzyn (698)
Więcbork	Puszcza	161	18	B	Puszcza (83), Runowo Kolonia (54), Katarzyniec (24)
Więcbork	Runowo Krajeńskie	808	34	C	Runowo Krajeńskie (808)
Więcbork	Suchorączek	359	47	A	Suchorączek (359)
Więcbork	Sypniewo	1405	66	A	Sypniewo (1284), Adamowo (121)
Więcbork	Śmiłowo	158	10	A	Śmiłowo (158)
Więcbork	Witunia	790	87	C	Witunia (779), Chłopigost (11)
Więcbork	Wymysłowo	225	15	B	Wymysłowo (75), Dorotowo (90), Wilcze Jary (60)
Więcbork	Zabartowo	382	35	C	Zabartowo (382)
Więcbork	Zakrzewek	282	44	C	Zakrzewek (282)
Więcbork	Zakrzewska Osada	226	39	B	Zakrzewska Osada (226)
Więcbork	Zgniłka	77	22	B	Zgniłka (77)
Mrocza	Białowieża	291	35	B	Białowieża (128), Orlinek 101, Jadwigo (62)
Mrocza	Jeziorki Zabartowskie	222	46	D	Jeziorki Zabartowskie (63), Rajgród (159)
Mrocza	Rościmin	272	26	E	Rościmin (272)
Mrocza	Wiele	500	18	E	Wiele (368), Konstantynowo (132)
Mrocza	Witosław	855	52	D	Witosław (688), Orle (167)
Kęsowo	Drożdzenica	388	34	A	Drożdzenica (348), Ludwichowo (40)
Kęsowo	Jeleńcz	574	39	A	Jeleńcz (196), Tuchółka (248), Brzuchowo (130)
Kęsowo	Kęsowo	1244	38	D	Kęsowo (802), Wieszczyce (313), Bralewnica (69), Siciny (60)
Kęsowo	Obrowo	158	28	A	Obrowo (132), Sicinki (26)
Kęsowo	Pamiętowo	275	32	D	Pamiętowo (226), Adamkowo (49)
Kęsowo	Przymuszewo	336	35	B	Przymuszewo (196), Krajenki (140)
Razem - KPK		24187	33	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów Gmin w: Kamieniu Krajeńskim, Kęsowie, Mroczy, Sępólnie Krajeńskim i Więcborku (ewidencja ludności – stan w lipcu 2004 r.) oraz - w zakresie typów zabudowy- Stelmach M., Malina R., Tkocz J., Żukowski B., 1990, Obszary wiejskie i grunty rolnicze w Polsce, Instytut Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich Akademii Rolniczej we Wrocławiu

* A – jednodrożny zwarty, B – jednodrożny luźny, C – placowy, D – wielodrożny, E – rozproszony

4.2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZA

Według danych ewidencji ludności urzędów gmin w obrębie obszarów wiejskich Krajeńskiego Parku Krajobrazowego mieszka 24,2 tys. osób (stan w lipcu 2004 r.).

Gęstość zaludnienia obszaru Parku (33 osoby/100 ha powierzchni ogólnej) jest niższa od przeciętnej dla obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim (średnio 46 os./100 ha). Jednakże miernik ten charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem przestrzennym. Najniższe jego wartości (poniżej 20 os./100 ha) odnotowano przede wszystkim w północno-zachodniej części Parku, wyróżniającej się dużym stopniem zalesienia (por. tab. 10; ryc. 15). Z kolei na obszarach o dominacji funkcji rolniczej - z dużym udziałem rodzinnych gospodarstw rolnych - gęstość zaludnienia przekracza 50 osób w przeliczeniu na 100 ha, osiągając najwyższe wartości (87 os./100 ha) w dwóch sołectwach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie miast – Sępólna Kraj. (soł. Piaseczno) i Więcborka (soł. Witunia).

Zmiany liczby ludności są wynikiem oddziaływania ruchu naturalnego, w tym głównie przyrostu naturalnego oraz ruchu migracyjnego /napływ-odpływ/, wyrażającego się tzw. saldem migracji. W ostatnich latach (po 2000 r.) liczba ludności wiejskiej na analizowanym terenie wykazuje tendencję do stabilizacji. Potwierdza to analiza danych ludnościowych dotyczących gmin tworzących Park. Odnotowano bilansujący się układ demograficzny, charakteryzujący się z jednej strony niewielkim dodatnim przyrostem naturalnym (roczna różnica między liczbą urodzeń i zgonów na poziomie +4-5 ‰), a z drugiej - niwelującym powyższy przyrost -ujemnym saldem migracji.

W wyniku ruchu naturalnego i migracyjnego ukształtowana została struktura wieku i płci mieszkańców Parku (stan w 2002 r. według Spisu Powszechnego Ludności). Analiza struktury wieku ludności wykazała:

- spadek liczby i udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (mężczyźni i kobiety w wieku 0-17 lat) - do 28,8% (zjawisko to jest konsekwencją spadku liczby urodzeń);
- wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 18-64 lata; kobiety w wieku 18-59 lat) – 58,5% (zjawisko to jest konsekwencją wchodzenia w wiek produkcyjny roczników wyżu demograficznego);
- wzrost liczby i udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku powyżej 65 lat i kobiety w wieku powyżej 60 lat) – do 12,7% (zjawisko to jest konsekwencją utrwalającej się tendencji do wydłużania się życia ludzkiego).

Wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym jest, ze względu na trudną sytuację na rynku pracy, cechą niekorzystną. Ponadto w ramach ludności w wieku produkcyjnym odnotowano znacznie niższą liczbę ludności w wieku niemobilnym (4,5 tys. mężczyzn w wieku 45-64 lata

i kobiet w wieku 45-59 lat), w porównaniu do grupy ludności w wieku mobilnym (9,1 tys. mężczyzn i kobiet w wieku 18-44 lata; por. tab. 11).

Jednym z wyznaczników procesów społeczno-demograficznych są również przemiany w strukturze płci. Zagadnienie to przedstawiono na podstawie analizy porównawczej liczby kobiet i mężczyzn (ogółem i w poszczególnych grupach wiekowych), z uwzględnieniem współczynników feminizacji (WF – liczba kobiet w przeliczeniu na 100 mężczyzn). Zaludnienie obszarów wiejskich Parku wyróżnia się przewagą liczbową mężczyzn nad kobietami (WF = 97; por. tab. 11). Wskazuje to na zachodzący proces defeminizacji ludności, związany przede wszystkim z przewagą w odpływie migracyjnym z analizowanego obszaru kobiet (głównie młodych). Wartości współczynnika feminizacji przekraczające 100 pkt występują jedynie w najstarszych grupach wiekowych, co jest prawidłowością wynikającą z wyższej śmiertelności mężczyzn w wieku powyżej 60 lat. Wskaźnik feminizacji w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym – kobiety powyżej 60 i mężczyźni powyżej 65 roku życia – wynosi 191. Podstawową determinantą rozwoju społeczno-gospodarczego jest wykształcenie ludności. Według danych spisu powszechnego (2002 r.), w ramach ludności w wieku 20 lat i więcej zaznacza się wysoki udział osób z wykształceniem podstawowym (ukończonym i nieukończonym - razem 43%) i zasadniczym zawodowym (34%). Relatywnie niższe odsetki dotyczą ludności z wykształceniem średnim (19%; łącznie z wykształceniem policealnym) oraz przede wszystkim wyższym (3,5%; por. tab. 20).

Niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej na terenie Parku (77% osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym) stanowi główną barierę w rozwoju społeczno-gospodarczym. Przyczynia się również do ograniczenia świadomości ekologicznej mieszkańców.

Transformacja ustroju polityczno-gospodarczego kraju przyczyniła się do niekorzystnych zmian w strukturze społeczno-zawodowej ludności. Potwierdza to analiza aktywności ekonomicznej ludności w wieku powyżej 15 lat i zamieszkałej na terenie Parku (2002 r. - por. tab. 13).

Negatywne kierunki zmian na rynku pracy wiążą się z jednej strony ze spadkiem liczby osób pracujących (do blisko 7 tys. osób w 2002 r.), a z drugiej z pojawieniem się nowej, nie występującej przed 1990 r., kategorii ludności – bezrobotnych (2,9 tys. osób w 2002 r.). W wyniku tych zmian ludność wiejska Parku charakteryzuje się z jednej strony niskimi wartościami współczynnika aktywności zawodowej (udział osób aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności – 54,8%) oraz wskaźnika zatrudnienia (udział osób pracujących w ogólnej liczbie ludności – 38,8%), a z drugiej z wysoką stopą bezrobocia (udział osób bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo – 29%; wg NSP w 2002 r.). Oprócz spadku licz-

by pracujących zmianie uległa również struktura zatrudnienia mieszkańców. Wiąże się to z problemami adaptacji do gospodarki rynkowej zakładów pracy zlokalizowanych w miastach oraz przede wszystkim z likwidacją rolnictwa państwowego. Procesy te doprowadziły do blisko 30% bezrobocia (2,8 tys. osób bezrobotnych). Rozwiązanie tego głównego problemu społecznego na terenie Parku uwarunkowane jest poprzez przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego oraz koordynację działań trzech Powiatowych Urzędów Pracy - w Sępólnie Kraj. (gminy Kamień Kraj., Sępólno Kraj., Sośno, Więcbork), Nakle (gm. Mrocza) i Tucholi (gm. Kęsowo). Według danych spisowych w 2002 r. najważniejszą pozycję w strukturze pracujących na terenie Parku stanowiły osoby pracujące głównie i wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym (3 tys. os. – 43% ogółu pracujących).

4.3. SYTUACJA MIESZKANIOWA

Na sytuację mieszkaniową oddziałuje wiele czynników, wśród których do najważniejszych zalicza się zasoby mieszkaniowe, powierzchnię użytkową, tempo rozwoju budownictwa mieszkaniowego oraz wyposażenie techniczne mieszkań (por. tab. 14).

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r. w obrębie terenów wiejskich Krajeńskiego Parku Krajobrazowego odnotowano blisko 5,7 tys. mieszkań. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wynosiła 75 m², a na jedną osobę przypadało 18,2 m². Te korzystne standardy przestrzenne są efektem dominacji budownictwa indywidualnego – jednorodzinnego (87% mieszkań stanowiących własność osób fizycznych, głównie rolników indywidualnych). Jednakże standard techniczny mieszkań nie jest zadowalający. Wskazuje na to fakt, że 38% mieszkań wybudowano przed 1945 rokiem (w tym aż 20% przed 1918 r.). Mieszkania te przy niedostatecznych remontach są w bardzo wysokim stopniu zagrożone dekapitalizacją.

Także analiza mieszkań pod względem wybranych elementów ich wyposażenia infrastrukturalnego wykazała pewne niedobory. Pomimo wysokiego stopnia wyposażenia mieszkań w wodociąg (prawie 93%; w tym 60,5% wodociąg sieciowy) zaledwie 22% z nich posiada ustęp splukiwany z odprowadzeniem do sieci. Także na niekorzystne warunki mieszkaniowe wskazują:

- niski udział mieszkań dysponujących ciepłą wodą bieżącą ogrzewaną poza mieszkaniem (12,5%),
- wysoki odsetek mieszkań z centralnym ogrzewaniem opartym o indywidualne C.O. (46,8%) oraz piece (40% ogółu mieszkań),
- brak gazu z sieci.

Powyższe czynniki przyczyniają się do podniesienia stopnia zanieczyszczenia powietrza (emisją niską). O dużych potrzebach w zakresie poprawy warunków mieszkaniowych świadczy również fakt, że mieszkania posiadające kompleksowe wyposażenie techniczne (wodociąg, ustęp, łazienkę i c.o.) obejmują jedynie 57% ogółu mieszkań.

Tabela 14. Krajeński Park Krajobrazowy - wybrane parametry oceny warunków mieszkaniowych - 2002 r.

Wyszczególnienie	mieszkania (5682)	(%)
Mieszkania stanowiące własność:		
- osób fizycznych	4957	87,2
- spółdzielni mieszkaniowych	209	3,7
- gminy	324	5,7
- pozostałe podmioty	192	3,4
Mieszkania w budynkach wybudowanych w latach:		
- przed 1918	1140	20,1
- 1918-1944	1046	18,4
- 1945-1970	1686	29,7
- 1971-1978	871	15,3
- 1979-1988	674	11,8
- 1989-2002	265	4,7
Mieszkania według wyposażenia w:		
- wodociąg	5277	92,9
w tym	3789	66,7
- sieciowy	1488	26,2
- lokalny	4688	82,5
- ustęp spłukiwany		
w tym		
- z odprowadzeniem do sieci	1248	22
- do urządzenia lokalnego	3440	60,5
- łazienkę	4705	82,8
- ciepłą wodę bieżącą	4076	71,7
w tym ogrzewaną:		
- poza mieszkaniem	709	12,5
- w mieszkaniu	3367	59,2
- gaz	4944	87
w tym		
- z sieci	-	-
- z butli	4944	87
- centralne ogrzewanie		
w tym		
- zbiorowe	739	13
- indywidualne	2657	46,8
- piece i inne	2286	40,2
Mieszkania wyposażone w:		
- wodociąg, ustęp, łazienkę i c.o.	3252	57,2
- wodociąg, ustęp i łazienkę	1344	23,6
- wodociąg i c.o.	117	2,1
- wodociąg	556	9,8
- bez wodociągu	413	7,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2002

4.4. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

W analizie infrastruktury społecznej na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego uwzględniono system edukacji, ochronę zdrowia i opiekę społeczną oraz kulturę (infrastrukturę turystyczną uwzględniono w rozdziale poświęconym wyłącznie turystyce).

4.4.1 Infrastruktura edukacyjna

Podstawowe elementy systemu edukacyjnej obsługi obszaru Krajeńskiego Parku Krajobrazowego skupione są w miastach - Kamieniu Kraj., Mroczy, Sępólnie Kraj. oraz Więcborku (głównie w zakresie szkolnictwa gimnazjalnego i ponad gimnazjalnego). Placówki oświatowe na obszarach wiejskich zlokalizowane są w największych miejscowościach (stan w 2008 r.) i obejmują:

a) Szkoły Podstawowe:

- gm. Kamień Kraj. – Płocicz, Zamarte, Duża Cerkwica;
- gm. Mrocza – Witosław, Wiele (filia SP w Mroczy);
- gm. Więcbork – Sypniewo, Runowo, Peperzyn, Jastrzębiec, Zakrzewek;
- gm. Sępólno Kraj. – Lutowo, Wałdowo, Wiśniewa, Zalesie, Zboże;
- gm. Kęsowo – Kęsowo, Drożdżenica (1-3 klasy);

b) Gimnazja:

- gm. Więcbork – Sypniewo, Jastrzębiec;
- gm. Sępólno Kraj. – w ramach Zespołu Szkół - Wałdowo, Lutowo;
- gm. Kęsowo – Kęsowo.

[w gminach Mrocza i Kamień Kraj. funkcję szkolnictwa gimnazjalnego przejęły szkoły miejskie]

c) Szkolnictwo ponadgimnazjalne:

- gm. Więcbork – Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sypniewie.

4.4.2 Obiekty ochrony zdrowia

Podstawowe elementy systemu opieki zdrowotnej na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego skupione są w miastach, w tym głównie w Więcborku (Szpital Powiatowy). Placówki służby zdrowia na obszarach wiejskich zlokalizowane są w największych miejscowościach i obejmują następujące ośrodki zdrowia:

- gm. Więcbork – Peperzyn, Sypniewo;
- gm. Sępólno Kraj. – Wałdowo, Radońsk;
- gm. Kęsowo – Kęsowo;
- gm. Kamień Kraj. – Zamarte;

- gm. Mrocza - Witosław.

Ponadto na terenie gminy Więcbork znajduje się Dom Pomocy Społecznej w Suchorączku.

4.4.3 Infrastruktura kulturalna

Ludność zamieszkała na terenie Parku obsługiwana jest głównie przez placówki kulturalne z lokalizowane w miastach – Sępólnie Kraj., Więcborku, Kamieniu Kraj. i Mroczy. Na obszarach wiejskich obiekty infrastruktury kulturalnej zlokalizowano w:

- gm. Więcbork – Biblioteka Publiczna z punktami bibliotecznymi w Sypniewie i Runowie;
- gm. Sępólno Kraj. – filie biblioteki publicznej w Lutowie i Wałdowie;
- gm. Kęsowo - Gminny Ośrodek Kultury oraz Biblioteka Gminna;
- gm. Mrocza - filia biblioteki publicznej w Witosławiu oraz punkt biblioteczny w Wielu;
- gm. Kamień – dwie filie biblioteczne w Płociczu i Dąbrówce, punkty biblioteczne w Dąbrowie, Witkowie, Orzełku i Obkasie oraz Wiejskie Domy Kultury w Płociczu i Dąbrówce.

W warunkach niskiego poziomu wykształcenia ludności zamieszkującej obszar Krajeńskiego Parku Krajobrazowego istotnym problemem jest podniesienie stopnia świadomości ekologicznej mieszkańców. Wiąże się to z poprawą (ukierunkowaniem ekologicznym) działalności placówek upowszechniania kultury oraz edukacji.

5. UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE

5.1. ROLNICTWO

Pod względem udziału użytków rolnych w ogólnej powierzchni jak i udziału osób zatrudnionych w rolnictwie w ogólnej liczbie pracujących, podstawowym działem gospodarki na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego jest rolnictwo.

5.1.1. Warunki przyrodnicze rolnictwa

Obszar Parku charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem warunków przyrodniczych dla rozwoju rolnictwa. Ukształtowanie terenu wykazuje cechy krajobrazu młodoglacjalnego. Dominującą przestrzennie formą rzeźby jest płaska i falista wysoczyzna morenowa zbudowana z gliny i piasków zwałowych. Wysoczyzna ta urozmaicona jest licznymi formami o zróżnicowanej genezie – zarówno wypukłymi (pagórki i wzgórza morenowe, kemy itp.) jak i wklę-

ślami (ryny polodowcowe, doliny wód roztopowych). Średnia długość trwania okresu wegetacyjnego wynosi 210-215 dni, a przeciętne roczne sumy opadów atmosferycznych z reguły wahają się w przedziale 500-550 mm.

Wśród zagrożeń przyrodniczych dla rozwoju rolnictwa wymienić można przede wszystkim zjawisko erozji gleb. W skali analizowanego regionu można wyróżnić także lokalne bariery, wynikające z nierównomiernej jakości środowiska przyrodniczego, tj.:

- niedobór wody w okresie wegetacji, wynikający z niskich opadów atmosferycznych, nieskuteczności systemów melioracyjnych oraz niewystarczającej naturalnej retencji wód;

- niski naturalny potencjał gruntów rolnych – duży udział obszarów z przewagą słabych gleb.

Rezerwy przyrodnicze rozwoju rolnictwa wiążą się z:

- występowaniem obszarów dobrych gleb, których potencjalna produktywność jest wyższa od obecnie osiągniętej;
- mało zdegradowanym środowiskiem przyrodniczym, które jest korzystne dla rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Według waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszary wiejskie Parku charakteryzują się gorszymi warunkami przyrodniczymi w porównaniu do przeciętnych w kraju. Świadczy o tym poziom wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wahający się od 60-61 pkt. w gminach Więcbork, Sępólno Kraj. do 64 pkt. w gminach Kamień Kraj. i Kęsowo oraz 68 pkt. w gm. Mrocza (średnia krajowa 66 pkt; według „Waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej”, IUNiG w Puławach).

O barierach przyrodniczych w rolnictwie świadczy również fakt, że obszary wiejskie gmin tworzących Park zaliczone zostały w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich do terenów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW – nizinne – strefa 1). Upoważnia to do dodatkowego wsparcia finansowego dla gospodarstw rolnych w ramach wspólnej polityki rolnej.

5.1.2. Struktura agrarna

Ukształtowana na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego struktura agrarna (rozumiana jako struktura własności i wielkości gospodarstw rolnych) jest w głównej mierze efektem przemian w okresie transformacji ustrojowej (po 1990 r.), związanych z restrukturyzacją i prywatyzacją własności państwowej w rolnictwie. W 1988 r. na obszarze parku odnotowano grunty szeregu wielkoobszarowych Państwowych Gospodarstw Rolnych (np. PGR Radzim – 8480 ha, PGR Mrocza 7995 ha, PGR Więcbork – 9749 ha). Łączny areal gospodarstw państwowych wynosił 23,5 tys. ha, co stanowiło przeciętnie około 30% ogólnej powierzchni Parku. Odsetek ten charakteryzował się dużym zróżnicowaniem przestrzennym (por. ryc. 16).

Zróznicowanie to obecnie odzwierciedla skalę problemów społecznych (bezrobocie) i tempo przekształceń rolnictwa (sprzedaż i dzierżawa gruntów skarbowych jako czynnik koncentracji ziemi w gospodarstwach sektora prywatnego). Brak gruntów państwowych w rolnictwie odnotowano jedynie w czterech sołectwach (Witkowo i Dąbrowa w gm. Kamień Kraj. oraz Borzyszkowo i Czarmuń w gm. Więcbork). Z kolei maksymalne udziały PGR przekraczały 60% (soł.: Kawle, Peperzyn, Witosław, Orle), a nawet 80% powierzchni ogólnej (soł. Rajgród i Radzim - por. ryc. 16).

Powyższe grunty przejęła – od 1992 r. – Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie Agencja Nieruchomości Rolnych) – instytucja powołana w celu restrukturyzacji i prywatyzacji własności państwowej w rolnictwie. Na terenie Parku proces przemian własnościowych w rolnictwie wiązał się głównie z transferem gruntów do sektora prywatnego, głównie rolnictwa indywidualnego. Jednakże proces ten nie polegał na pełnej prywatyzacji ziemi (zakup gruntów skarbu państwa przez podmiot prywatny). W zagospodarowaniu gruntów skarbowych dominuje bowiem dzierżawa ziemi – przejęcie przez podmiot prywatny nie prawa do własności ziemi, a tylko prawa do jej użytkowania. Potwierdza to wyraźna dysproporcja między powierzchniami gruntów Agencji Nieruchomości Rolnych według statusu własnościowego (dane geodezyjne – 15,6 tys. ha), w porównaniu do ich areалу według danych Urzędów Gmin (grunty w użytkowaniu skarbu państwa – 427 ha; stan w lipcu). Przejęcie gruntów skarbowych w rolnictwie w użytkowanie gospodarstw sektora prywatnego, z zachowaniem własności państwowej tych gruntów, daje możliwości oddziaływania państwa na dzierżawców gruntów w celu wdrażania zasad ekorozwoju. Proponowana - w ramach planu ochrony Parku - renegotiacja umów dzierżawy gruntów skarbowych w kierunku bardziej ścisłego przestrzegania zasad ochrony środowiska może być głównym czynnikiem dostosowania gospodarki do jej standardów na terenie parku krajobrazowego. Dzierżawy gruntów skarbowych obejmują bowiem znaczący areal – stanowiący aż 20% powierzchni Parku (25% użytków rolnych).

W połowie 2004 r. na terenie Parku gospodarstwa rolne użytkowały 57,9 tys. ha, co stanowiło 75% ogólnej powierzchni Parku (razem z wiejskimi terenami wyłączonymi, zurbanizowanymi). Struktura własnościowa tych gospodarstw obejmowała:

- a) Sektor prywatny – 56,4 tys. ha (97,4%) ,w tym gospodarstwa:
 - indywidualne – 50,5 tys. ha (87,2%),
 - spółek prywatnych prawa handlowego – 3,9 tys. ha (6,7%),
 - spółdzielcze - 1,4 tys. ha (2,4%),
 - grunty kościelne – 0,6 tys. ha (1,0%);
- b) Sektor publiczny – 1,5 tys. ha (2,6%), w tym grunty:

- Agencji Nieruchomości Rolnych – 0,4 tys. ha (0,7%),
- gospodarstwa szkolne i badawcze – 0,8 tys. ha (1,4%),
- pozostałe sektora publicznego – 0,3 tys. ha (0,5%; Nadleśnictwa, DPS, itp.).

[według stanu w lipcu 2004 r. – na podstawie ewidencji podatku rolnego w poszczególnych gminach].

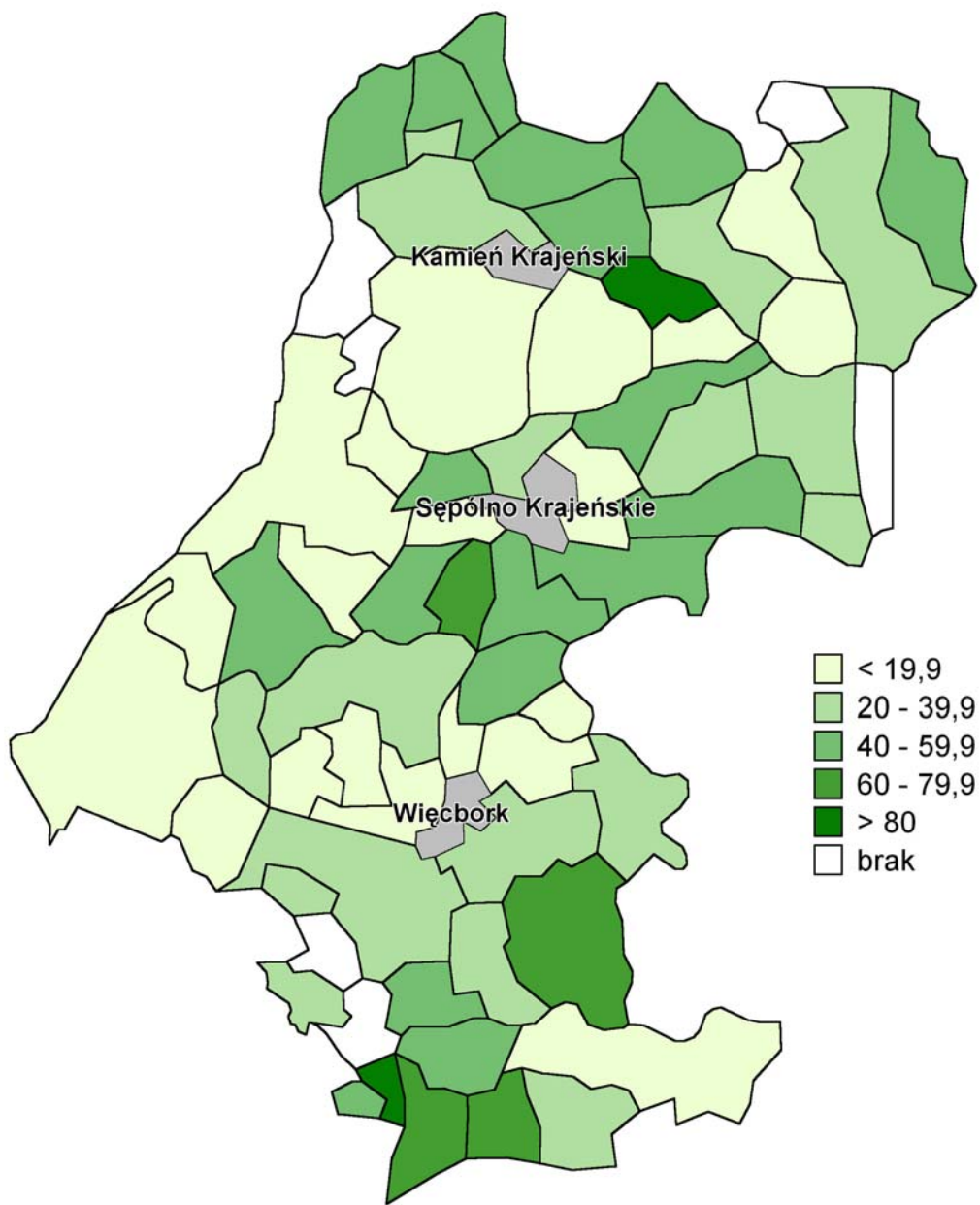
Oprócz prywatyzacji gruntów państwowych w rolnictwie Parku odnotowano wyraźnie zaznaczający się proces koncentracji ziemi. Świadczy o tym duża liczba wielkoobszarowych – powyżej 100 ha – gospodarstw rolnych (34 jednostki), skupiających aż 11,8 tys. ha (20 % ogółu gruntów gospodarstw rolnych; por. tab. 15).

W analizowane grupie występują zarówno wielkoobszarowe gospodarstwa indywidualne (w użytkowaniu osób fizycznych – 22 gospodarstwa), jak i spółek prawa handlowego (największe podmioty powyżej 500 ha – PRH-U „Obrol” 550 ha, Tabex S.A. 825 ha, Runowo-Rola 519 ha, PRH Wieszczyce 987 ha), spółdzielcze (Spółdz. Roln. Indywid. „Rolnik” 835 ha, RSP Wiele 359 ha) oraz jednostki sektora publicznego (np. własności Min. Roln. – gospodarstwo Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin 574 ha).

Na terenie Parku transfer gruntów państwowych do rolnictwa indywidualnego odbywał się zarówno poprzez tworzenie gospodarstw wielkoobszarowych (głównie na bazie gruntów byłych Zakładów Rolnych PGR), jak i upelnorolnienie istniejących gospodarstw rodzinnych (zakup lub dzierżawa gruntów skarbowych w celu powiększenia istniejącego już gospodarstwa). Przyczyniło się to do znacznej poprawy struktury wielkościowej indywidualnych gospodarstw rolnych.

Według danych poszczególnych Urzędów Gmin na terenie Parku funkcjonuje około 3,5 tys. gospodarstw indywidualnych. Ich przeciętna wielkość wynosi 14,4 ha i jest blisko dwukrotnie wyższa od średniej krajowej. Struktura obszarowa tych gospodarstw ma charakter spolaryzowany. Odnotowano z jednej strony duży udział gospodarstw małych – do 5 ha (51,6% ogólnej liczby i 6,4% ogólnej powierzchni gospodarstw) oraz relatywnie małe udziały gospodarstw średnich – 5-10 ha (9,9% liczby, 5,3% powierzchni) i dużych (11,3% liczby, 10,4% powierzchni), a z drugiej wyraźnie ukształtowaną grupę gospodarstw bardzo dużych – powyżej 15 ha, skupiającą aż 27,2% ogólnej liczby gospodarstw i 78% ich ogólnej powierzchni; por. tab. 16).

Przeprowadzona analiza wykazała również silne zróżnicowanie przestrzenne struktury wielkościowej gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie Parku. Ich średnia wielkość waha się od poniżej 10 ha (13 sołectw – najmniej w soł. Witunia k. Więcborka – 4,1 ha) do ponad 25 ha (7 sołectw, w tym dwa powyżej 100 ha – Radzim w gm. Kamień Kraj. 121 ha i Zgniłka w gm. Więcbork 103 ha; por. tab. 16, ryc. 17).

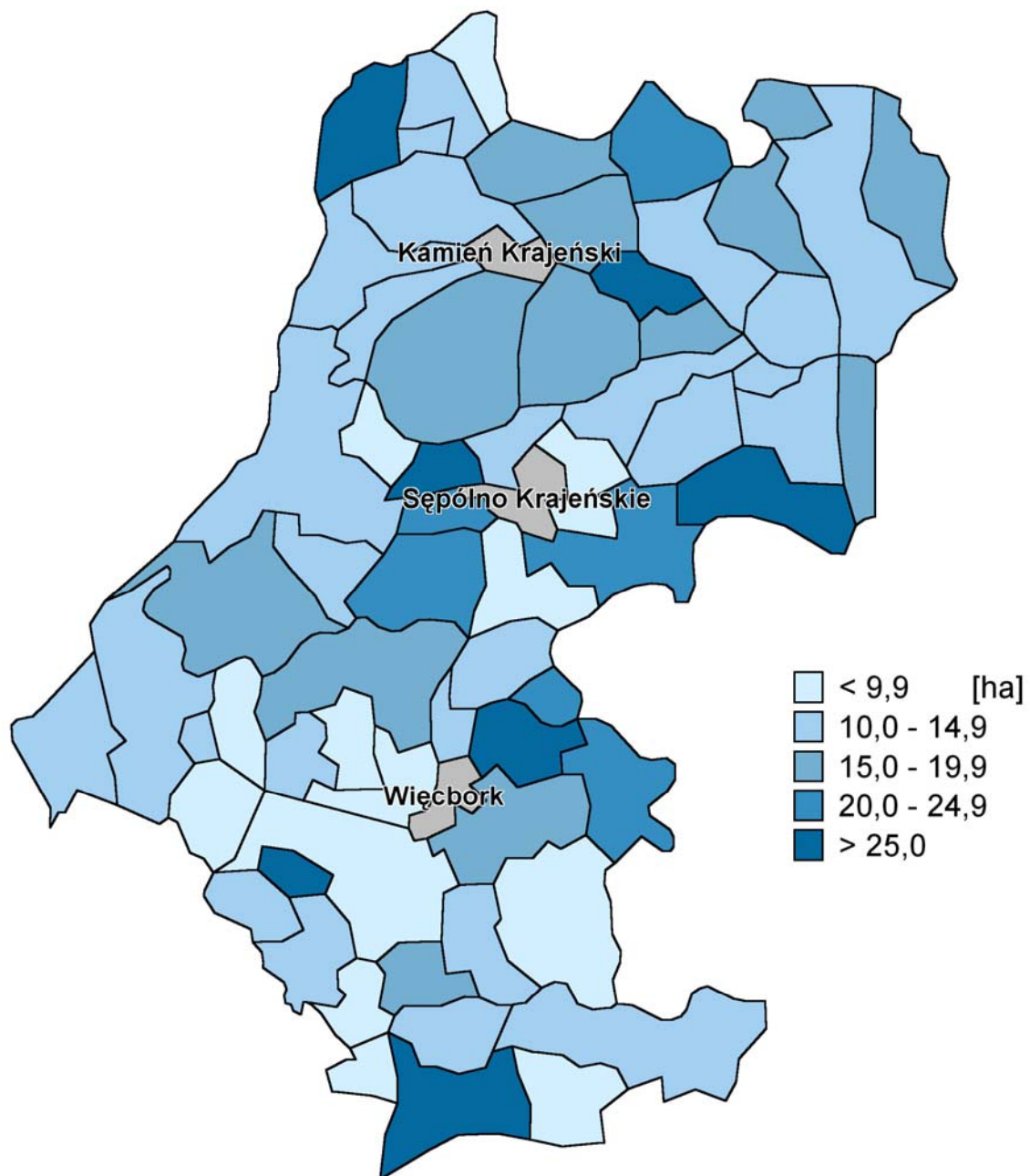
Ryc. 16. Państwowe Gospodarstwa Rolne w odsetku ogólnej powierzchni – 1988 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Stelmach M., Malina R., Tkocz J., Żukowski B., 1990, Obszary wiejskie i grunty rolnicze w Polsce, Instytut Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich Akademii Rolniczej we Wrocławiu

Tabela 15. Wykaz wielkoobszarowych gospodarstw rolnych na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Gmina	Sołectwo	Gospodarstwa powyżej 100 ha	pow. ogólna (w ha)
Kamień	Dąbrówka	Gospodarstwo indywidualne	101
Kamień	Dąbrówka	Gospodarstwo indywidualne	400
Kamień	Duża Cerkwica	"Ekomasz" sp. zoo	481
Kamień	Mała Cerkwica	Gospodarstwo indywidualne	132
Kamień	Niwy	Gospodarstwo indywidualne	580
Kamień	Obkas	PRH-U "Obrol" sp. z oo Obkas	550
Kamień	Płocicz	Gospodarstwo indywidualne	110
Kamień	Płocicz	Gospodarstwo indywidualne	125
Kamień	Radzim	Gospodarstwo indywidualne	460
Kamień	Zamarte	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie	574
Sępólno	Iłowo	Gospodarstwo indywidualne	244
Sępólno	Niechorz	Gospodarstwo indywidualne	550
Sępólno	Sikorz	Spółdz. Roln. Indywid. "Rolnik"	835
Sępólno	Wałdowo	Parafia Wałdowo	102
Sępólno	Wiśniewa	Gospodarstwo indywidualne	211
Sępólno	Wiśniewka	Gospodarstwo indywidualne	117
Sępólno	Włóścibórz	Gospodarstwo indywidualne (Włóścibórek)	120
Sępólno	Wysoka Krajeńska	Gospodarstwo indywidualne	291
Sępólno	Zalesie	Tabex S.A. Gosp. rol.	825
Więcbork	Czarmuń	Gospodarstwo indywidualne (Górowatki)	106
Więcbork	Nowy Dwór	Gospodarstwo indywidualne	228
Więcbork	Pęperzyn	Gosprol Pęperzyn sp. zoo	419
Więcbork	Pęperzyn	Gospodarstwo indywidualne	103
Więcbork	Runowo K.	Runowo-Rola sp. Zoo -	519
Więcbork	Sypniewo	Gosp. Pom. ZSCKR - Sypniewo	158
Więcbork	Wymysłowo	Gospodarstwo indywidualne	103
Mrocza	Jeziorki Ząbartowskie	Gospodarstwo indywidualne	314
Mrocza	Wiele	RSP Wiele	359
Mrocza	Wiele	Gospodarstwo indywidualne	601
Mrocza	Witosław	Gospodarstwo indywidualne	295
Mrocza	Witosław	Gospodarstwo indywidualne (Orle)	517
Kęsowo	Jeleńcz	Gospodarstwo indywidualne (Tuchółka)	192
Kęsowo	Kęsowo	SKR Kęsowo	139
Kęsowo	Kęsowo	PRH Wieszczyce sp. z o.o.	987
Razem - KPK		34 gospodarstwa rolne	11848

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych poszczególnych urzędów gmin (ewidencja podatku rolnego – stan w lipcu 2004 r.

Ryc. 17. Średnia wielkość indywidualnych gospodarstw rolnych na terenie Krajenskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie PSR 2002 r.

Tabela 16. Struktura wielkościowa indywidualnych gospodarstw rolnych - 2004 r.

Gmina	Sołectwo	Razem		w tym [%]								Średnia wielość gosp. [ha]
				Gosp. małe (1-5 ha)		Gosp. średnie (5-10 ha)		Gosp. duże (10-15 ha)		Gosp. b. duże (> 15 ha)		
		L	P	L	P	L	P	L	P	L	P	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Kamień	Dąbrowa	44	459	36,4	6,8	9,1	5,4	27,3	33,6	27,3	54,2	10,4
Kamień	Dąbrówka	62	1304	25,8	1,2	16,1	5,7	17,7	10,4	40,3	82,7	21,0
Kamień	Duża Cerkwica	40	648	25,0	2,9	7,5	2,8	25,0	19,3	42,5	75,0	16,2
Kamień	Jerzmionki	16	123	50,0	14,6	6,3	4,9	25,0	44,7	18,8	35,8	7,7
Kamień	Mała Cerkwica	87	1463	33,3	4,7	18,4	8,4	14,9	9,8	33,3	77,0	16,8
Kamień	Niwy	13	711	53,8	2,4	0,0	0,0	15,4	3,1	30,8	94,5	54,7
Kamień	Nowa Wieś	8	93	25,0	5,4	0,0	0,0	62,5	78,5	12,5	16,1	11,6
Kamień	Obkas	16	250	43,8	3,6	12,5	6,4	6,3	4,8	37,5	85,2	15,6
Kamień	Orzełek	53	562	54,7	9,8	9,4	7,7	7,5	9,3	28,3	73,3	10,6
Kamień	Płocicz	113	1948	21,2	2,2	13,3	5,7	18,6	12,9	46,9	79,3	17,2
Kamień	Radzim	4	485	50,0	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	98,8	121,3
Kamień	Witkowo	34	478	41,2	8,4	11,8	7,1	11,8	12,6	35,3	72,0	14,1
Kamień	Zamarte	30	385	20,0	3,1	33,3	23,9	16,7	15,6	30,0	57,4	12,8
Sępólno	Dziechowo	18	452	38,9	3,3	16,7	4,2	0,0	0,0	44,4	92,5	25,1
Sępólno	Iłowo	48	739	45,8	4,1	10,4	5,7	6,3	5,0	37,5	85,3	15,4
Sępólno	Lutowo	97	1326	53,6	7,3	8,2	5,2	17,5	18,2	20,6	69,3	13,7
Sępólno	Lutówko	78	450	69,2	18,7	10,3	12,9	9,0	20,0	11,5	48,4	5,8
Sępólno	Niechorz	49	1119	49,0	4,6	12,2	4,1	10,2	6,3	28,6	84,9	22,8
Sępólno	Piaseczno	38	491	42,1	8,8	18,4	10,0	10,5	10,8	28,9	70,5	12,9
Sępólno	Radońsk	25	365	48,0	8,2	4,0	1,9	8,0	8,5	40,0	81,4	14,6
Sępólno	Sikorz	41	377	48,8	13,0	12,2	9,0	17,1	22,8	22,0	55,2	9,2
Sępólno	Świdwie	45	355	53,3	9,0	13,3	13,0	13,3	21,7	20,0	56,3	7,9
Sępólno	Teklanowo	20	254	35,0	8,7	15,0	7,5	15,0	11,4	35,0	72,4	12,7
Sępólno	Trzciany	47	493	42,6	7,3	14,9	10,8	17,0	20,3	25,5	61,7	10,5
Sępólno	Wałdowo	77	782	45,5	9,1	11,7	9,0	20,8	26,2	22,1	55,8	10,2
Sępólno	Wałdówko	30	1100	30,0	2,5	10,0	2,3	16,7	5,7	43,3	89,5	36,7
Sępólno	Wilkowo	44	668	34,1	5,1	4,5	2,2	13,6	11,5	47,7	81,1	15,2
Sępólno	Wiśniewa	36	811	41,7	3,3	19,4	5,8	0,0	0,0	38,9	90,9	22,5
Sępólno	Wiśniewka	22	512	45,5	3,3	9,1	3,3	0,0	0,0	45,5	93,4	23,3
Sępólno	Włocibórz	51	597	52,9	7,9	7,8	4,9	17,6	19,1	21,6	68,2	11,7
Sępólno	Wysoka Krajeńska	23	541	26,1	2,0	26,1	8,7	13,0	7,2	34,8	82,1	23,5
Sępólno	Zalesie	37	739	24,3	1,8	10,8	3,8	10,8	7,4	54,1	87,0	20,0
Sępólno	Zboże	37	476	32,4	7,8	24,3	13,9	16,2	19,7	27,0	58,6	12,9
Więcibork	Borzyszkowo	72	1029	36,1	4,1	8,3	4,9	12,5	10,8	43,1	80,3	14,3
Więcibork	Czarmuń	23	212	69,6	24,1	4,3	2,8	8,7	11,8	17,4	61,3	9,2
Więcibork	Dalkowo	25	253	48,0	7,9	8,0	7,1	12,0	15,0	32,0	70,0	10,1
Więcibork	Frydrychowo	24	278	25,0	9,0	29,2	18,0	25,0	25,5	20,8	47,5	11,6
Więcibork	Górowatki	22	323	27,3	9,6	18,2	7,4	18,2	15,8	36,4	67,2	14,7
Więcibork	Jastrzębiec	78	1608	50,0	3,4	6,4	3,0	12,8	8,3	30,8	85,2	20,6
Więcibork	Jeleń	36	318	50,0	11,0	11,1	10,1	22,2	34,0	16,7	45,0	8,8
Więcibork	Lubcza	100	905	48,0	10,3	15,0	11,3	13,0	17,7	24,0	60,8	9,1
Więcibork	Nowy Dwór	62	995	90,3	8,7	3,2	1,6	0,0	0,0	6,5	89,6	16,0
Więcibork	Pęperzyn	131	1258	65,6	4,7	5,3	4,8	6,1	8,7	22,9	81,7	9,6
Więcibork	Puszcza	43	819	34,9	6,7	2,3	1,0	9,3	6,1	53,5	86,2	19,0
Więcibork	Runowo Krajeńskie	173	1364	79,8	17,0	4,0	4,9	3,5	5,1	12,7	72,9	7,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Więcbork	Suchorączek	56	2045	30,4	11,9	10,7	2,1	10,7	3,8	48,2	82,2	36,5
Więcbork	Sypniewo	185	1859	73,5	13,6	10,8	8,0	7,0	11,2	8,6	67,2	10,0
Więcbork	Śmiłowo	43	660	46,5	10,0	4,7	2,4	14,0	12,6	34,9	75,0	15,3
Więcbork	Witunia	181	742	84,5	19,7	4,4	8,6	2,8	8,1	8,3	63,6	4,1
Więcbork	Wymysłowo	55	766	41,8	4,6	1,8	1,2	25,5	25,1	30,9	69,2	13,9
Więcbork	Zabartowo	97	1162	67,0	6,0	8,2	4,8	2,1	2,7	22,7	86,5	12,0
Więcbork	Zakrzewek	57	437	59,6	14,0	8,8	8,9	10,5	17,2	21,1	60,0	7,7
Więcbork	Zakrzewska Osada	52	543	42,3	5,9	7,7	5,7	23,1	28,2	26,9	60,2	10,4
Więcbork	Zgniłka	21	2159	33,3	0,7	0,0	0,0	14,3	1,7	52,4	97,6	102,8
Mrocza	Białowieża	53	446	52,8	5,4	7,5	7,6	18,9	26,0	20,8	61,0	8,4
Mrocza	Jeziorki Zabartowskie	54	426	85,2	3,3	1,9	2,1	5,6	6,3	7,4	88,3	7,9
Mrocza	Rościmin	35	366	45,7	5,2	17,1	12,6	14,3	18,3	22,9	63,9	10,5
Mrocza	Wiele	93	1322	59,1	4,5	9,7	6,5	3,2	3,1	28,0	85,9	14,2
Mrocza	Witosław	18	991	44,4	0,6	5,6	0,8	0,0	0,0	50,0	98,6	55,1
Kęsowo	Drożdzenica	62	724	48,4	5,0	8,1	4,7	9,7	11,3	33,9	79,0	11,7
Kęsowo	Jeleńcz	45	784	46,7	5,0	13,3	5,6	13,3	10,3	26,7	79,1	17,4
Kęsowo	Kęsowo	139	1887	46,0	5,1	14,4	7,6	10,8	10,9	28,8	76,4	13,6
Kęsowo	Obrowo	30	516	33,3	2,7	10,0	5,2	3,3	1,9	53,3	90,1	17,2
Kęsowo	Pamiętowo	63	814	46,0	7,1	7,9	4,3	11,1	10,7	34,9	77,9	12,9
Kęsowo	Przymuszewo	48	893	41,7	3,6	4,2	1,7	8,3	6,5	45,8	88,2	18,6
RAZEM - KPK		3559	50460	51,6	6,4	9,9	5,3	11,3	10,4	27,2	77,9	14,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów Gmin: Kamień Krajeński, Sępólno Krajeńskie, Więcbork, Mrocza, Kęsowo

5.1.3. Cechy organizacyjno-techniczne rolnictwa

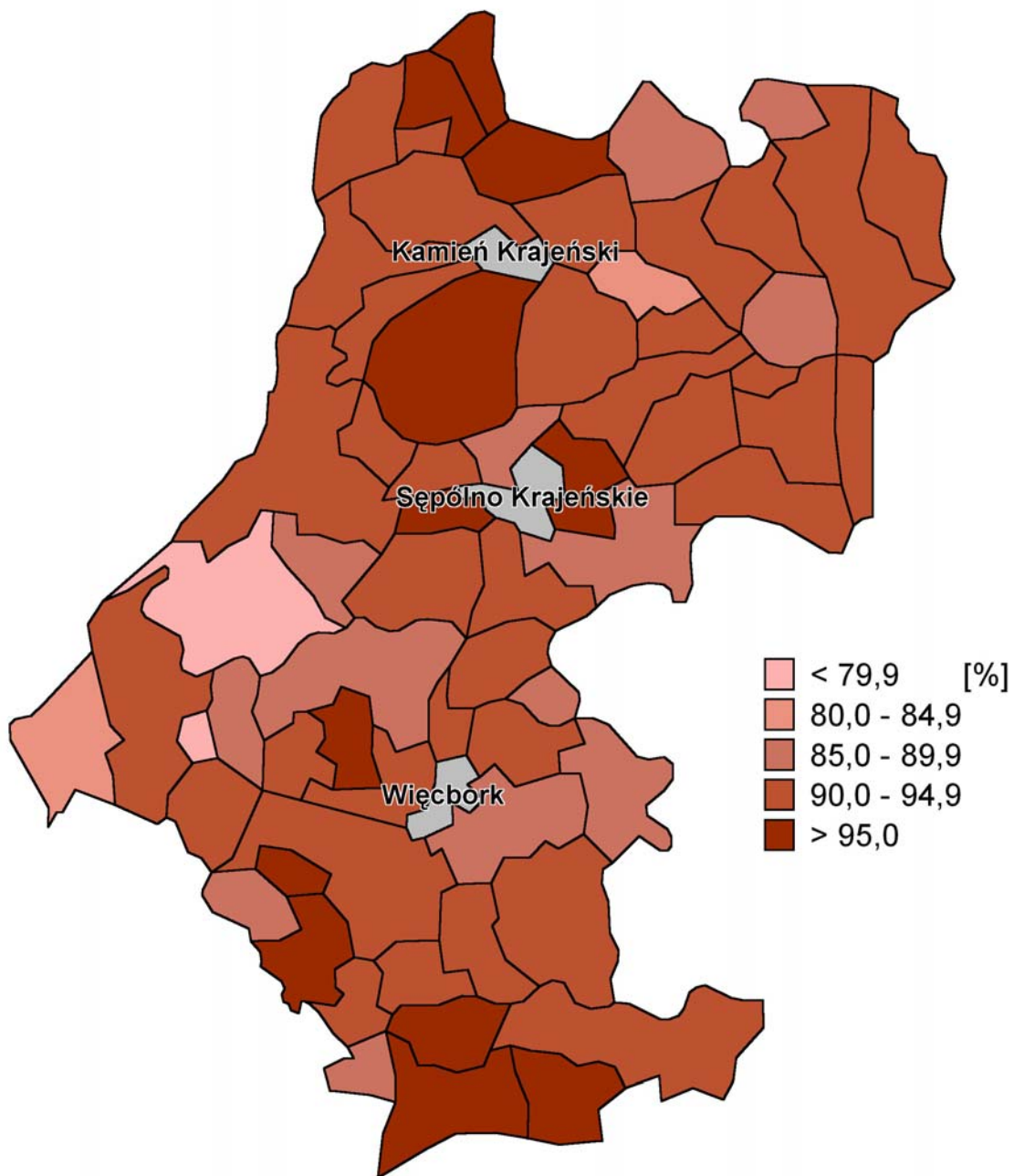
Fakt, że blisko 80% gruntów rolnictwa indywidualnego skupiona jest w gospodarstwach bardzo dużych – powyżej 15 ha determinuje układ cech organizacyjno-technicznych i strukturalno-produkcyjnych rolnictwa.

Struktura użytkowania ziemi w gospodarstwach rolnych wyróżnia się dominacją użytków rolnych. Ich udział w ogólnej powierzchni gospodarstw wynosił przeciętnie 91,4% (2002 r. – na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego). Odsetek ten wahał się od 67% w soł. Hłowo w gm. Sępólno Kraj. do blisko 98% w soł. Jerzmionki w gm. Kamień Kraj. (por. tab. 17., ryc. 18). Z kolei struktura rolniczego użytkowania ziemi wyróżnia się bardzo wysokim udziałem gruntów rolnych (84,8% UR). W strukturze tej niewielkie znaczenie mają sady. Stanowią one zaledwie 0,6% powierzchni użytków rolnych. Na terenie Parku wysoką rangę gospodarki sadowniczej odnotowano jedynie w sołectwie Lubcza w gm. Więcbork (11,7% UR). Bardziej zróżnicowanym przestrzennie układem charakteryzują się użytki zielone (łąki i pastwiska – razem). Ich przeciętny udział w użytkach gospodarstw rolnych wynosi 14,6% - waha się od poniżej 5% (sołectwa: Radzim, Wilkowo, Rościmin) do ponad 25% (sołectwa: Zalesie 27,8%, Dalkowo 33,8%, Nowy Dwór 28,0%, Zakrzewek 29,3%).

Dominację form intensywnych (grunty orne) w strukturze rolniczego użytkowania ziemi potwierdzają również niewielki areal gruntów odłogowanych (700 ha) i równie mały ich udział w powierzchni gruntów rolnych (2,4%). Według spisu w 2002 r. zjawisko niewykorzystania rolniczego gruntów ornych było dość zróżnicowane przestrzennie – wahało się od wartości zerowej do ponad 10% powierzchni gruntów ornych (sołectwa: Radzim, Hłowo, Frydrychowo, Zakrzewek – por. tab. 17, ryc. 19).

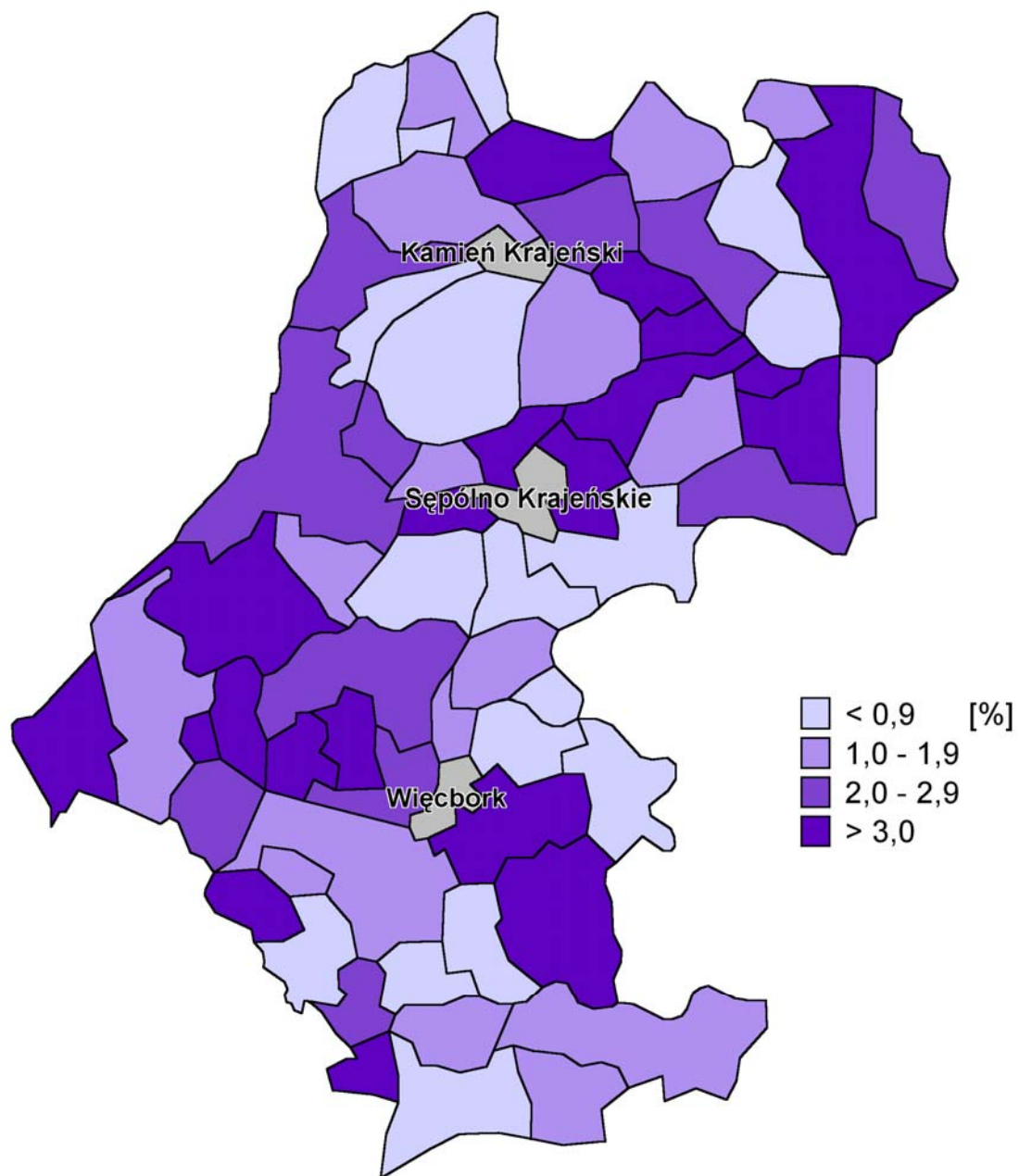
Rolnictwo na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego charakteryzuje się, oprócz dużych gospodarstw rolnych, wysokim stopniem mechanizacji. Spośród elementów technicznego wyposażenia gospodarstw rolnych na uwagę zasługuje wysoka liczba ciągników (około 2,5 tys.) oraz kombajnów zbożowych (450 szt.; wg PSR 2002).

Także wyższe mierniki od przeciętnych wartości dla kraju odnotowano w zakresie chemizacji rolnictwa. Wyniki spisu rolnego w 2002 r. wykazały, że na terenie Parku blisko 75% gospodarstw rolnych ponosi wydatki na zakup nawozów mineralnych, wapna i środków ochrony roślin. Z kolei na podstawie wywiadów w referatach rolnictwa poszczególnych urzędów gmin poziom nawożenia mineralnego określono na 120-140 kg NPK/1 ha UR (średnia krajowa 90 kg).

Ryc. 18. Udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.

Ryc. 19. Grunty odłogowane w odsetku ogólnej powierzchni gruntów ornych w indywidualnych gospodarstwach rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.

Tabela 17. Struktura użytkowania ziemi – indywidualne gospodarstwa rolne, 2002 r.

Sołectwo	Gmina	Pow. ogólna	Użytki rolne		w tym w % użyt. roln.			Grunty odłogowane	
			ha	% pow. og.	grunty orne	sady	użytki zielone	ha	% gr. ornyc
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dąbrowa	Kamień Krajeński	441	404	91,6	79,0	0,0	21,0	1	0,3
Dąbrówka	Kamień Krajeński	909	815	89,7	89,6	0,1	10,3	11	1,5
Duża Cerkwica	Kamień Krajeński	494	459	92,9	86,5	0,4	13,1	10	2,5
Jerzmionki	Kamień Krajeński	86	84	97,7	92,9	0,0	7,1	0	0,0
Mała Cerkwica	Kamień Krajeński	1226	1129	92,1	89,9	0,1	10,0	13	1,3
Niwy	Kamień Krajeński	625	583	93,3	93,7	0,0	6,3	0	0,0
Nowa Wieś	Kamień Krajeński	92	83	90,2	84,3	0,0	15,7	0	0,0
Obkas	Kamień Krajeński	265	255	96,2	91,8	0,0	8,2	15	6,4
Orzełek	Kamień Krajeński	476	432	90,8	85,9	0,0	14,1	7	1,9
Płocicz	Kamień Krajeński	1802	1713	95,1	91,6	0,1	8,3	11	0,7
Radzim	Kamień Krajeński	12	10	83,3	90,0	10,0	0,0	2	22,2
Witkowo	Kamień Krajeński	439	398	90,7	83,9	0,3	15,8	10	3,0
Zamarte	Kamień Krajeński	372	355	95,4	86,2	0,0	13,8	4	1,3
Dziechowo	Sępólno Krajeńskie	398	366	92,0	92,3	0,3	7,4	5	1,5
Łtowo	Sępólno Krajeńskie	422	282	66,8	68,8	0,0	31,2	29	14,9
Lutowo	Sępólno Krajeńskie	1572	1415	90,0	85,2	0,5	14,3	31	2,6
Lutówko	Sępólno Krajeńskie	420	391	93,1	80,1	0,0	19,9	7	2,2
Niechorz	Sępólno Krajeńskie	1244	1092	87,8	80,7	0,2	19,1	8	0,9
Piaseczno	Sępólno Krajeńskie	469	404	86,1	90,1	0,2	9,7	34	9,3
Radońsk	Sępólno Krajeńskie	344	301	87,5	77,7	0,0	22,3	3	1,3
Sikorz	Sępólno Krajeńskie	338	322	95,3	80,1	0,3	19,6	15	5,8
Świdwie	Sępólno Krajeńskie	337	312	92,6	89,7	1,0	9,3	2	0,7
Teklanowo	Sępólno Krajeńskie	256	233	91,0	83,7	1,3	15,0	7	3,6
Trzciany	Sępólno Krajeńskie	403	381	94,5	88,7	0,3	11,0	15	4,4
Waldowo	Sępólno Krajeńskie	767	701	91,4	83,3	1,3	15,4	18	3,1
Waldówko	Sępólno Krajeńskie	348	328	94,3	90,9	0,0	9,1	6	2,0
Wilkowo	Sępólno Krajeńskie	834	792	95,0	96,0	0,4	3,7	9	1,2
Wiśniewa	Sępólno Krajeńskie	708	660	93,2	86,1	0,5	13,5	0	0,0
Wiśniewka	Sępólno Krajeńskie	479	459	95,8	84,5	0,0	15,5	23	5,9
Włoszczów	Sępólno Krajeńskie	530	493	93,0	85,6	0,8	13,6	7	1,7
Wysoka Krajeńska	Sępólno Krajeńskie	189	165	87,3	79,4	1,2	19,4	0	0,0
Zalesie	Sępólno Krajeńskie	714	661	92,6	72,2	0,0	27,8	21	4,4
Zboże	Sępólno Krajeńskie	411	378	92,0	82,8	0,3	16,9	4	1,3
Borzyszkowo	Więcbork	982	936	95,3	88,1	0,3	11,5	6	0,7
Czarmuń	Więcbork	239	223	93,3	89,7	0,9	9,4	5	2,5
Dalkowo	Więcbork	240	216	90,0	65,7	0,5	33,8	2	1,4
Frydrychowo	Więcbork	209	146	69,9	88,4	0,0	11,6	32	24,8
Górowatki	Więcbork	412	365	88,6	80,0	0,5	19,5	10	3,4
Jastrzębiec	Więcbork	821	707	86,1	89,3	0,1	10,6	1	0,2
Jeleń	Więcbork	466	416	89,3	82,9	0,0	17,1	23	6,7
Lubcza	Więcbork	930	875	94,1	78,9	11,7	9,5	20	2,9
Nowy Dwór	Więcbork	57	50	87,7	70,0	2,0	28,0	1	2,9
Pęperzyn	Więcbork	832	764	91,8	77,6	0,1	22,3	35	5,9
Puszczka	Więcbork	493	444	90,1	88,3	0,5	11,3	3	0,8
Runowo Krajeńskie	Więcbork	842	777	92,3	86,6	0,1	13,3	11	1,6
Suchorzączek	Więcbork	633	588	92,9	85,9	0,0	14,1	5	1,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sypniewo	Więcbork	817	772	94,5	82,1	0,4	17,5	8	1,3
Śmiłowo	Więcbork	556	492	88,5	79,7	0,0	20,3	19	4,8
Witunia	Więcbork	824	764	92,7	85,3	1,4	13,2	18	2,8
Wymysłowo	Więcbork	685	569	83,1	78,6	0,2	21,3	38	8,5
Zabartowo	Więcbork	764	704	92,1	93,9	0,0	6,1	3	0,5
Zakrzewek	Więcbork	250	242	96,8	70,2	0,4	29,3	19	11,2
Zakrzewska Osada	Więcbork	512	477	93,2	76,3	0,0	23,7	12	3,3
Zgniłka	Więcbork	254	242	95,3	93,0	0,4	6,6	3	1,3
Białowieża	Mrocza	335	322	96,1	86,6	0,0	13,4	3	1,1
Jeziorki Zabartowskie	Mrocza	77	69	89,6	88,4	0,0	11,6	2	3,3
Rościmin	Mrocza	213	203	95,3	97,0	0,0	3,0	3	1,5
Wiele	Mrocza	671	608	90,6	81,3	2,1	16,6	9	1,8
Witosław	Mrocza	414	394	95,2	82,0	0,0	18,0	3	0,9
Drożdzenica	Kęsowo	636	581	91,4	77,8	0,0	22,2	12	2,7
Jeleńcz	Kęsowo	665	617	92,8	92,1	0,0	7,9	14	2,5
Kęsowo	Kęsowo	1384	1277	92,3	76,7	0,0	23,3	31	3,2
Obrowo	Kęsowo	961	853	88,8	88,3	0,0	11,7	15	2,0
Pamiętowo	Kęsowo	746	643	86,2	84,1	0,0	15,9	3	0,6
Przymuszewo	Kęsowo	957	893	93,3	83,3	0,0	16,7	2	0,3
RAZEM - KPK		37299	34085	91,4	84,8	0,6	14,6	699	2,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie PSR 2002 r.

5.1.4. Struktura produkcji rolniczej

Rolnictwo na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego kształtują duże, towarowe gospodarstwa rolne. Ich struktura zasiewów wyróżnia się bardzo wysokim udziałem zbóż (średnio 81,6% powierzchni zasiewów). Odsetek ten waha się od poniżej 75% w (część północno-wschodniej i południowej Parku) do ponad 90% (głównie w części zachodniej; por. tab. 18, ryc. 20). Występowanie w krajobrazie Parku monokultur zbożowych nie jest – zwłaszcza na obszarach o słabych warunkach przyrodniczych – zjawiskiem korzystnym. Prowadzi bowiem, zwłaszcza w przypadku ograniczenia nawożenia organicznego, do degradacji gleb. Spośród zbóż w strukturze zasiewów największy udział zajmują mieszanki zbożowe (21,5%), co wskazuje na niekorzystne warunki przyrodnicze rolnictwa oraz charakter paszowy tej produkcji. Ponadto zboża reprezentowane są przez żyto (17,1%), pszenżyto (13,9%), jęczmień (12,1%), pszenicę (11,8%), owies (4,4%) oraz kukurydzę na ziarno (0,9%).

Kolejną pozycję w strukturze zasiewów zajmują ziemniaki. Ich udział wynosi średnio 7,2% i waha się od poniżej 2% (np., soł. Niechorz w gm. Sępólno Kraj.) do ponad 20% w sołectwach Jerzmionki w gm. Kamamiń (21,8%) i Puszcza w gm. Więcbork (22,4%). Ze względu na niekorzystne warunki przyrodnicze i słabą bazę przetwórstwa rolno-spożywczego struktura zasiewów na terenie Parku wyróżnia się niewielkimi udziałami roślin przemysłowych. Buraki cukrowe zajmują zaledwie 0,8% powierzchni zasiewów (najwięcej 4-6% w sołectwach Borzyszkowo i Zabatrowo w gm. Więcbork oraz Witosław w gm. Mrocza). Z kolei przeciętny udział rzepaku (łącznie z rzepikiem) wynosi 1,4%, a jego najwyższe wartości (8-11%) odnotowano jedynie w dwóch sołectwach – Niechorz w gm. Sępólno Kraj. oraz Obrowo w gm. Kęsowo (por. tab. 18). Także produkcja warzyw i truskawek jest słabo rozwiniętą gałęzią rolnictwa na terenie Parku. Warzywa stanowią zaledwie 0,2% powierzchni zasiewów, a ich wysoki – jak na warunki Krajny – udział (ponad 1%) stwierdzono jedynie w dwu sołectwach Teklanowo (gm. Sępólno Kraj.), Jeleń (gm. Więcbork). Podobny udział w strukturze zasiewów mają truskawki (0,2%). Ich uprawa przekroczyła próg 1% jedynie w sołectwach Witkowo (gm. Kamień), Piaseczno (gm. Sępólno Kraj.) i Wymysłowo (gm. Więcbork). Pozostałe, nie wymienione powyżej, uprawy obejmują przeciętnie 8,7% powierzchni zasiewów. Są to na ogół rośliny pastewne.

Na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego szczególnie ważnym działem produkcji rolniczej jest hodowla zwierząt inwentarskich. Przyczynia się to - na skutek nadmiernej koncentracji chowu i nie rozwiązania problemów gospodarki ściekowej (duża produkcja obornika, gnojowicy) - do zagrożeń standardów ochrony środowiska. Według

Według danych spisu rolnego w 2002 r. na analizowanym obszarze odnotowano 16,8 tys. sztuk bydła (w tym 14,9 tys. w indywidualnych gosp. rolnych), około 91 tys. sztuk trzody chlewnej (w tym blisko 80 tys. w indywidualnych gosp. rolnych), 122 tys. sztuk drobiu (w tym 77 tys. w ind. gosp. rol.) oraz – tylko w rolnictwie indywidualnym - 350 sztuk owiec i 280 sztuk koni.

Analizę zróżnicowania przestrzennego produkcji zwierzęcej przeprowadzono na podstawie danych spisowych dotyczących pogłowia bydła i trzody chlewnej w indywidualnych gospodarstwach rolnych (por. tab. 19). W tym ujęciu przeciętny wskaźnik obsady bydła wynosił 44 sztuki w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych - był wyższy od średniego w kraju (33 szt.) oraz województwie kujawsko-pomorskim (38 szt.). W układzie zróżnicowania przestrzennego wahał się od poniżej 25 szt. (np. sołectwa na wsch. od Kamienia Kraj.) do ponad 55, a nawet 70 szt./100 ha UR (np. sołectwa: Borzyszkowo, Dalkowo, Górowatki w gm. Więcbork oraz Jezioriki Zabartowskie i Witosław w gm. Mrocza; por. ryc. 21). Oprócz dużego zróżnicowania intensywności, chów bydła na terenie Parku wykazuje także dużą zmienność pod względem struktury stada. Przeciętny udział krów w stadzie wynosi 37%. Odsetek ten przekracza 50% jedynie w dwóch sołectwach – Zalesiu (gm. Sępólno Kraj.) i Witunii (gm. Więcbork).

Podstawowym kierunkiem produkcji zwierzęcej na terenie Parku jest chów trzody chlewnej. W 2002 r. tylko w indywidualnych gospodarstwach rolnych odnotowano blisko 80 tys. szt. trzody. Przeciętny wskaźnik obsady (szt./100 ha UR) wynosił 234 sztuk – był ponad dwukrotnie wyższy od przeciętnej wartości dla kraju (Polska – 110 szt., województwo kujawsko-pomorskie 201 szt.) oraz charakteryzował się dużym zróżnicowaniem przestrzennym (por. tab. 19; ryc. 22). Niska obsada (mniej niż 100 szt./100 ha UR) wystąpiła jedynie w pojedynczych wsiach – Obkas, Radzim (gm. Kamień), Lutówko, Niechorz, Wiśniewa, Wiśniewka (gm. Sępólno Kraj.). Z kolei bardzo wysokie wskaźniki obsady (powyżej 300-400 szt.), wskazujące na duże zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, cechuje sołectwa południowo-zachodniej części Parku (por. pas sołectw od Sypniewa do Rościmina, w tym przede wszystkim soł. Lubcza – 401 szt. i Zgniłka – 462 szt./100 ha UR).

W celu syntetycznej oceny stanu hodowli zwierząt inwentarskich posłużono się ich przeliczeniem na tzw. sztuki duże (w skrócie SD; zastosowano następujące mnożniki – bydło x 0,8, trzoda chlewna x 0,15, owce x 0,08). W tym ujęciu intensywność produkcji hodowlanej na terenie Parku, mierzona wskaźnikami obsady w sztukach dużych, wynosi średnio 70 SD (por. tab. 19, ryc. 23). Mała skala produkcji hodowlanej (poniżej 50 SD/100 ha UR) występuje głównie w gminie Sępólno Kraj. (Lutówko, Niechorz, Piaseczno, Radońsk, Wiśniewa,

Wiśniewka, Włóscibórz) oraz w pojedynczych sołectwach w gminach Kamień Kraj. (Obkas, Radzim) i Więcbork (Frydrychowo).

Z kolei największa intensywność chowu (powyżej 80 SD) charakteryzuje sołectwo Płocicz w gm. Kamień Kraj. (89 szt.) oraz dwa rejony – w północno-wschodniej części Parku (gm. Kęsowo oraz wsch. część gm. Sępólno Kraj. – np. soł. Przymuszewo 92 SD) oraz w południowo-zachodniej części parku (np. soł. Borzyszkowo 103 SD, Górowatki 109 SD, Jezioro Zabartowskie 136 SD; por. ryc. 23).

Z punktu widzenia ochrony środowiska przyrodniczego szczególnie duże zagrożenia związane są z miejscami koncentracji chowu zwierząt inwentarskich. Na podstawie informacji uzyskanych w poszczególnych urzędach gmin na terenie Parku odnotowano szereg wielkoskalowych stad hodowlanych, tj.

a) w zakresie chowu trzody chlewnej:

- Konstantowo w gm. Mrocza – ok. 12 tys. szt.,
- Płocicz w gm. Kamień Kraj. – ok. 6 tys. szt.
- Lutowo w gm. Sępólno Kraj. – ok. 1,2 tys. szt.
- Świdwie w Gm. Sępólno Kraj. – ok. 1,5 tys. szt.
- Lubcza w gm. Więcbork – ok. 1 tys. szt.
- Wieszczyce w gm. Kęsowo – ok. 2 tys. szt.

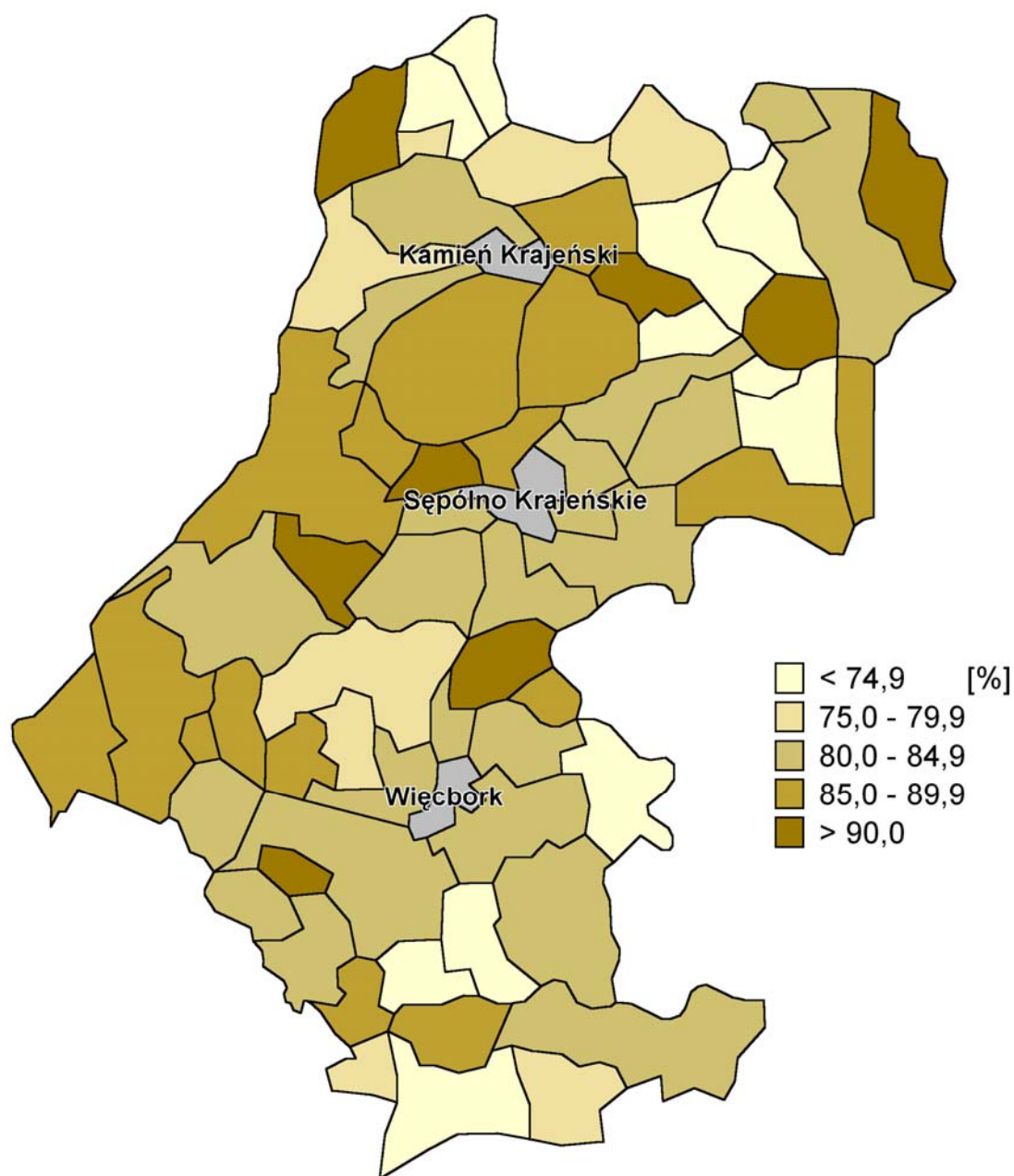
b) w zakresie chowu bydła:

- Skarpa-Zalesie w gm. Sępólno Kraj. – ok. 150 szt.
- Wiśniewa w gm. Sępólno Kraj. – ok. 100 szt.,
- Kęsowo w gm. Kęsowo – ok. 200 szt.

c) w zakresie chowu drobiu:

- Siciny w gm. Kęsowo – ok. 5 tys. szt. kur,
- Rościmin w gm. Mrocza – ok. 5 tys. szt. gęsi.

Powyższe miejsca koncentracji chowu określają główne obszary konfliktowe relacji człowiek - środowisko przyrodnicze na terenie Parku. Rozwiązanie tego konfliktu wymaga zarówno bezwzględnego przestrzegania zasad ochrony środowiska jak i stopniowego odchodzenia od intensywnych form produkcji zwierzęcej. Należy zaznaczyć, że badania terenowe w lipcu 2008 r. potwierdziły pozytywną tendencję do ograniczenia skali chowu zwierząt inwentarskich np. – likwidacja fermy gęsi w Rościminie (gm. Mrocza) i ukierunkowanie gospodarstwa na chów bydła (ok. 100 szt.) oraz ograniczenie pogłowia trzody chlewnej w Płociczu (gm. Kamień Kraj.) do stanu 2,2 tys. szt.

Ryc. 20. Zboża w odsetku ogólnej powierzchni zasiewów w indywidualnych gospodarstwach rolnych

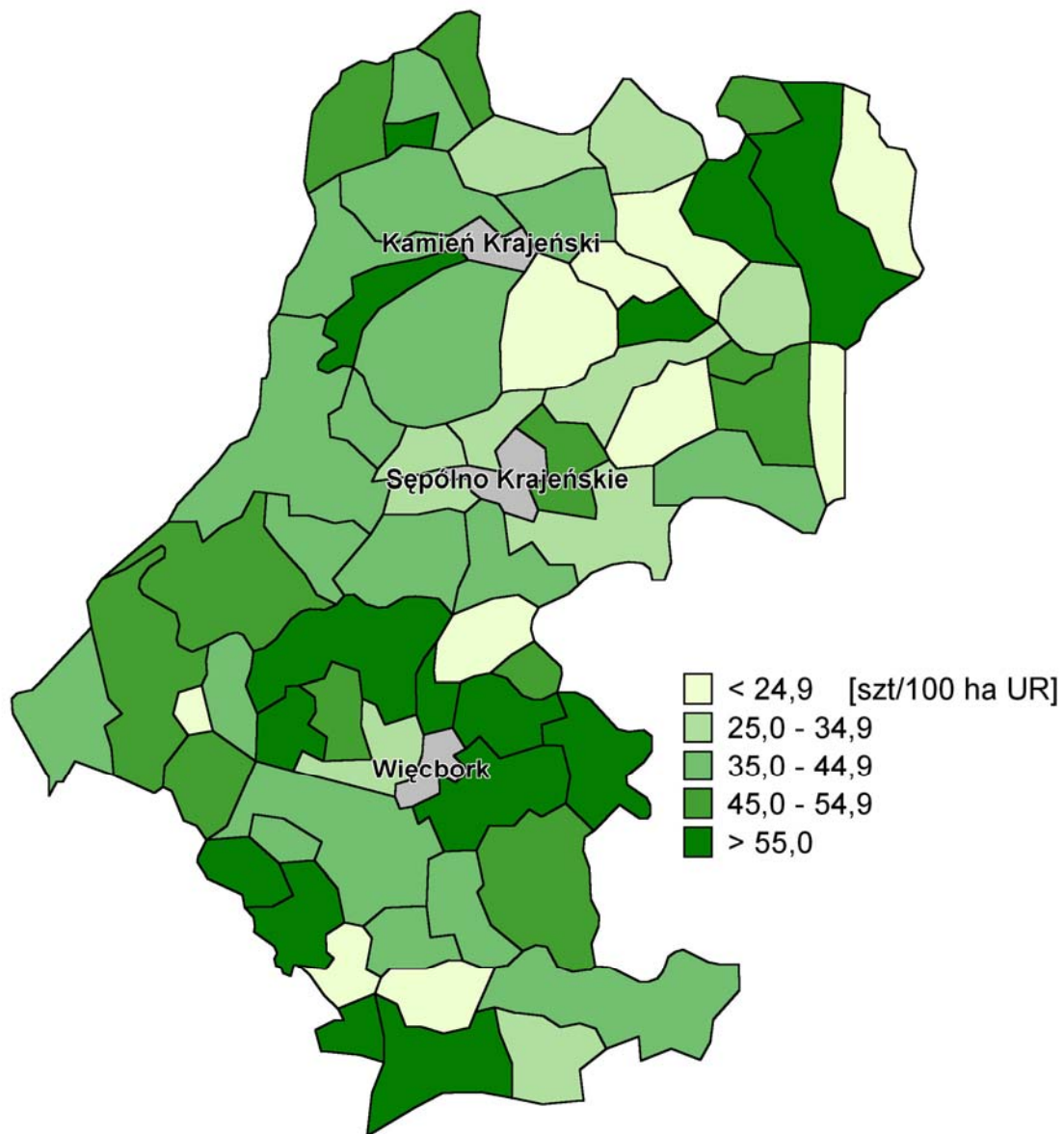
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.

Tabela 18. Struktura zasiewów w indywidualnych gospodarstwach rolnych, 2002 r.

Sołectwo	Gmina	Pow. zasiewów ogółem [w ha]	w tym w %													
			zboża								ziemiaki	buraki cukr.	rzepak	warzywa	truskawki	pozostałe
			pszenica	żyto	jęczmień	owies	pszenżyto	mieszanki zbożowe	kukurydza na ziarno	zboża razem						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Dąbrowa	Kamień	318	0,9	27,0	7,2	2,2	2,8	42,8	0,6	83,6	11,6	0,0	0,0	0,0	0,9	3,8
Dąbrówka	Kamień	719	33,9	3,3	16,8	1,9	7,2	14,7	0,0	78,0	7,0	0,4	2,8	0,1	0,0	11,7
Duża Cerkwica	Kamień	387	19,4	17,8	19,4	5,2	9,8	17,8	0,0	89,4	9,3	0,0	0,0	0,8	0,3	0,3
Jermionki	Kamień	78	19,2	12,8	12,8	1,3	14,1	14,1	0,0	74,4	21,8	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8
Mała Cerkwica	Kamień	1002	17,8	23,4	11,8	3,8	7,2	24,6	0,2	88,6	8,1	0,0	0,8	0,1	0,8	1,6
Niwy	Kamień	546	7,7	23,8	6,0	19,4	7,7	20,0	7,3	91,9	6,8	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3
Nowa Wieś	Kamień	70	1,4	24,3	17,1	7,1	5,7	22,9	0,0	78,6	11,4	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0
Obkas	Kamień	219	27,4	22,4	11,4	0,9	0,9	12,8	0,0	75,8	17,4	0,0	0,0	0,0	0,0	6,8
Orzełek	Kamień	364	5,8	27,5	6,6	3,6	7,4	30,5	0,0	81,3	12,1	0,5	0,0	0,3	0,0	5,8
Płocicz	Kamień	1558	6,5	20,9	10,4	5,8	9,3	34,1	0,1	87,2	7,5	0,0	0,0	0,0	0,1	5,2
Radzim	Kamień	7	71,4	0,0	28,6	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Witkowo	Kamień	324	3,1	27,5	9,0	13,6	11,4	14,8	0,0	79,3	12,0	0,0	0,0	0,0	1,5	7,1
Zamarte	Kamień	302	11,3	21,5	7,3	4,3	5,0	24,2	0,0	73,5	16,6	0,0	0,0	0,0	0,0	9,9
Dziechowo	Sępólno	333	7,8	22,2	15,3	2,4	15,0	28,8	0,0	91,6	3,6	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8
Łłowo	Sępólno	165	3,0	30,9	7,9	4,2	15,2	22,4	0,6	84,2	10,9	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8
Lutowo	Sępólno	1174	10,4	19,7	6,2	4,9	17,2	26,9	0,3	85,5	4,9	0,0	3,2	0,0	0,0	6,5
Lutówko	Sępólno	306	9,8	31,0	5,9	15,7	5,6	18,3	0,0	86,3	5,2	0,0	0,0	0,0	0,3	8,2
Niechorz	Sępólno	873	36,0	8,5	8,9	6,0	8,6	13,2	0,0	81,1	1,9	0,0	11,5	0,0	0,0	5,5
Piasieczno	Sępólno	330	8,2	21,8	16,1	8,8	10,0	20,9	0,0	85,8	6,7	0,0	0,0	0,9	1,5	5,2
Radońsk	Sępólno	231	4,3	35,9	10,4	1,3	17,3	20,8	0,0	90,0	6,1	0,4	0,0	0,0	0,9	2,6
Sikorz	Sępólno	243	7,0	36,2	4,5	4,9	4,1	26,7	0,0	83,5	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3
Świdwie	Sępólno	278	16,2	9,0	20,5	6,8	20,9	8,6	0,0	82,0	7,2	0,0	0,0	0,4	0,4	10,1
Teklanowo	Sępólno	188	11,2	13,8	10,6	2,1	8,0	13,3	0,0	59,0	6,4	0,0	0,0	1,1	0,5	33,0
Trzciany	Sępólno	323	9,9	23,5	10,2	5,3	11,5	21,4	0,0	81,7	11,8	0,0	0,0	0,0	0,3	6,2
Wałdowo	Sępólno	566	11,1	13,8	10,6	2,3	8,0	13,6	0,0	59,4	6,2	0,2	0,0	0,9	0,2	33,2
Wałdówko	Sępólno	292	17,1	11,3	16,1	0,7	22,6	19,9	0,7	88,4	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5,1
Wilkowo	Sępólno	751	11,5	18,1	16,5	0,5	18,9	23,0	0,0	88,5	3,5	0,0	4,7	0,1	0,0	3,2
Wiśniewa	Sępólno	568	18,1	10,0	13,0	11,1	16,0	10,4	4,6	83,3	1,4	1,8	9,9	0,0	0,0	3,7
Wiśniewka	Sępólno	365	29,3	13,7	4,1	6,6	21,6	6,6	0,0	81,9	6,3	0,0	3,3	0,5	0,0	7,9
Włościbórz	Sępólno	415	7,5	24,3	9,2	2,9	19,8	21,0	0,2	84,8	8,9	0,0	0,0	0,5	0,0	5,8
Wysoka Krajeńska	Sępólno	131	10,7	0,8	21,4	3,1	29,8	20,6	0,0	86,3	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	10,7
Zalesie	Sępólno	456	4,4	18,6	9,9	4,2	12,9	18,9	0,0	68,9	11,6	0,0	0,0	0,2	0,0	19,3
Zboże	Sępólno	309	8,4	19,4	15,9	5,2	23,6	21,4	0,0	93,9	2,6	0,0	0,0	0,3	0,0	3,2
Borzyszkowo	Więcbork	819	15,0	4,2	14,4	1,8	20,6	25,2	1,3	82,5	6,8	5,9	0,6	0,0	0,0	4,2
Czarmuń	Więcbork	195	28,2	19,5	13,3	3,1	4,6	18,5	0,0	87,2	8,7	2,1	0,0	0,0	0,0	2,1
Dalkowo	Więcbork	140	5,7	21,4	7,9	5,0	7,1	35,0	0,0	82,1	7,9	0,7	0,0	0,0	0,0	9,3
Frydrychowo	Więcbork	97	2,1	17,5	14,4	8,2	14,4	28,9	2,1	87,6	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	9,3
Górowatki	Więcbork	282	4,6	18,4	13,1	2,8	20,9	23,0	0,0	83,0	8,5	0,0	0,0	0,0	0,0	8,5
Jastrzębiec	Więcbork	630	6,5	2,7	5,4	0,6	4,8	12,7	3,2	35,9	2,2	2,1	1,9	0,2	0,3	57,5
Jeleń	Więcbork	322	3,1	20,2	17,4	2,8	18,6	23,0	0,0	85,1	8,1	0,9	0,0	1,2	0,0	4,7
Lubcza	Więcbork	670	1,9	29,4	7,9	3,1	11,6	29,6	0,1	83,7	6,1	0,0	0,0	0,1	0,0	10,0
Nowy Dwór	Więcbork	34	2,9	29,4	8,8	0,0	2,9	35,3	0,0	79,4	5,9	0,0	0,0	0,0	0,0	14,7
Pęperzyn	Więcbork	558	9,3	25,3	16,5	3,2	12,5	15,8	1,6	84,2	10,4	1,4	0,0	0,2	0,0	3,8
Puszcza	Więcbork	389	11,3	14,4	9,5	3,9	14,7	15,9	0,0	69,7	22,4	3,1	0,0	0,0	0,0	4,9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

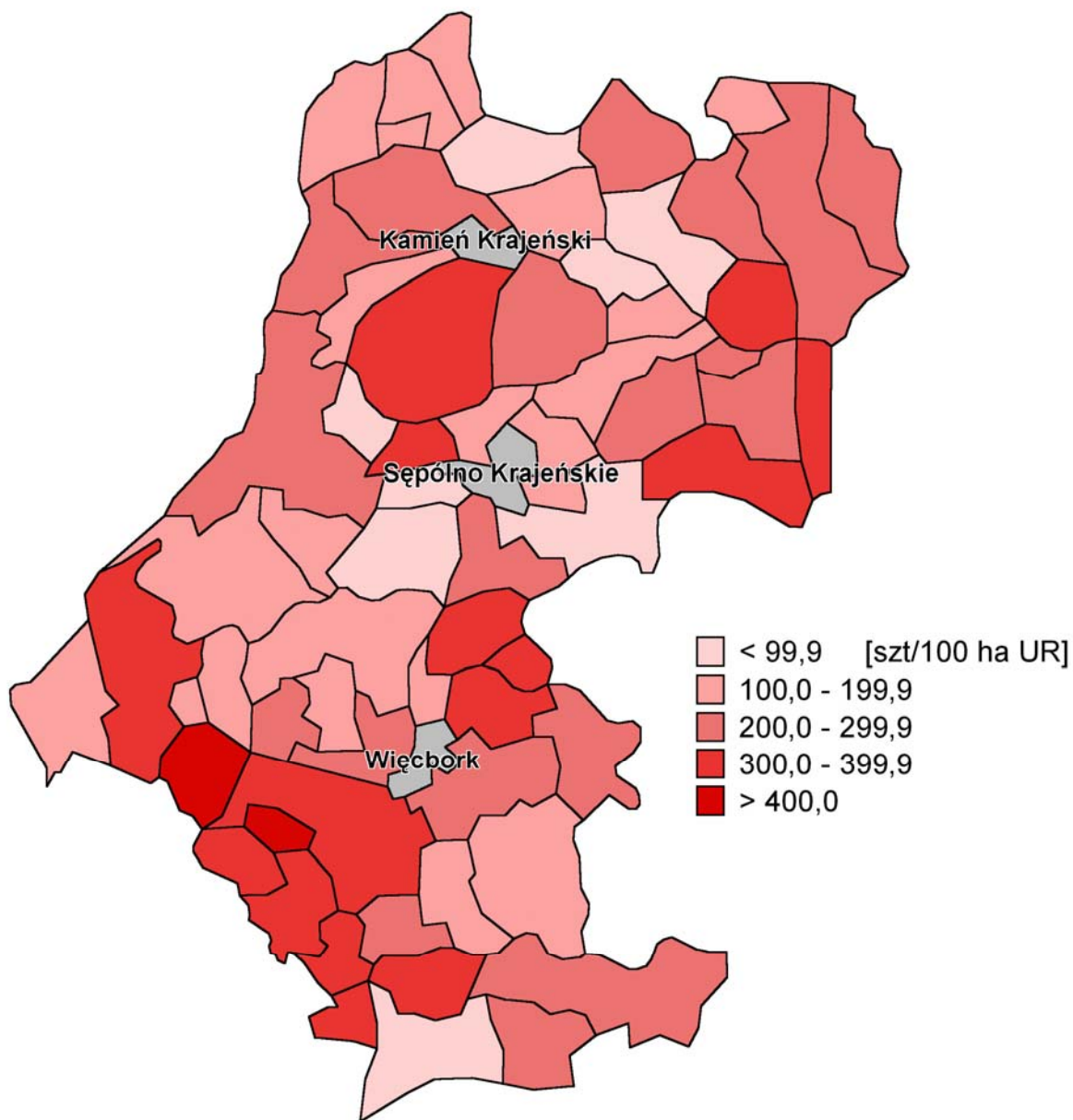
Runowo Krajeńskie	Więcbork	662	9,7	16,8	18,1	2,1	21,0	15,1	0,2	82,9	7,7	1,2	0,0	0,0	0,0	8,2
Suchorączek	Więcbork	500	7,4	6,2	4,6	2,4	24,8	38,6	0,0	84,0	4,0	0,0	0,0	0,4	0,0	11,6
Sypniewo	Więcbork	626	3,2	7,3	25,4	1,4	28,8	22,2	0,2	88,5	5,8	1,0	0,0	0,5	1,0	3,4
Śmitowo	Więcbork	373	9,7	13,1	11,5	4,8	18,2	23,9	0,0	81,2	4,6	3,8	0,0	0,3	0,3	9,9
Witunia	Więcbork	634	12,5	15,1	9,9	12,9	6,8	25,2	0,0	82,5	3,8	0,3	0,0	0,2	0,2	13,1
Wymysłowo	Więcbork	409	4,6	27,9	11,2	3,4	19,1	23,2	0,2	89,7	6,4	0,5	0,0	0,0	1,5	2,0
Zabartowo	Więcbork	658	13,8	13,2	10,6	2,7	13,7	16,9	0,0	71,0	9,7	4,7	4,0	0,0	0,3	10,3
Zakrzewek	Więcbork	151	3,3	23,8	7,9	6,0	7,3	29,8	0,0	78,1	11,9	0,0	0,0	0,7	0,7	8,6
Zakrzewska Osada	Więcbork	352	2,0	29,5	12,2	1,4	12,5	29,5	0,3	87,5	11,4	0,0	0,0	0,0	0,3	0,9
Zgniłka	Więcbork	222	3,2	9,9	23,0	1,8	28,8	21,2	3,2	91,0	5,4	0,9	0,0	0,0	0,0	2,7
Białowieża	Mrocza	276	20,3	1,4	17,8	3,6	21,7	10,1	0,0	75,0	9,4	2,9	0,0	0,0	0,0	12,7
Jeziorki Zabartowskie	Mrocza	59	10,2	13,6	11,9	0,0	20,3	20,3	0,0	76,3	11,9	3,4	0,0	0,0	0,0	8,5
Rościmin	Mrocza	194	18,0	6,7	9,3	6,7	29,4	19,1	0,0	89,2	5,7	2,6	1,0	0,0	0,0	1,5
Wiele	Mrocza	485	15,1	10,3	14,6	2,3	18,4	19,8	0,0	80,4	14,0	3,3	0,0	0,0	0,0	2,3
Witosław	Mrocza	320	15,3	0,0	3,4	0,0	1,9	2,8	39,1	62,5	0,0	4,1	6,3	0,0	0,0	27,2
Drożdżenica	Kęsowo	440	9,5	11,1	17,7	5,0	19,8	19,5	0,0	82,7	9,8	0,0	0,0	0,2	0,0	7,3
Jeleńcz	Kęsowo	554	4,0	38,1	15,5	5,4	17,0	10,6	0,0	90,6	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	6,1
Kęsowo	Kęsowo	949	9,0	20,0	13,2	2,2	11,5	26,1	0,0	82,0	8,1	0,5	0,0	0,1	0,3	9,0
Obrowo	Kęsowo	738	23,7	12,1	6,1	0,3	8,1	30,5	0,0	80,8	4,5	0,0	8,1	0,1	0,0	6,5
Pamiętowo	Kęsowo	538	4,8	14,1	14,3	5,4	26,0	27,1	0,0	91,8	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	4,5
Przymuszewo	Kęsowo	742	11,1	12,3	20,9	4,6	13,9	9,8	0,0	72,5	10,1	0,3	0,0	0,5	0,0	16,6
RAZEM - KPK		28209	11,8	17,1	12,1	4,4	13,9	21,5	0,9	81,6	7,2	0,8	1,4	0,2	0,2	8,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie PSR 2002 r.

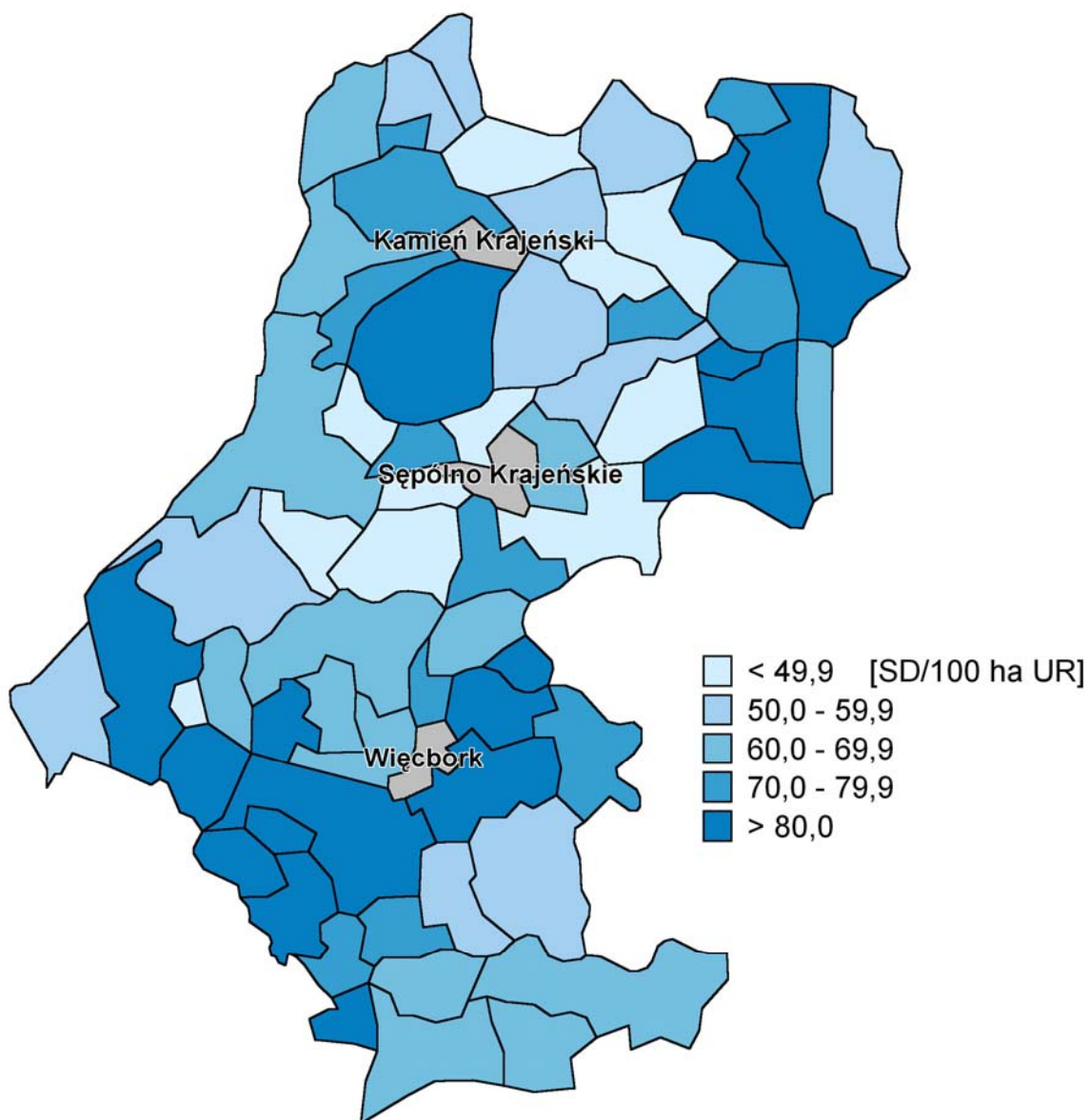
Ryc. 21. Pogłowie bydła w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych w indywidualnych gospodarstwach rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.

Ryc. 22. Pogłowie trzody chlewnej w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników PSR 2002 r.

Ryc. 23. Zwierzęta inwentarskie w sztukach dużych w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych w indywidualnych gospodarstwach rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.

Tabela 19. Zwierzęta inwentarskie w indywidualnych gospodarstwach rolnych (2002 r.)

Sołectwo	Gmina	Pow. uż. rolnych	Bydło			Trzoda chlewna			Sztuki duże na 100 ha UR
			sztuki	obsada (szt./100 ha UR)	% krów	sztuki	obsada (szt./100 ha UR)	% loch	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dąbrowa	Kamień Krajeński	404	235	58,2	34,5	772	191,1	11,8	75,2
Dąbrówka	Kamień Krajeński	815	235	28,8	49,4	1738	213,3	12,1	55,1
Duża Cerkwica	Kamień Krajeński	459	162	35,3	25,9	823	179,3	6,9	59,1
Jerzmionki	Kamień Krajeński	84	39	46,4	17,9	91	108,3	12,1	53,4
Mała Cerkwica	Kamień Krajeński	1129	274	24,3	23,4	2579	228,4	9,3	53,7
Niwy	Kamień Krajeński	583	312	53,5	33,0	699	119,9	8,0	60,8
Nowa Wieś	Kamień Krajeński	83	55	66,3	40,0	133	160,2	6,8	77,0
Obkas	Kamień Krajeński	255	77	30,2	32,5	169	66,3	7,7	34,1
Orzełek	Kamień Krajeński	432	191	44,2	30,4	1129	261,3	9,1	74,6
Płocicz	Kamień Krajeński	1713	666	38,9	36,9	6563	383,1	9,4	88,6
Radzim	Kamień Krajeński	10	0	0,0	0,0	7	70,0	0,0	10,5
Witkowo	Kamień Krajeński	398	144	36,2	41,7	833	209,3	8,8	60,3
Zamarte	Kamień Krajeński	355	147	41,4	48,3	606	170,7	10,2	58,7
Dziechowo	Sępólno Krajeńskie	366	105	28,7	12,4	1338	365,6	3,2	77,8
Łłowo	Sępólno Krajeńskie	282	135	47,9	44,4	310	109,9	12,9	54,8
Lutowo	Sępólno Krajeńskie	1415	593	41,9	32,4	3080	217,7	11,8	66,2
Lutówko	Sępólno Krajeńskie	391	163	41,7	46,0	308	78,8	11,4	45,2
Niechorz	Sępólno Krajeńskie	1092	342	31,3	44,4	771	70,6	8,9	35,9
Piaseczno	Sępólno Krajeńskie	404	122	30,2	34,4	596	147,5	9,9	46,8
Radońsk	Sępólno Krajeńskie	301	108	35,9	51,9	425	141,2	11,8	49,9
Sikorz	Sępólno Krajeńskie	322	168	52,2	41,7	538	167,1	10,6	66,8
Świdwie	Sępólno Krajeńskie	312	132	42,3	31,1	933	299,0	11,3	78,7
Teklanowo	Sępólno Krajeńskie	233	108	46,4	33,3	669	287,1	10,0	80,2
Trzciany	Sępólno Krajeńskie	381	99	26,0	42,4	724	190,0	9,7	50,6
Wałdowo	Sępólno Krajeńskie	701	326	46,5	33,4	2008	286,4	10,1	80,2
Wałdówko	Sępólno Krajeńskie	328	144	43,9	27,8	1066	325,0	9,7	83,9
Wilkowo	Sępólno Krajeńskie	792	144	18,2	29,2	2649	334,5	12,1	64,7
Wiśniewa	Sępólno Krajeńskie	660	236	35,8	38,1	194	29,4	17,0	33,0
Wiśniewka	Sępólno Krajeńskie	459	160	34,9	48,8	102	22,2	9,8	31,2
Włoscibórz	Sępólno Krajeńskie	493	88	17,8	22,7	1056	214,2	11,9	46,4
Wysoka Krajeńska	Sępólno Krajeńskie	165	84	50,9	34,5	572	346,7	12,2	92,7
Zalesie	Sępólno Krajeńskie	661	460	69,6	52,2	1053	159,3	11,3	79,6
Zboże	Sępólno Krajeńskie	378	88	23,3	30,7	1186	313,8	13,7	65,7
Borzyszkowo	Więcbork	936	667	71,3	34,6	2870	306,6	9,9	103,0
Czarmuń	Więcbork	223	47	21,1	31,9	884	396,4	10,9	76,3
Dalkowo	Więcbork	216	152	70,4	43,4	226	104,6	11,9	72,0
Frydrychowo	Więcbork	146	15	10,3	20,0	231	158,2	13,4	32,0
Górowatki	Więcbork	365	278	76,2	47,8	1173	321,4	11,1	109,1
Jastrzębiec	Więcbork	707	389	55,0	37,3	1458	206,2	9,1	75,0
Jeleń	Więcbork	416	183	44,0	32,8	702	168,8	12,1	60,5
Lubcza	Więcbork	875	427	48,8	36,8	3512	401,4	11,5	99,3
Nowy Dwór	Więcbork	50	33	66,0	27,3	51	102,0	11,8	68,1
Pęperzyn	Więcbork	764	382	50,0	35,1	797	104,3	11,2	55,6
Puszcza	Więcbork	444	192	43,2	37,0	1226	276,1	9,1	76,0
Runowo Krajeńskie	Więcbork	777	342	44,0	37,1	3016	388,2	9,9	93,4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Suchorączek	Więcbork	588	394	67,0	41,9	1808	307,5	9,1	99,7
Sypniewo	Więcbork	772	383	49,6	38,6	3002	388,9	8,6	98,0
Śmiłowo	Więcbork	492	304	61,8	35,9	1144	232,5	8,7	84,3
Witunia	Więcbork	764	259	33,9	54,1	1749	228,9	10,2	61,5
Wymysłowo	Więcbork	569	225	39,5	34,7	973	171,0	11,1	57,3
Zabartowo	Więcbork	704	250	35,5	21,2	1281	182,0	8,7	55,7
Zakrzewek	Więcbork	242	130	53,7	30,8	304	125,6	12,2	61,8
Zakrzewska Osada	Więcbork	477	265	55,6	26,4	1234	258,7	10,8	83,2
Zgniłka	Więcbork	242	85	35,1	34,1	1119	462,4	10,6	97,5
Białowieża	Mrocza	322	107	33,2	28,0	740	229,8	10,0	61,1
Jeziorki Zabartowskie	Mrocza	69	67	97,1	43,3	270	391,3	11,1	136,4
Rościmin	Mrocza	203	37	18,2	27,0	684	336,9	8,9	65,1
Wiele	Mrocza	608	257	42,3	44,4	1255	206,4	11,7	64,8
Witosław	Mrocza	394	280	71,1	42,9	146	37,1	9,6	62,4
Drożdżenica	Kęsowo	581	367	63,2	31,6	1283	220,8	10,9	83,7
Jeleńcz	Kęsowo	617	152	24,6	36,2	1417	229,7	8,8	54,2
Kęsowo	Kęsowo	1277	726	56,9	40,8	3003	235,2	7,5	80,8
Obrowo	Kęsowo	853	446	52,3	34,5	1699	199,2	8,9	71,7
Pamiętowo	Kęsowo	643	180	28,0	40,6	2282	354,9	9,5	75,6
Przymuszewo	Kęsowo	893	572	64,1	35,0	2396	268,3	4,7	91,5
RAZEM - KPK		34085	14935	43,8	37,0	79655	233,7	9,8	70,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.

5.2. POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Według ewidencji działalności gospodarczej samorządu gminnego w obrębie obszarów wiejskich Krajeńskiego Parku Krajobrazowego funkcjonuje 625 podmiotów.

Są to z reguły jednostki bardzo małe, jednoosobowe lub rodzinne, których działalność ukierunkowana jest na potrzeby rynku lokalnego i w niewielkim stopniu oddziałuje na środowisko przyrodnicze.

Podmioty gospodarcze z reguły skoncentrowane są w największych - pod względem liczby mieszkańców - sołectwach (np. 102 podmioty w soł. Sypniewo – por. ryc. 24, tab. 20). Odmienny układ przestrzenny prezentuje wskaźnik aktywność gospodarczej, określony na podstawie liczby podmiotów w przeliczeniu na 100 mieszkańców danego sołectwa. Jego zróżnicowanie waha się od braku zjawiska (sołectwa: Rościmin w gm. Mrocza oraz Dziechowo i Wysoka w gm. Sepólno Kraj.) do ponad 10 podmiotów w przeliczeniu na 100 mieszkańców (sołectwa Śmiłowo 13,3 i Frydrychowo 11,1 w gm. Więcbork). Analiza zmienności przestrzennej tego miernika wskazuje, że oprócz liczby mieszkańców, istotnymi czynnikami wzrostu aktywności gospodarczej jest położenie danego sołectwa względem miast lub głównych ciągów komunikacyjnych. Wysoką aktywnością gospodarczą charakteryzują się przede

wszystkim obszary wiejskie gminy Więcbork (rejon Więcbork-Sypniewo - powyżej 3-4 podmiotów/100 mieszk.; por. ryc. 24).

W analizie uwzględniono również zagadnienie struktury branżowej wydzielonych podmiotów gospodarczych. Największa liczba podmiotów reprezentuje działalność usługową (270 podmiotów – 43,2% ogółu). Są to na ogół usługi materialne związane z zaspokajaniem lokalnego popytu (usługi: budowlano-remontowe, elektryczne, motoryzacyjno-naprawcze itp.). W ramach tego rodzaju działalności odnotowano również liczną grupę (23 jedn.) podmiotów prowadzących usługi leśne (efekt działań prywatyzacyjnych w Lasach Państwowych).

W strukturze działalności gospodarczej ważne miejsce zajmuje handel. Skupia on 224 podmioty (35,8% ogółu). Są to – oprócz sklepów (wiodąca podgrupa) – jednostki prowadzące handel obwoźny lub sprzedaż technicznych środków produkcji dla rolnictwa. Z charakterem gospodarczym analizowanego obszaru wiąże się też wysoka pozycja transportu. Obejmuje on 70 podmiotów (11,2% ogółu), oferujących przewóz towarów i osób.

W analizie wydzielono również podmioty prowadzące działalność gastronomiczną. W tym zakresie odnotowano jedynie 13 jednostek (2,1% ogółu), co ogranicza możliwości rozwoju działalności turystycznej na terenie Parku.

Na obszarach chronionych, z punktu widzenia oddziaływania na środowisko przyrodnicze, szczególnie ważnym segmentem aktywności gospodarczej jest działalność produkcyjna. W tej grupie odnotowano 48 podmiotów (7,7% ogółu; por. tab. 20). Z punktu widzenia skali prowadzonej działalności oraz wpływu na środowisko przyrodnicze na terenie Parku wymienić można podmioty zaliczone do:

a) przemysłu rolno-spożywczego, w tym głównie:

- Zakład Mleczarski – Lacpol w Zalesiu w gm. Sępólno Kraj. (gł. produkcja serów),
- Młyn Kamionka w Cerkicy Dużej (gm. Kamień Kraj.),
- gorzelnie w Wałdowie, Iłowie (gm. Sępólno Kraj.), Kęsowie, Przymuszewie (gm. Kęsowo), Jastrzębcu, Runowie Kraj., Sypniewie (w gm. Więcbork), Witosławiu (gm. Mrocza);

b) przemysłu drzewno-meblarskiego, w tym głównie:

- Tartak – Wytwórnia Oklein Stolarskich – w Sypniewie (gm. Więcbork),
- Zakład Drzewny „Drewneks” w Niechorzu (gm. Sępólno Kraj.),
- Krzysztopol – Produkcja oklein i drzwi z PCV w Witunii (gm. Więcbork);
- Zakłady Meblarskie GabiBis w Runowie Młyn (gm. Więcbork);

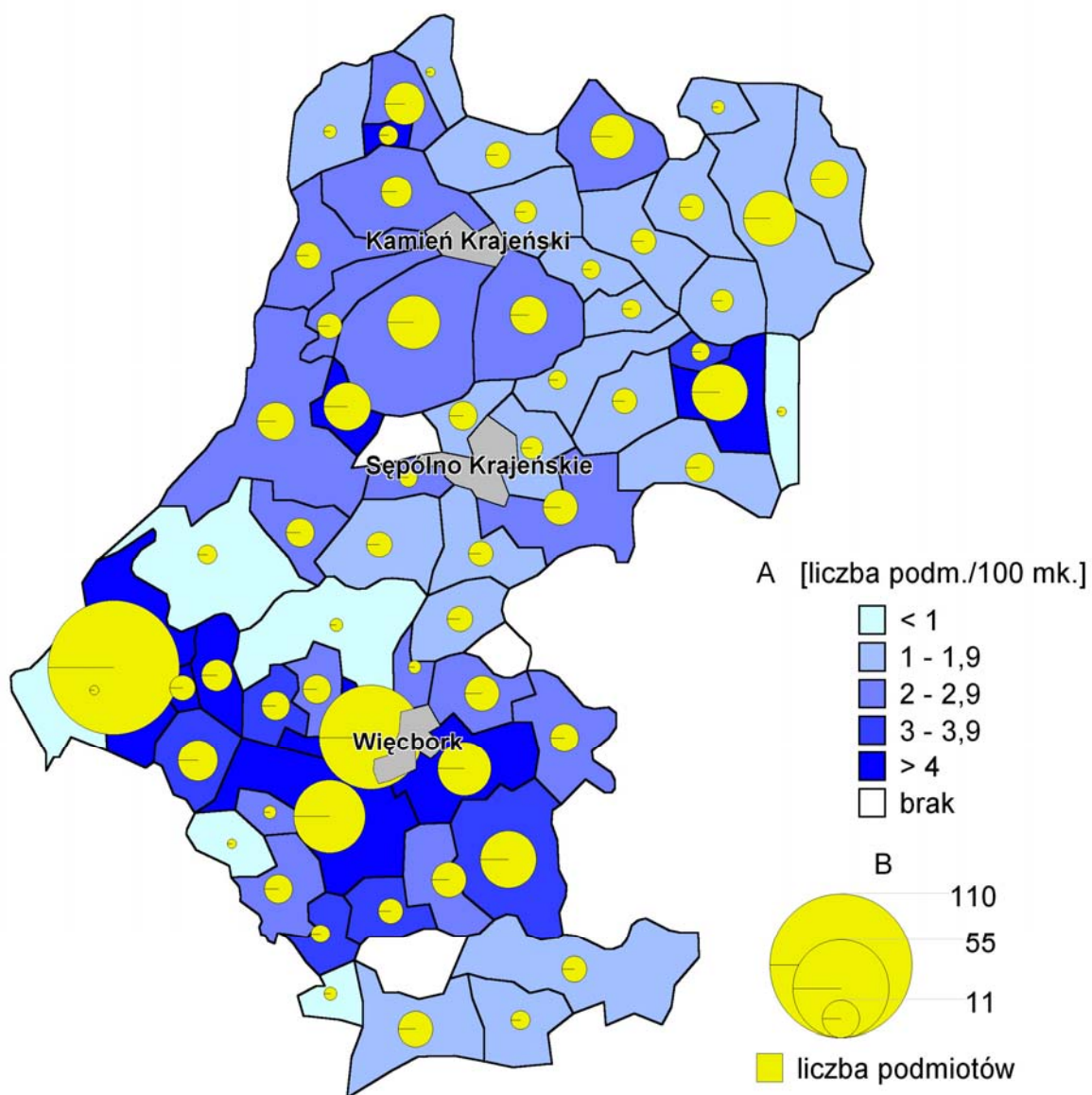
c) przemysłu mineralnego - złoża eksploatowane (żwirownie) występują w:

- Kamieniu Kraj. (Płocicz) – zasoby bilansowe – 375 tys. t., wydobyte – 10 tys. t.,

- Puszczy (gm. Więcbork) – zasoby bilansowe – 101 tys. t., wydobyte – 13 tys. t.,
- Suchorączku II (gm. Więcbork) - zasoby bilansowe - 44 tys. t., wydob. - 1 tys. t.,
- Zakrzewskiej Osadzie I (gm. Więcbork) – zasoby bilansowe – 683 tys. t., wydobyte – 1 tys. t.,
- Kęsowie I (gm. Kęsowo) – zasoby bilansowe 60 tys. t., wydobyte 5 tys. t.

Poza powyższymi branżami przemysłu, pod względem skali zatrudnienia (50 os.) i oddziaływania na środowisko przyrodnicze czołową lokatę zajmuje firma Mindak – Produkcja łodzi w Zamartm (gm. Kamień Kraj.). Punktowe zagrożenia dla środowiska związane są także z działalnością Punktu skupu złomu w Kęsowie oraz lokalizacją podmiotu ukierunkowanego na wyprawę skór w Czrmuniu (gm. Więcbork).

Ponadto należy zaznaczyć, że na terenie parku istnieją również udokumentowane złoża kruszyw naturalnych w Górowatkach (zasoby bilansowe – 78 tys. t.), Iłowie - Diablim Kącie (1176 tys. t.), Jazdrowie (266 tys. t.), Jeleniu (108 tys. t.) i Suchorączku I (756 tys. t.). Poza kruszywami naturalnymi odnotowano jedynie niewielkie pokłady (nie eksploatowane) kredy jeziornej w Iłowie (opracowano na podstawie ekspertyzy mgra inż. M. Paderewskiego dot. złóż i kopalin woj. kujawsko-pomorskiego, w związku z opracowaniem „Programu ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami”, 2002 r.). Pozyskiwanie kruszywa naturalnego jest jednak zdeterminowane przez aktualne użytkowanie gruntów (lasy) oraz znaczenie naukowe i dydaktyczne form rzeźby terenu. Jego eksploatacja jest niemożliwa z uwagi na ograniczenia prawne (park krajobrazowy).

Ryc. 24. Pozarolnicza aktywność gospodarcza na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

A - liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców, B - liczba podmiotów gospodarczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów Gmin w: Kamieniu Krajeńskim, Kęsowie, Mroczy, Sępólnie Krajeńskim, Więcborku

Tabela 20. Podmioty zarejestrowane w ewidencji działalności gospodarczej

Gmina	Sołectwo	Razem		w tym				
		liczba podmiotów	podmioty/100 osób	Handel	Produkcja	Usługi	Gastronomia	Transport
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kamień	Dąbrowa	6	2,4	1	-	4	-	1
Kamień	Dąbrówka	15	2,1	10	-	5	-	-
Kamień	Duża Cerkwica	4	1,1	2	-	2	-	-
Kamień	Jerzmionki	1	1,1	-	1	-	-	-
Kamień	Mała Cerkwica	11	2,6	4	-	7	-	-
Kamień	Niwy	2	1,2	2	-	-	-	-
Kamień	Nowa Wieś	3	4,5	1	-	2	-	-
Kamień	Obkas	6	1,7	2	-	3	-	1
Kamień	Orzełek	8	2	1	-	6	-	1
Kamień	Płocicz	20	2,5	3	2	13	1	1
Kamień	Radzim	3	1,1	2	-	1	-	-
Kamień	Witkowo	6	2,7	1	-	5	-	-
Kamień	Zamarte	13	2	4	1	7	1	-
Sępólno	Dziechowo	0	0	-	-	-	-	-
Sępólno	Iłowo	3	0,9	1	1	1	-	-
Sępólno	Lutowo	11	2,2	2	-	5	1	3
Sępólno	Lutówko	17	5,8	3	1	10	-	3
Sępólno	Niechorz	10	2,2	2	1	4	-	3
Sępólno	Piaseczno	7	1,2	3	-	1	-	3
Sępólno	Radońsk	7	2,8	1	1	4	-	1
Sępólno	Sikorz	4	1,4	1	-	3	-	-
Sępólno	Świdwie	5	1,3	3	1	1	-	-
Sępólno	Teklanowo	3	3	1	1	-	-	1
Sępólno	Trzciany	3	1,1	1	-	-	-	2
Sępólno	Waldowo	22	4	8	1	12	-	1
Sępólno	Waldówko	7	1,4	3	1	2	-	1
Sępólno	Wilkowo	1	0,6	-	1	-	-	-
Sępólno	Wiśniewa	5	1,1	3	-	1	-	1
Sępólno	Wiśniewka	3	2,3	2	-	-	-	1
Sępólno	Włościbórz	6	1,3	3	-	2	-	1
Sępólno	Wysoka Krajeńska	0	0	-	-	-	-	-
Sępólno	Zalesie	3	1,3	2	-	1	-	-
Sępólno	Zborze	5	1,6	2	-	3	-	-
Więcbork	Borzyszkowo	7	2,4	4	-	3	-	-
Więcbork	Czarmuń	3	3,5	1	-	2	-	-
Więcbork	Dalkowo	2	2,3	1	-	1	-	-
Więcbork	Frydrychowo	6	11,1	2	-	3	-	1
Więcbork	Górowatki	1	0,7	-	-	1	-	-
Więcbork	Jastrzębiec	7	2,1	4	1	2	-	-

Więcbork	Jeleń	8	5	-	-	7	-	1
Więcbork	Lubcza	13	3,3	5	-	5	1	2
Więcbork	Nowy Dwór	2	0,7	-	-	2	-	-
Więcbork	Pęperzyn	22	3,2	7	4	11	-	-
Więcbork	Puszczza	6	3,7	3	-	2	-	1
Więcbork	Runowo Krajeńskie	34	4,2	12	1	16	1	4
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Więcbork	Suchorączek	10	2,8	3	2	3	-	2
Więcbork	Sypniewo	102	7,3	39	11	35	5	12
Więcbork	Śmiłowo	21	13,3	4	1	10	1	5
Więcbork	Witunia	65	8,2	22	9	28	-	6
Więcbork	Wymysłowo	1	0,4	1	-	-	-	-
Więcbork	Zabartowo	9	2,4	5	1	3	-	-
Więcbork	Zakrzewek	7	2,5	2	1	3	-	1
Więcbork	Zakrzewska Osada	7	3,1	3	-	2	-	2
Więcbork	Zgniłka	2	2,6	1	-	-	-	1
Mrocza	Białowieża	3	1	1	-	1	-	1
Mrocza	Jeziorki Zabartowskie	2	0,9	2	-	-	-	-
Mrocza	Rościmin	0	0	-	-	-	-	-
Mrocza	Wiele	6	1,2	3	-	2	-	1
Mrocza	Witosław	9	1,1	4	1	4	-	-
Kęsowo	Drozdzienica	6	1,5	2	-	1	1	2
Kęsowo	Jeleńcz	11	1,9	3	-	6	-	2
Kęsowo	Kęsowo	21	1,7	10	2	8	1	-
Kęsowo	Obrowo	2	1,3	1	-	-	-	1
Kęsowo	Pamiętowo	4	1,5	1	-	3	-	-
Kęsowo	Przymuszewo	6	1,8	4	1	1	-	-
Razem - KPK		625	2,6	224	48	270	13	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów Gmin w Kamieniu Krajeńskim, Kęsowie, Mroczy, Sępólnie Krajeńskim i Więcborku - stan w lipcu 2004 r.

5.3. TURYSTYKA I WYPOCZYNEK

Intensywny rozwój gospodarczy i cywilizacyjny, wzrost zamożności społeczeństw, chęć poznania świata, czy też potrzeba kontaktu z naturą i wypoczynku poza miejscem swego zamieszkania spowodowały podniesienie zainteresowania wszelakiego rodzaju formami rekreacji i turystyki. Jedną z takich form jest również wypoczynek na łonie natury, czy też w środowisku wiejskim. W zachodzące obecnie trendy w kierunkach rozwoju turystyki wpisują się również tereny chronione, w tym parki krajobrazowe, które odznaczają się wysokimi wartościami krajobrazowo-przyrodniczymi, kulturowymi, czy historycznymi. Należy jednak zaznaczyć, że turystyka to z jednej strony poważny sprawca zagrożeń dla środowiska, z drugiej zaś – dobry pomysł na rozwój gospodarczy w obrębie obszarów przyrodniczo cennych (Radziejowski, 1998). Dlatego też, mając na uwadze ochronę środowiska, coraz silniej i powszechniej artykułowane są racje przemawiające za rozwojem różnego rodzaju form tzw. „turystyki zielonej” oraz opracowywaniem strategii rozwoju turystyki wewnątrz obszaru chronionego, jako narzędzia służącego do zintegrowania działalności turystycznej z celami ochrony przyrody, a także kształtowania nowych postaw i zachowań turystów oraz organizatorów ruchu turystycznego. Turystyka – jako jedyna z funkcji gospodarczych – musi mieć najsilniejsze związki z ochroną środowiska, z ekologią. W tym ujęciu turystyka nie tylko sama winna rozwijać się w oparciu o zasady ekorozwoju, ale także być lokomotywą, pomagającą innym funkcjom gospodarczym w działaniach proekologicznych. Rozpatrywać ją można w aspekcie wzajemnych powiązań i korelacji np. z proekologicznym rolnictwem, osadnictwem, ochroną środowiska kulturowego, usługami i transportem osobowym. Występują tu wzajemne oddziaływania pozytywne, gdyż funkcje te wpływają korzystnie na rozwój turystyki, natomiast turystyka jest jednym ze stymulatorów ich rozwoju, m.in. dzięki zakupom żywności, wynajmowaniu noclegów, renowacji zabytków, korzystaniu z usług handlowych i rzemieślniczych oraz środków transportu osobowego.

Z punktu widzenia odpowiedzialności za obszary chronione priorytetem jest rozwijanie turystyki przyjaznej środowisku. Przy czym nie chodzi tu o tworzenie kolejnych zakazów, lecz o znalezienie takiej formuły funkcjonowania turystyki w regionach przyrodniczo cennych, która pozwoliłaby jej stanowić faktyczny stymulator lokalnego rozwoju. Należy jednak pamiętać, że turystyka z racji swej specyfiki może generować zarówno korzyści, jak i straty, które rozpatrywać możemy w wymiarze ekonomicznym, społecznym, i środowiskowym. Do korzyści ekonomicznych zaliczyć można:

- tworzenie nowych miejsc pracy (poza rolnictwem),
- powiększanie dochodów lokalnych społeczności i rodzin,

- pomoc w zróżnicowaniu i stabilizacji gospodarki wsi,
- stwarzanie możliwości rozwoju lokalnych przedsiębiorstw,
- sprzyjanie postawom innowacyjności, kreatywności i przedsiębiorczości,
- wpływ na utrzymanie i rozwój miejscowego rzemiosła, handlu i usług.

Koszty ekonomiczne to głównie:

- wzrost ryzyka handlowego i konkurencji dla podmiotów gospodarczych,
- zatrudnienie o charakterze głównie sezonowym lub niepełnym,
- dodatkowa infrastruktura, potrzeba nowych terenów na usługi publiczne,
- wysokie koszty marketingu,
- duża wrażliwość turystyki na czynniki zewnętrzne, czyli w dużym stopniu znajdujące się poza kontrolą danej społeczności.

Wśród walorów społecznych wymienić należy:

- rozwój miejscowej infrastruktury ogólnej i turystycznej służącej mieszkańcom,
- mniejsza skłonność do migracji,
- sprzyjanie wymianie kulturowej i kontaktom, przenikanie nowych idei,
- poczucie wspólnoty, chęć zbiorowego działania,
- lepsze warunki dla ochrony lokalnej kultury, świadomość jej znaczenia.

Koszty społeczne przejawiają się w postaci:

- pojawienia się konfliktów wynikających z różnych stylów życia, powodujących napięcia,
- trywializacji kultury, zanik tradycyjnych wartości i stylu życia,
- dzielenia się ważnymi zasobami lokalnymi z turystami,
- instytucjonalnej, społecznej i indywidualnej konkurencji i zawiści,
- nierównomiernego udziału mieszkańców w korzyściach wynikających z rozwoju.

Główne korzyści dla środowiska to:

- wymuszanie zachowań proekologicznych we wszystkich wymiarach,
- zachęcanie do ochrony krajobrazu, w tym odnawiania siedlisk,
- ochrona i restauracja zabytków i innych form dziedzictwa kulturowego,
- ochrona przyrody.

Wśród kosztów dla środowiska najistotniejsze znaczenie mają:

- degradacja środowiska przyrodniczego i kulturowego na skutek nieodpowiednich inwestycji, niewłaściwego funkcjonowania obiektów oraz zbyt dużej liczby turystów i ich zachowań,
- większe zanieczyszczenie środowiska: odpady, zużycie wody, spaliny, hałas, itp. (Majewski, Lane, 2001).

W celu określenia rzeczywistego stanu oraz możliwości rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowej na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego przeprowadzono bonitację punktową walorów przyrodniczych i kulturowych, którą z kolei porównano ze stanem zagospodarowania turystycznego (w układzie sołectw – por. tab. 21, ryc. 25).

W ramach waloryzacji kulturowej uwzględniono:

- obiekty architektoniczne wpisane do rejestru zabytków – 6 pkt (8 jednostek),
- obiekty zaliczone do strefy „A” ochrony środowiska kulturowego – 3 pkt,
- obiekty zaliczone do strefy „B” ochrony środowiska kulturowego – 1 pkt.

[por. rozdz. 3 „Obiekty kultury materialnej”]

W wyniku tak przeprowadzonej bonitacji wykazano, że rozwój funkcji turystycznej stymulowany walorami kulturowymi może mieć miejsce jedynie w pojedynczych wsiach (powyżej 10 pkt), tj.: Zamarte w gm. Kamień Kraj., Iłowo i Wałdówko w gm. Sępólno Kraj., Runowo Kraj. w gm. Więcbork, Witosław w gm. Mrocza oraz Jeleń w gm. Kęsowo.

Odmienny rozkład przestrzenny charakteryzuje bonitację walorów przyrodniczych (rzeźba terenu, udział lasów i wód w ogólnej powierzchni - por. tab. 21). Wynika to z przebiegu ciągów jezior, które wraz z zalesionymi terenami przyległymi stwarzają szansę aktywizacji turystycznej i form wypoczynku pobytowego. Zaliczyć tu można przede wszystkim zespoły jezior:

- w gminie Więcbork (od Jez. Jeleń w kierunku południowym, poprzez jeziora Ostrowo, Zakrzewskie, Koniczne do Jez. Stryjewe; od Jeziora Więcborskiego, przez Bedgoskie do Proboszczowskiego);
- w gminie Sępólno Kraj. (wieś Lutówko i wieś Dziechowo w oparciu o jeziora Lutowskie i Sępoleńskie, z preferencją agroturystyki, z możliwością penetracji ogromnego kompleksu leśnego położonego w zachodniej części gminy; Jezioro Juchacz i przyległe tereny leśne, z przeznaczeniem do turystyki kwalifikowanej, a szczególnie ekoturystyki; wieś Trzciany wraz z jeziorami: Pierścionej, Kuchenne, Borówno, Średnie i Głębozeczek jako rejon do uprawniania wędkowania z możliwością pełnego wypoczynku).
- w gminie Mrocza (jeziora Witosławskie i Rościmińskie – plaża, kompielisko, wędkarstwo).

Pod względem walorów przyrodniczych próg 10 pkt. przekroczony został w sołectwach: Orzełek w gm. Kamień Kraj., Lutowo w gm. Sępólno Kraj., Wiele w gm. Mrocza oraz Jeleń, Nowy Dwór, Puszcza, Runowo Kraj., Śmiłowo i Zabartowo w gm. Więcbork.

Bardzo sprzyjającym dla turystyki jest fakt, że na wielu obszarach walory przyrodnicze i kulturowe występują wspólnie. We współczesnej turystyce właśnie taki konglomerat cech - różnorodność rodzajowa walorów turystycznych i możliwość ich wielostronnego wykorzystania turystycznego - stanowią ważne kryteria atrakcyjności turystycznej regionu i miejscowości. Powodem takiej tendencji w ocenie uwarunkowań rozwojowych turystyki są coraz silniej występujące trendy do łączenia celów wypoczynkowych z poznawczymi i z aktywnym stosunkiem do odwiedzanego środowiska (Sewerniak, Owsiak, 2001). Tak ukierunkowana analiza pozwoliła wydzielić sołectwa na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego o najkorzystniejszych walorach turystycznych – zarówno kulturowych jak i przyrodniczych (razem). Są to: Zmarte w gm. Kamień Kraj. (25 pkt), Iłowo (22 pkt), Lutowo (20 pkt), Wałdówko (24 pkt) w gm. Sępólno Kraj., Runowo Kraj. (24 pkt) w gm. Więcbork oraz Witosław (20 pkt) w gm. Mrocza. (por. ryc. 25). Powyższe sołectwach są w pierwszej kolejności predisponowane do rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowej.

Podstawowym warunkiem wykorzystania walorów kulturowych i przyrodniczych jest dobrze wykształcona infrastruktura turystyczna. Coraz częściej jako jeden z najistotniejszych walorów zagospodarowania infrastruktury turystycznej postrzegane są szlaki i trasy turystyczne. Stanowią one najczęściej fragmenty szlaków długodystansowych, gdzie tereny chronione stanowią ich największą atrakcję turystyczną. Głównie są to szlaki turystyki pieszej (PTTK) oraz ścieżki przyrodnicze (piesze, rowerowe, konne), ale bardzo pożyteczną rolę, szczególnie dla dzieci i młodzieży szkolnej, pełnią także ścieżki dydaktyczne (edukacja ekologiczna) będące również specyficznymi szlakami pieszymi.

W tym zakresie na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego pozytywną ocenę uzyskuje jedynie dobrze rozwinięta sieć szlaków turystycznych, nawiązujących swym przebiegiem głównych walorów przyrodniczych i kulturowych Parku, tj.:

1. Szlak Więcborski (czarny)

Trasa zaczyna się sprzed dworca PKP w Więcborku. Dalej prowadzi wzdłuż rynny Jez. Więcborskiego (na wsch. od miasta) w kierunku Śmiłowa, Karolewa, Peperzyna, Zabartowa (łącznie długość 19 km), przez zalesione wzniesienia morenowe oraz tereny o zróżnicowanych formach polodowcowych;

2. Szlak Męczeństwa Krajan (zielony)

Trasa zaczyna się we wsi Jastrzębiec (gm. Więcbork), w pobliżu cmentarza i kaplicy-mauzoleum z 1948 r., budowy ku czci pomordowanych w 1939 r. Polaków, mieszkańców Krajny i Borów Tucholskich. Dalej prowadzi przez Karolewo (dawny obóz koncentracyjny),

południowym brzegiem Jez. Śmiłowskiego (wieś Śmiłowo), przez Suchorączek i Wysoką Kraj., dalej w kierunku płn.-wsch. – do Sępólna Kraj (łącznie 27,8 km);

3. Szlak Jezior Krajeńskich (zielony)

Trasa pieszej wędrówki zaczyna się w Więcborku, przebiega przez miasto i dalej w kierunku południowym, przez tereny leśne, nad brzegiem jezior – Więcborskie, Bydgoskie, Weśrednik, Proboszczowskie – do wsi Zabartowo (łącznie 8 km);

4. Szlak im. dr S. Łabędzińskiego (niebieski)

Trasa zaczyna się w Więcborku. Dalej prowadzi do Runowa Kraj., a potem wzdłuż brzegów jezior Głębozek Duży, Czarminskie (wieś Czarmin), Rościmińskie, Witosławskie do wsi Witosław (w gm. Mrocza; łączna długość 20 km.);

5. Szlak Rezerwatów Krajeńskich (zielony)

Jest to szlak typowo przyrodniczy, preferowany dla turystyki pieszej. Prowadzi przez kompleks leśny środkowej części Pojezierza Krajeńskiego. Prowadzi z Sypniewa (gm. Więcbork), przez Frydrychowo, wzdłuż Jez. Modła, wieś Dwanaście Apostołów, Jez. Jelonek, dalej w sąsiedztwie jezior Juchacz i Mlewiec do Witkowa (gm. Sępólno Kraj., łącznie 29 km). Na trasie szlaku znajdują się rezerваты przyrody „Lutowo” i „Gaj Krajeński”;

6. Szlak im. gen. Jakuba Komierowskiego (niebieski)

Szlak poświęcono generałowi, który wystawił pułk piechoty w wojnie z Prusami w 1807 r. Prowadzi przez piękne lasy, doliną rzeki Sępólny, przez dawne dobra rodziny Komierowskich – od Sępólna Kraj., poprzez Komierowo i Wałdówko, dalej poza teren Parku (łącznie 22 km);

7. Szlak Rycerza Bossuty (czerwony)

Szlak poświęcony pierwszemu właścicielowi Komierowa, czeskiemu rycerzowi Bossucie. Wiedzie przez pola, wzgórza morenowe i lasy – z Kamienia Kraj., Małej Cerkwicy, poprzez Włocibórz i Komierowo, do Sępólna Kraj.

8. Szlak Sępoleński (czarny)

Trasa prowadzi z Sępólna Kraj., wzdłuż północnych brzegów jezior Sępoleńskiego i Lutowskiego, do Lutówka (łącznie 7,5 km);

9. Szlak Akademicki (żółty) - Kamień Kraj. – Brzuchowo – Płocicz – Piaseczno – Sępólno Kraj. (12 km);

10. Szlak Znak Rodła – Janiny Kłopotckiej (niebieski) - Sypniewo – Jazdrowo – Iłowo – Radońsk – Lutowo – Lutówko Młyn – Płocicz – Duża Cerekwica – Drożdzenica (36,5 km);

11. Szlak im. St. Łabędzkiego (niebieski) – dookoła Jeziora Witosławskiego.

Pozostałe szlaki (3) wyznaczono dzięki działającemu na terenie gminy stowarzyszeniu „Centrum Rozwoju Gminy Kamień”, tj.:

12. Szlak Dookoła Jeziora Mochel” (pieszy, zielony).

13. Szlak Doliny Kamionki (pieszy, niebieski).

14. Szlak Północnej Krajin (rowerowy).

Atrakcyjność turystyczną Parku podnosi szlak „Na żurawinowych włościach” (gm. Kęsowo), w ramach którego wydzielono trzy ścieżki rowerowe – historyczną, przyrodniczą i rekreacyjną. Turystyczne szlaki rowerowe wyznaczono także w gminie Więcbork (5 tras).

Ponadto przez północną część Parku przebiega tranzytowy szlak rowerowy „Naszyjnik Północy” (Witkowo -Kamień Kraj. – Obkas – Dąbrówka – Drożdzenica – Krajenki – Tuchółka - Kęsowo). Szansę aktywnej rekreacji stanowi także przebiegająca w bezpośrednim sąsiedztwie Parku międzynarodowa ścieżka rowerowa EUROROUTER-1 (droga Witosław – Mroczka).

Dużą atrakcję turystyczną stanowią zachowane w gminie Kęsowo bunkry historycznej linii obrony z czasów II wojny światowej. Pomiędzy miejscowościami Obrowo i Drożdzenica ukończono latem 1939 r. budowę pięciu bunkrów („Obrowo”, „Lisia Góra”, „Piaśnik”, „Ludwichowo 1”, „Ludwichowo 2”), mających stanowić pas zaporowy przed atakiem ze strony faszystowskich Niemiec (ówczesna granica państwowa znajdowała się zaledwie o 15 km na zachód).

Na terenie Parku znajdują się cieki, które mogą stanowić trasy wodne dla turystyki kajakowej (np. rzeki Łobżonka, Orla, Sępolna, Kamionka). Jednakże odnotowano tylko jeden szlak turystyki wodnej – pomiędzy jeziorami Runowskim i Czermuńskim (brak urządzonych pól biwakowych).

Na obszarze Parku występuje również słabo wykształcona sieć ścieżek dydaktycznych. Pod tym względem szczególnie niekorzystna sytuacja występuje w gminie Sępólno Kraj., gdzie - oprócz ośrodka edukacji ekologicznej Krajeńskiego Parku Krajobrazowego (Grzybek w nadleśnictwie Lutówko) - nie odnotowano żadnych ścieżek dydaktycznych. W tym zakresie istnieje

wyraźna potrzeba realizacji ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej na terenie "Torfowiska Messy" (Skiba D., 2002, Projekt ochrony i udostępniania zespołu przyrodniczo – krajobrazowego „Torfowisko Messy”, praca magist., AR w Poznaniu, kier. Ochr. Środ.).

Względnie dobrze rozwiniętej sieci szlaków turystycznych nie odpowiada stan bazy noclegowej. Istniejące obiekty noclegowe zlokalizowane są jedynie w gminach miejskich Więcbork (5 obiektów – 292 miejsca), Kamień Kraj. (2 obiekty – 160 miejsc) oraz Sępólno Kraj. (4 obiekty – 127 miejsc; stan w dniu 31.12.2003 r.). Baza noclegowa analizowanego obszaru charakteryzuje się ,oprócz małej liczby miejsc noclegowych całorocznych (38), koncentracją w miastach. Na obszarach wiejskich odnotowano jedynie pojedyncze obiekty tj.:

- hotele - w Runowie Kraj.(gm. Więcbork) – Zespół Pałacowo-Parkowy (z restauracją),
- ośrodki wczasowe i pensjonaty - w Lutówku (gm. Sępólno Kraj.) – Pensjonat Magda;
- pokoje gościnne -Nadleśnictwo Lutówko, Kaplica Rzymsko-Katolicka w Lutówku, Zespół Pałacowo-Parkowy w Sypniewie (gm. Więcbork);
- schroniska młodzieżowe (internaty) - „Zielona Szkoła” w Dąbrowie (gm. Kamień, internat przy ZSCKR w Sypniewie;
- gospodarstwa agroturystyczne i ośrodki rekreacji konnej - Jeleń k. Sypniewa „Agro-Jele” (gm. Więcbork), Radońsk – Ośrodek Konno-Wypoczynkowy Boryna (gm. Sępólno Kraj.), Zabartowo – Stajnia Branicz - Hodowla Koni Wielkopolskich (gm. Więcbork), Rościmin (gm. Mrocza), Jerzmionki (gm. Kamień. Kraj.), gospodarstwo „Krajeńska przystań” w Zbożu (gm. Sępólno), Farma Bartolinii w Piasecznie (gm. Sępólno Kraj.) oraz trzy ośrodki rekreacji konnej w gminie Sępólno Kraj. , we wsiach Teklanowo, Iłowo i Niechorz.

Na obszarach wiejskich Parku słabo rozwinięte są także pozostałe elementy infrastruktury turystycznej, tj.:

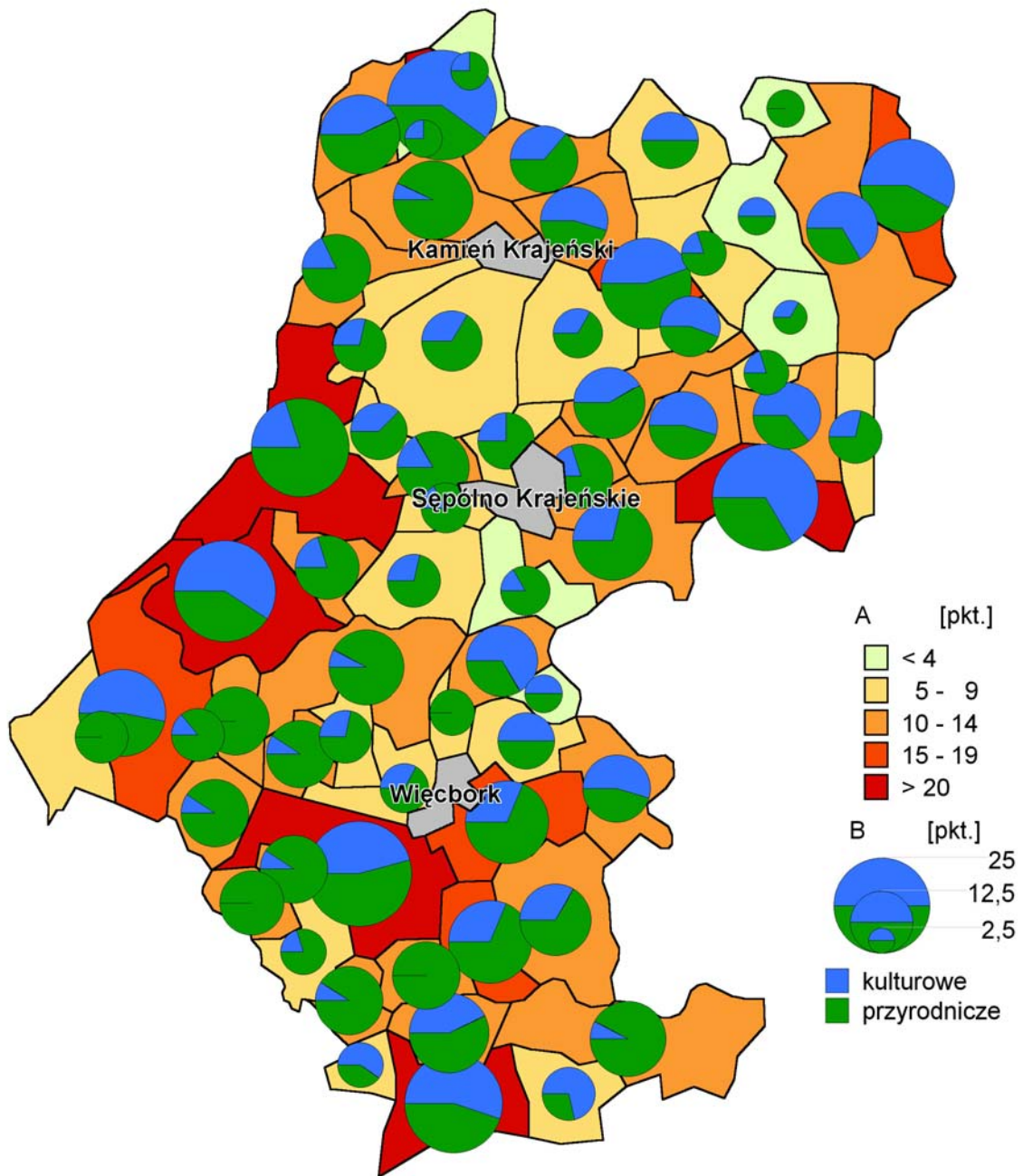
- pola namiotowe – oprócz zorganizowanych obiektów w miastach (Kamień Kraj., Sępólno Kraj., Więcbork) pojedyncze na terenach wiejskich – w Runowie Kraj. nad Jez. Runowskim Dużym oraz w Rościminie nad Jez. Rościmińskim Małym (parking, uzbrojenie w energię elektryczną);
- kąpieliska – plaże nad jeziorami: Mochel, Brzuchowo, Zamarte (gm. Kamień. Kraj.), Borówko, Juchacz, Sępoleńskie, Lutowskie (gm. Sępólno Kraj.), Koniczne, Czarmuńskie, Więcborskie, Śmiłowskie, Bedgoskie (gm. Więcbork) oraz Witosławskie (gm. Mrocza);
- punkty gastronomiczne - bary w Rościminie (gm. Mrocza), Lutowie (gm. Sępólno Kraj.) oraz Karczma u Michała w Sypniewie.

Podkreślić również należy fakt, że pomimo szczególnych walorów krajobrazowych brak jest na terenie Parku zorganizowanych punktów widokowych.

Porównanie lokalizacji powyżej wymienionych elementów infrastruktury turystycznej z układem przestrzennym bonitacji warunków przyrodniczych, wykazało obecność szeregu sołectw, które pomimo dużych walorów kulturowych i turystycznych charakteryzują się słabym zainwestowaniem turystycznym (np. Lutowo, Iłowo i Wałdówko w gm. Sępólno Kraj.; Śmiłowo w gm. Wiecbork; Radzim w gm. Kamień Kraj.; Jeleńcz w gm. Kęsowo; Witosław w gm. Mrocza). Dysproporcje te wskazują na duże możliwości rozwoju turystyki.

Biorąc pod uwagę specyfikę parku krajobrazowego, postuluje się przeznaczyć tereny tylko dla takich form turystyki, które nie są sprzeczne z celami ochrony przyrody. Zaliczyć tu można szereg form turystyki kwalifikowanej (aktywnej): piesza (szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne), rowerowa, narciarska (narcciarstwo biegowe, zjazdowe), konna, wodna (kajakarstwo, żeglarstwo, pływanie, itp.), krajoznawcza (przyrodnicza) oraz wędkarstwo i myślistwo. W ramach turystyki pobytowej (biernej) wymienić można, oprócz gospodarstw eko i agroturystycznych, miejsca biwakowe, miejsca odpoczynku przy szlakach oraz odpoczynku nad jeziorami (plaża, pomosty).

Oprócz dysproporcji między dużymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi a niskim rozwojem infrastruktury turystycznej teren Krajeńskiego Parku Krajobrazowego charakteryzuje się dużymi potrzebami w zakresie promocji i informacji turystycznej (np. brak mapy turystycznej Parku).

Ryc. 25. Bonitacja walorów przyrodniczych i kulturowych pod kątem atrakcyjności turystycznej na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

A – ogólna wartość wskaźnika bonitacji (w pkt.), B – udział walorów kulturowych i przyrodniczych w ogólnej wartości wskaźnika bonitacji (w pkt.)

Źródło: jak w tab. 21

Tabela 21. Bonitacja walorów przyrodniczych i kulturowych na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego

Gmina	Sołectwa	Walory kulturowe				Walory przyrodnicze				Razem walory turystyczne (pkt.)
		Zabytki zarejestrowane (6 pkt.)	Obiekty kulturowe typu A (3 pkt.)	Obiekty kulturowe typu B (1 pkt.)	Razem kulturowe - pkt.	Rzeźba terenu (pkt.) *	% Lasów (pkt.) **	% Wód (pkt.) ***	Razem - przyrodnicze (pkt.)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Kamień	Dąbrowa			++	2	2	2	1	5	7
Kamień	Dąbrówka		+	+	4	2	1	1	4	8
Kamień	Duża Cerkwica		+	+++	6	2	1	2	5	11
Kamień	Jerzmonki			+	1		2	1	3	4
Kamień	Mała Cerkwica			++	2	2	1	1	4	6
Kamień	Niwy		+	+++	6	2	5	1	8	14
Kamień	Nowa Wieś			+	1		2	1	3	4
Kamień	Obkas		+	+	4	2	4	1	7	11
Kamień	Orzełek			+	1	2	4	7	13	14
Kamień	Płocicz			+++	3	2	1	3	6	9
Kamień	Radzim	+		++	8	2	1	7	10	18
Kamień	Witkowo			++	2	2	6	1	9	11
Kamień	Zamarte	++		+++	15		3	7	10	25
Sępólno	Dziechowo			++	2	2	1	7	10	12
Sępólno	Ilowo		+++	++++	13	2	6	1	9	22
Sępólno	Lutowo		+	+	4	2	7	7	16	20
Sępólno	Lutówko			+++	3	2	2	1	5	8
Sępólno	Niechorz			++++	4	2	3	5	10	14
Sępólno	Piaseczno			++	2	2	1	3	6	8
Sępólno	Radońsk			++	2	2	5	1	8	10
Sępólno	Sikorz			++	2	2	3	3	8	10
Sępólno	Świdwie			+	1	2	2	1	5	1
Sępólno	Teklanowo			+	1	2	1	1	4	5
Sępólno	Trzciany		+	++	5	2	2	3	7	12
Sępólno	Wałdowo		+	++++	7	2	1	1	4	11
Sępólno	Wałdówko	+	+	+++++++	16	2	4	2	8	24
Sępólno	Wilkowo			++	2	2	1	2	5	7
Sępólno	Wiśniewa			++	2	2	2	1	5	7
Sępólno	Wiśniewka			+	1	2	2	1	5	6
Sępólno	Włościbórz		+	+++	6	2	2	1	5	11
Sępólno	Wysoka Krajeńska			++	2		1	1	2	4
Sępólno	Zalesie		+	++	5	2	1	1	4	9
Sępólno	Zboże	+		++	8	2	1	1	4	12
Więcbork	Borzyszkowo			+	1	2	1	1	4	5
Więcbork	Czarmuń			+	1	2	7	1	10	11
Więcbork	Dalkowo				0	2	2	1	5	5
Więcbork	Frydrychowo			+	1	2	3	1	6	7
Więcbork	Górowatki				0	2	1	7	10	10
Więcbork	Jastrzębiec			++++++	6	2	2	1	5	11
Więcbork	Jeleń				0	2	2	7	11	11
Więcbork	Lubcza			+	1	2	1	7	10	11
Więcbork	Nowy Dwór			+	1	2	7	3	12	13
Więcbork	Pęperzyn		+	+	4	2	2	4	8	12
Więcbork	Puszczza				0	2	2	7	11	11
Więcbork	Runowo Krajeńskie	+	+	++	11	2	4	7	13	24
Więcbork	Suchorączek		+	+	4	2	1	1	4	8
Więcbork	Sypniewo		++	+++	9	2	5	1	8	17
Więcbork	Śmiłowo		+	++	5		4	7	11	16

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Więcbork	Witunia			++	2	2	1	1	4	6
Więcbork	Wymysłowo				0	2	4	1	7	7
Więcbork	Zabartowo		+	++	5	2	2	7	11	16
Więcbork	Zakrzewek			++	2	2	1	2	5	7
Więcbork	Zakrzewska Osada			+	1	2	1	7	10	11
Więcbork	Zgniłka			+	1	2	1	7	10	11
Mrocza	Białowieża		+	++	5		1	1	2	7
Mrocza	Jeziorki Zabartowskie	6		+++	3		1	1	2	5
Mrocza	Rościmin		+	+++	6		1	7	8	14
Mrocza	Wiele			+	1	2	4	6	12	13
Mrocza	Witosław	+	+	++	11		2	7	9	20
Kęsowo	Drożdżenica			+	1		2	2	4	5
Kęsowo	Jeleńcz		+++	++	11		1	7	8	19
Kęsowo	Kęsowo		++	++	8		2	2	4	12
Kęsowo	Obrowo				0	2	1	1	4	4
Kęsowo	Pamiętowo			+	1		1	1	2	3
Kęsowo	Przymuszewo			++	2		1	1	2	4

* - dominująca rzeźba falista – 2 pkt. (wg Stelmach M., Malina R., Tkocz J., Żukowski B., 1990, Obszary Wiejskie...)

** - udział lasów w ogólnej powierzchni sołectwa: 0 – 10% - 1 pkt., 10 – 20% - 2 pkt., 20 – 30% - 3 pkt., 30 – 40% - 4 pkt., 40 – 50% - 5 pkt., 50 – 60% - 6 pkt., 60 – 70% - 7 pkt.

*** - udział wód w ogólnej powierzchni sołectwa: 0 – 0,5% - 1 pkt., 0,5 – 1% - 2 pkt., 1 – 2% - 3 pkt., 2 – 3% - 4 pkt., 3 – 4% - 5 pkt., 4 – 5% - 6 pkt., pow. 5% - 7 pkt.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji Urzędów Gmin (w zakresie obiektów kulturowych) oraz dane geodezyjne Starostw Powiatowych w: Nakle, Sepólnie Krajeńskim i Tucholi (w zakresie walorów przyrodniczych)

5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

W ramach analizy stanu i zróżnicowania przestrzennego infrastruktury technicznej uwzględniono następujące zagadnienia: elektroenergetyka, gazownictwo, gospodarka ciepła, gospodarka odpadami oraz sieć komunikacyjna - drogowa i kolejowa

5.4.1. Elektroenergetyka

Źródłem zasilania obszaru KPK w energię elektryczną są główne punkty zasilania (GPZ) zlokalizowane:

- w miejscowości Runowo Kraj. (gm. Więcbork). GPZ zasilany jest liniami wysokiego napięcia 110 kV z kierunku Sepólna Krajeńskiego i Paterka w gminie Nakło;
- w południowej części miasta Sepólna Krajeńskie. GPZ zasilany jest liniami wysokiego napięcia z kierunku Więcborka, Koronowa i Chojnic;

Ponadto podstawą zaopatrzenia w energię elektryczną gminy Kamień Kraj. jest linia wysokiego napięcia relacji GPZ Chojnice – GPZ Sepólna Kraj.

Z powyższych GPZ wprowadzono szereg linii średniego napięcia, które łącznie ze stacjami transformatorowymi tworzą sieć elektroenergetyczną analizowanego obszaru.

Na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego notuje się problemy w prawidłowym zaopatrzeniu części miejscowości w energię elektryczną. Wynika to bądź ze zbyt słabej mocy zainstalowanych transformatorów (niekiedy przestarzałych), bądź zbyt długich obwodów linii. Skutkiem tego zdarzają się czasowe przerwy w dostawie energii lub dostawa energii o gorszych parametrach. Poprawa tego stanu wymaga stworzenia programu modernizacji sieci, uwzględniającego przewidywany wzrost zapotrzebowania wynikający z rozwoju przedsiębiorczości, aktywności turystycznej, poprawy wyposażenia gospodarstw domowych (w tym rolnych) w maszyny i urządzenia energochłonne.

5.4.2. Gazownictwo

Na obszarach wiejskich Parku brak jest sieci gazowej. Obecnie z gazu korzysta tylko część mieszkańców miast Kamienia i Sępólna Kraj. (dostęp do gazu przewodowego za pomocą gazociągu wysokiego ciśnienia DN 150 z kierunku Chojnic; we wsi Sikorz k. Sępólna Kraj. zlokalizowana została stacja redukcyjno-pomiarowa 1 stopnia o wydajności 600 m³/h). W planach ogólnych zagospodarowania przestrzennego ustalono przebieg gazociągu wysokiego ciśnienia DN 250/150 łączącego z sieć gazową w rejonie Sępólna Kraj. z istniejącym gazociągiem w rejonie Nakła n. Notecią. Inwestycja ta umożliwi objęcie siecią gazową miast Więcbork i Mrocza oraz przyczyni się do wzrostu sieci gazowej na obszarach wiejskich.

Realizacja programu gazyfikacji poszczególnych miejscowości na terenie Parku przyczyni się – np. poprzez ograniczenie spalania węgla – do poprawy stanu środowiska przyrodniczego. Gaz ziemny (wysokometanowy) jest bowiem nośnikiem energii przyjaznym dla środowiska naturalnego. Zamiana paliw stałych na gaz powoduje eliminację emisji pyłów, sadzy dwutlenku siarki i tlenku węgla.

5.4.3. Gospodarka ciepła

Gospodarka ciepła na terenie Parku opiera się o kotłownie lokalne i indywidualne źródła ciepła. Kotłownie opalane są głównie paliwem stałym (węglem).

Istniejące źródła ciepła zaspokajają potrzeby poszczególnych odbiorców, jednakże stan techniczny tych obiektów w większości nie odpowiada obowiązującym normą, a ich niska sprawność, wysoki poziom emisji zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego czy wysokie koszty eksploatacji sprawiają, że stają się one nieekonomiczne. W związku z tym zachodzi konieczność modernizacji źródeł ciepła, co prowadzi do racjonalizacji wykorzystania energii i ochrony powietrza atmosferycznego. Nastąpi to poprzez eliminację nierentownych źródeł ciepła – z

zamianą na olej opałowy i docelowo gaz ziemny oraz kompleksowego zastosowania automatyki i najnowszych technologii oczyszczania spalin.

Na terenie Parku należy szczególnie dążyć do wyeliminowania źródeł ciepła opartych o paleniska opalane węglem kamiennym, a w zabudowie mieszkaniowej oraz w zabudowie zagrodowej stosować systemy grzewcze, preferujące paliwa ekologiczne, eliminujące zanieczyszczenia atmosfery. Warto zaznaczyć, że w 2001 r., uruchomiono w Sępólnie Krajeńskim jedną z największych w Polsce kotłownię na biomasę (słomę, zrębki drewna).

5.4.4. Gospodarka odpadami

Szkodliwość lub uciążliwość odpadów na środowisko, a przede wszystkim dla człowieka, rozpoczyna się już w momencie ich powstawania i nasila się równoległe z powiększaniem ich masy. Jest to problem złożony, przede wszystkim z uwagi na różnorodność występujących procesów technologicznych produkcji, decydujących o ilości, rodzaju i właściwościach odpadów. Różny jest zatem stopień ich szkodliwości i uciążliwości w odniesieniu do poszczególnych elementów środowiska, takich jak powietrze, woda czy gleba. W obrębie analizowanego obszaru działają trzy składowiska odpadów - w Kamieniu Kraj., Włociborku (gm. Sępólno Kraj.) oraz Dalkowie (gm. Więcbork; por. tab. 22). Składowiska te funkcjonują prawidłowo (spełniają wymogi w zakresie ochrony środowiska) – są wyposażone w niezbędne urządzenia techniczne oraz nie zagrażają jakości środowiska.

Tabela 22. Składowiska odpadów.

Lp	Miejsce lokalizacji	Gmina	Poj. składowiska [m ³]	Przychód w 2002r. [Mg]	Ilość nagromadzonych odpadów [Mg]	% wypełnienia
1.	Kamień Kraj.	Kamień Kraj.	247.500	1353	16052,63	19
2.	Włocibórek	Sępólno Kraj.	60.050	3856,10	25801,1	23
3.	Dalkowo	Więcbork	28.350	1855	6770	43

Źródło: Plan Rozwoju Powiatu Sępoleńskiego na lata 2004-2006

Według danych przekazanych przez Zarządców powyżej wymienionych składowisk w 2002 roku przejęły one 7064 Mg odpadów komunalnych. Charakteryzują się również niskim stopniem ich wypełnienia (od 19% w Kamieniu Kraj. do 43% w Dalkowie).

Ponadto obszar Parku obsługiwany jest przez składowiska zlokalizowane poza jego granicami - tj.: składowisko w Ostrowie (z terenu gminy Mrocza), składowisko w Bładowie k. Tucholi (z terenu gm. Kęsowo) oraz składowisko w Skoraczewie (z terenu gminy Sośno).

Należy zaznaczyć, że na gruntach wsi Wiele w gm. Mrocza znajduje się nie użytkowane od 1994 r. wysypisko o powierzchni 1,26 ha. Po zakończeniu eksploatacji odpady zostały tam zrównane i przysypane warstwą ziemi, co z punktu widzenia ochrony środowiska, w szczególności wód podziemnych należy uznać za niewystarczające. Konieczne jest przeprowadzenie pełnej i profesjonalnej rekultywacji wysypiska.

System gospodarki odpadami na terenie Parku, oparty na zasadzie, że każda gmina posiada swoje składowisko, różni się od rozwiązań przyjętych w sąsiednich gminach. Utworzono tam międzygminne składowiska odpadów komunalnych – np. w Rozwarzynie (dla gmin Kcynia Nakło Szubin) oraz Bładowie (dla gmin Tuchola, Cekcyn, Kęsowo).

Ponadto szereg problemów związanych jest z realizacją programów segregacji i utylizacji odpadów (brak takiego programu w gm. Mrocza).

Analizując zagrożenia jakie stwarzają odpady dla środowiska i zdrowia ludzi należy wspomnieć o dwóch nieczynnych składowiskach odpadów niebezpiecznych (tzw. mogilnikach), które zlokalizowane są na terenie gminy Kamień Kraj., w miejscowości Dąbrówka i Płocicz (na gruntach będących własnością Agencji Nieruchomości Rolnych). Szacuje się, że ilość zgromadzonych w mogilnikach przeterminowanych środków ochrony roślin jest następująca: Dąbrówka – 3 Mg, Płocicz – 12 Mg.

5.4.5. Sieć drogowa

Teren Krajeńskiego Parku Krajobrazowego obsługują drogi zaliczane do kategorii dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. W układzie dróg analizowanego obszaru najwyższą rangę posiada droga krajowa nr 25 Bobolice – Kamień Krajeński – Sępólno Krajeńskie – Bydgoszcz – Inowrocław – Konin – Ostrów Wielkopolski – Oleśnica. Jest to droga zapewniająca spójność całej sieci dróg krajowych, stanowiąca połączenie ponadregionalnych ośrodków gospodarczych, administracyjnych i turystycznych. W założeniu pełnić ma rolę głównego szlaku komunikacyjnego łączącego Polskę centralną i południowo-wschodnią ze środkowym wybrzeżem. Ponadto droga ta stanowi najdogodniejsze połączenie obszaru Parku z ośrodkami centralnymi województwa kujawsko-pomorskiego – Bydgoszczą (siedziba Wojewody) i Toruniem (siedziba Marszałka Województwa).

Dostępność komunikacyjną określają również 3 drogi wojewódzkie – stanowiące połączenia między miastami, mające znaczenie dla województwa – tj.:

- droga nr 241 Sępólno Kraj. – Więcbork – Nakło nad Notecią – Wągrowiec o nawierzchni bitumicznej szer. 6 m w złym stanie technicznym. Droga ta jest udostępniona dla ruchu ciężkiego (pojazdy o nacisku do 10 t. na oś), umożliwia więc tranzyt samochodów ciężarowych w relacjach północ – południe z pominięciem Bydgoszczy, a w Nakle n. Notecią przecina się z

drogą krajową nr 10 Szczecin – Warszawa (przewidzianą po modernizacji do standardu drogi ekspresowej);

- droga nr 242 Więcbork – Łobżenica – Falmierowo;

- droga nr 189 Więcbork – Złotów – Jastrowie.

Ponadto układ komunikacyjny uzupełniony jest siecią dróg powiatowych i gminnych. Do dróg powiatowych zalicza się połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedziby gmin między sobą. Stan techniczny dróg powiatowych można określić jako średni, z odcinkami w złym stanie (liczne, połatane dziury powodują nierówności nawierzchni utrudniające jazdę samochodem). Udział dróg o nawierzchni twardej w ogólnej długości dróg powiatowych waha się od 79% (na terenie gminy Więcbork) do 87 % (gm. Kamień Kraj.). Ponadto część dróg powiatowych posiada nienoramtywną szerokość nawierzchni (4,0-4,5 m), co biorąc pod uwagę potrzeby komunikacyjne analizowanego obszaru oraz fakt, że po drogach tych odbywa się również ruch samochodów ciężarowych – wskazuje, że należałoby te drogi zmodernizować.

Drogi gminne i wewnętrzne tworzą układ komunikacyjny bezpośrednio obsługujący sieć osadniczą oraz zapewniają dojazd do pól i lasów. Wyróżniają się one najniższymi odsetkami dróg o nawierzchni twardej – od 15% w gminie Kamień Kraj. Do 33% w gminie Sępólno Kraj.

Istotnym elementem charakteryzującym analizowany obszar pod względem infrastruktury drogowej jest wskaźnik gęstości dróg twardych. Określa on długość dróg o nawierzchni twardej przypadającą na 100 km² powierzchni. W gminach tworzących Park wskaźnik ten waha się od 45 km/100 km² (gm. Więcbork) do 72 km/100 km² (gm. Sępólno Kraj.; średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego 74 km/100 km², średnia krajowa około 70 km/100 km²). Wynika stąd, że analizowany obszar charakteryzuje się stosunkowo niskim stopniem wyposażenia w sieć drogową.

Innym ważnym parametrem charakteryzującym stan sieci drogowej jest wielkość ruchu. Oceną dostosowania dróg do potrzeb użytkowników jest natężenie wyrażone ruchem notowanym do przepustowości dróg. W obrębie KPK pomiary ruchu wykonano na szeregu odcinkach dróg, tj:

- na drodze krajowej nr 25 (w gm. Kamień Kraj) - 3500 pojazdów na dobę (2000 r.; w 1995 r. 2400-3600 poj./dobę, w 1990 r. 2100-3000 poj./dobę);
- na odcinku drogi wojewódzkiej 241 Mroczka – Więcbork (gm. Więcbork, 1995 r.) - 1800 pojazdów na dobę (wzrost w porównaniu do 1990 r. o blisko 30%); udział samochodów ciężarowych i autobusów 15%;

- na drodze wojewódzkiej nr 189 Jastrowie – Złotów na obszarze gminy Więcbork (1995 r.) - 800 pojazdów na dobę (600 poj./dobę w 1990 r.);
- na drodze wojewódzkiej nr 242 (gm. Więcbork) - 350 pojazdów na dobę.

Barierą w prawidłowym funkcjonowaniu układu komunikacyjnego dróg na terenie Parku jest ich niekorzystny stan techniczny, w warunkach wzrostu natężenia ruchu oraz wzrostu obciążenia pojazdami wysokotonażowymi. Bezpośrednim czynnikiem wpływającym na obciążenie sieci drogowej jest szybki wzrost motoryzacji indywidualnej i znaczny wzrost ruchu wynikający z rozwijającej się gospodarki rynkowej. Świadczy o tym dynamiczny (100%) wzrost ilości samochodów przypadających na 100 mieszkańców – od ok. 150 w 1990 r. do ok. 300 w 2002 r. (średnio gminy tworzące Park). Należy zaznaczyć, że wzrost obciążenia ruchem samochodowym jest także pośrednim efektem zamykania linii kolejowych.

W sferze komunikacji na środowisko przyrodnicze Parku oddziałują drogi, a przede wszystkim odbywający się na nich ruch. Oddziaływanie to jest ze swej istoty negatywne i dotyczy w szczególności hałasu, wibracji, zanieczyszczenia powietrza, gleb i wód. Niezależnie od negatywnego oddziaływania drogi na środowisko należy brać pod uwagę również pozytywne aspekty wynikające z budowy i modernizacji tras komunikacyjnych (np. związane z planowaną budową obwodnic drogowych w miastach). Nowe lub zmodernizowane rozwiązania komunikacyjne wpływają bowiem na uporządkowanie układów urbanistycznych i odciążenie istniejących dróg, a zatem na poprawę warunków ekologicznych w skali globalnej (np. zmniejszenie ogólnej emisji zanieczyszczeń, hałasu). Dla istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych powinny być stosowane środki biernej (np. prowadzenie tras z dala od obszarów i obiektów wrażliwych środowiskowo – w odległości zapewniającej im zachowanie właściwych stref ochronnych) i czynnej ochrony środowiska (stosowanie techniczno-przestrzennych i techniczno-inżynierskich urządzeń ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko; np. wały ziemne, ekrany akustyczne).

Analiza zróżnicowania przestrzennego wielkości natężenia ruchu pozwala wyznaczyć drogę krajową 25 jako strefę oddziaływania ekstremalnego. Występują tam najwyższe zanieczyszczenia powietrza, gleb i wód oraz największy hałas i wibracje.

5.4.6. Linie kolejowe

Przez obszar Krajeńskiego Parku Krajobrazowego przebiegają dwie linie kolejowe, pod względem technicznym drugorzędne (jednotorowe i niezelektryfikowane), na których ze względów ekonomicznych PKP zlikwidowało przewozy pasażerskie. Są to:

- linia znaczenia regionalnego Gniezno - Chojnice (od 2000 r. na linii kursują tylko 2 pociągi towarowe),
- linia znaczenia regionalnego Złotów – Więcbork – Terespol Pomorski – Świecie.

Ze względu na duże walory krajobrazowe reaktywację linii kolejowych uznać można za czynnik aktywizacji turystycznej.

5.4.7 Komunikacja rowerowa

Na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego coraz większego znaczenia nabierać będzie zagadnienie komunikacji rowerowej – zarówno w dziedzinie turystyki i rekreacji, jak i w systemie transportowym całego obszaru. Wymaga to stworzenia systemu spójnej sieci dróg rowerowych, obejmujących trasy turystyczne oraz rekreacyjne. Trasy turystyczne (regionalne lub międzyregionalne) łączą różne miejscowości, a ich przebieg powinien nawiązywać do walorów historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Z kolei trasy rekreacyjne (lokalne) związane są głównie z jakimś ośrodkiem lub pojedynczym obiektem kulturowym, przyrodniczym lub wypoczynkowym i mają charakter pętli rekreacyjnej. Ścieżki lokalne oprócz funkcji rekreacyjnej powinny stwarzać alternatywę dojazdów do pracy, szkół i usług, konkurencyjną w stosunku do samochodu osobowego. Nieodłącznym elementem zagospodarowania tras rowerowych powinny być miejsca obsługi rowerowej (tzw. MOR-y), które wyposażone w odpowiednie usługi decydować będą o poziomie obsługi turystyki rowerowej.

W zakresie komunikacji rowerowej pozytywne zmiany odnotować można w gminach Kamień Krajeński (wytyczenie szlaku rowerowego dookoła gminy – 42 km) oraz przede wszystkim Więcbork (wytyczenie 5 tras rowerowych).

6. GŁÓWNE PROBLEMY EKOROZWOJU – UWAGI KOŃCOWE

Przeprowadzona diagnoza stanu zagospodarowania przestrzennego Krajeńskiego Parku Krajobrazowego wykazała szereg – pozytywnych jak i negatywnych – uwarunkowań.

1. W zakresie struktury użytkowania i własności ziemi (rozdz. 2):

- Wyrażna przewaga krajobrazu rolniczego – 47 obrębów (68% ogółu) charakteryzuje się dominacją lub bardzo wysokim udziałem użytków rolnych. Stanowią one przeciętnie blisko 64% powierzchni Parku, a ich struktura wyróżnia się zdecydowaną przewagą gruntów ornych (86%);
- Niekorzystne warunki przyrodnicze rolnictwa, charakteryzujące się – oprócz falistej lub pagórkowatej rzeźby terenu – wysokimi udziałami gleb najniższych klas bonitacyjnych. Gleby klas V i VI, nieopłacalne w uprawie i predysponowane do zmiany formy użytkowania – głównie zalesienia, stanowią blisko 26% użytków rolnych w Parku;
- Wysoki udział użytków rolnych w warunkach dużego udziału gleb o niskich klasach bonitacyjnych wskazują na konieczność zmiany struktury użytkowania ziemi - głównie w kierunku wzrostu powierzchni gruntów leśnych oraz, w ramach rolniczego użytkowania ziemi, podniesienia areału użytków zielonych - głównie w strefach dolin rzecznych oraz terenów o rzeźbie falistej lub pagórkowatej i objętych gospodarką orną;
- Struktura własnościowa ziemi charakteryzująca z jednej strony dużym udziałem gruntów rolnictwa indywidualnego w ogólnej powierzchni Parku (średnio 45,5%), a z drugiej własności sektora publicznego, w tym głównie Lasów Państwowych (24,5%) i Agencji Nieruchomości Rolnych (20,3%);

2. W zakresie cech kulturowych (rozdz. 3) i osadniczo-społecznych (rozdz. 4):

- Analiza obiektów kultury materialnej wskazuje, że podstawowym elementem krajobrazu kulturowego w Parku są osiedla wiejskie. Stanowią one dobry przykład rozwiązań architektonicznych i budowlanych z przełomu XIX i XX w, przez co zaliczane są do czynników aktywizacji ruchu turystycznego;
- Szereg obiektów zabytkowych wymaga pilnego podjęcia prac konserwatorsko-renowacyjnych (problem ten najwyraźniej zaznacza się w obiektach po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych, obecnie w gestii Agencji Nieruchomości Rolnych);

- Wiejska sieć osadnicza (105 wsi) charakteryzuje się przewagą typów osadnictwa skupionego oraz układem spolaryzowanym - dużą liczbą wsi małych i bardzo małych oraz wysoką koncentracją ludności we wsiach dużych i bardzo dużych;
- Obiekty infrastruktury społecznej występują z reguły we wsiach największych (powyżej 500 mieszk.- 11 jednostek), stanowiących lokalne ośrodki koncentracji usług publicznych i funkcji osadniczych;
- Ludność wiejska Parku (24 tys. osób) charakteryzuje się korzystną strukturą wieku i płci. Zagrożenia rozwoju społeczno-demograficznego wiążą się głównie z niskim poziomem wykształcenia (77% osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym) oraz wysoką stopą bezrobocia (29%);

3. W zakresie uwarunkowań gospodarczych (rozdz. 5):

- Z punktu widzenia zagospodarowania przestrzennego podstawowym działem gospodarki na terenie Parku jest rolnictwo - użytki rolne stanowią 64% powierzchni ogólnej a w gospodarstwach indywidualnych pracuje 43% ogółu zatrudnionych. Struktura przestrzenna rolnictwa charakteryzuje się korzystnymi parametrami agrarnymi (średnia wielkość indywidualnego gospodarstwa - 14,5 ha, 20% gruntów skupiono w gospodarstwach powyżej 100 ha), wysokim poziomem mechanizacji i chemizacji oraz produkcją ukierunkowaną na zboża (82% powierzchni zasiewów) i chów zwierząt inwentarskich, głównie trzody chlewnej (234 szt./100 ha UR);
- Intensywny, ukierunkowany na hodowlę zwierząt inwentarskich, charakter produkcji rolniczej stanowi podstawowy problem gospodarki przestrzennej na terenie Parku. Rozwiązania wymaga przede wszystkim kwestia miejsc koncentracji chowu trzody chlewnej (6 obiektów), bydła (3 obiekty) i drobiu (2 obiekty);
- Mieszkańcy Parku charakteryzują się dużą aktywnością z zakresie pozarolniczej działalności gospodarczej (funkcjonuje 625 podmiotów gospodarczych). Jednakże działalność ta dotyczy z reguły jednostek małych, jednoosobowych lub rodzinnych, ukierunkowanych na handel i usługi, zaspokajające potrzeby rynku lokalnego;
- W porównaniu do dużych walorów kulturowych i przyrodniczych Parku za słabo rozwiniętą uznać można działalność turystyczną. Dotyczy to głównie bazy noclegowej i gastronomicznej;
- Przez teren Parku przebiega szereg ciągów infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadregionalnym – w zakresie elektroenergetyki (linie wysokiego napięcia 110 kV), sieci drogowej (1 droga krajowa i 3 drogi wojewódzkie) oraz sieci kolejowej (2 nieczynne linie). Z punktu widzenia ochrony środowiska priorytetowe znaczenie ma realizacja programu gazyfikacji miejscowości wiejskich na terenie Parku.

Przeprowadzona analiza pozwoliła wydzielić główne problemy gospodarki przestrzennej na terenie Parku, tj.:

1. Potrzeba restrukturyzacji rolnictwa w kierunku wzrostu bioróżnorodności (gł. w sferze produkcji roślinnej) oraz odchodzenia od intensywnych form produkcji (gł. w sferze produkcji zwierzęcej); propagowanie gospodarstw ekologicznych;
2. Oparcie pozarolniczej działalności gospodarczej o podmioty mało uciążliwe dla środowiska przyrodniczego, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji turystycznej;
3. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej oraz rozwiązanie problemu dewastacji obiektów zabytkowych.

Należy zaznaczyć, że realizacja idei zrównoważonego rozwoju obszaru Krajeńskiego Parku Krajobrazowego w dużym stopniu zależeć będzie od aktywności samorządów lokalnych, instytucji i organizacji, jak i podniesienia poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców Parku.

Elementy scharakteryzowane w powyższym operacie zagospodarowania przestrzennego przedstawiono w układzie mapy cyfrowej GIS (obiekty infrastruktury turystycznej, edukacyjnej, kulturalnej, ekologicznej oraz wynikające z działalności podmiotów gospodarczych – rolniczych i pozarolniczych – zagrożenia dla środowiska przyrodniczego) oraz uwzględniono w operacie generalnym, stanowiącym syntezę planu ochrony Krajeńskiego Parku Krajobrazowego.

7. LITERATURA

- Agroturystyka jako szansa aktywizacji gospodarczej wiejskich regionów turystycznych Małopolski Wschodniej, 1996, mat. konferencji naukowej pod red. A. Jarosza, Politechnika Rzeszowska
- Baranowska-Janota M., Korzeniak G., 1991, Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej Oddział w Krakowie
- Drzewiecki M., 1995, Agroturystyka, Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz
- Ekorozwój w polityce regionalnej, 2000, red. H. Sasinowski, Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok
- Grykień S., 2003, Bariery rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, [w:] Funkcje obszarów wiejskich w dobie transformacji gospodarki Polski, Wyd. Akademii Świętokrzyskiej, Kielce
- Kodeks dobrej praktyki rolniczej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2002, Ministerstwo Środowiska, Warszawa
- Majewski J., Lane B., 2001, Turystyka wiejska i rozwój lokalny, Fundacja Fundusz Współpracy, Poznań
- Miasto i gmina Mroczka, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, cz. I – Analizy uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego, cz. II – Kierunki zagospodarowania przestrzennego i zadania dla realizacji celów publicznych, Biuro Architektoniczno-Urbanistyczne BDK w Olsztynie
- Plan gospodarki odpadami dla powiatu sępoleńskiego na lata 2004-2006 (projekt), 2004, Zarząd Powiatu w Sępólnie Krajeńskim
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Sępoleńskiego na lata 2004-2006, 2004, Zespół ds. Programowania Rozwoju Lokalnego i Zarządzania Projektami, Sępólno Krajeńskie
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, lipiec 2004, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- Plan strategiczny gminy Sośno na lata 2000-2010
- Profil społeczno-gospodarczy powiatu sępoleńskiego, 2003, Centrum Doradztwa Strategicznego, Kraków
- Program ochrony środowiska powiatu sępoleńskiego na lata 2004-2006 (projekt), 2003/2004, Zarząd Powiatu w Sępólnie Krajeńskim
- Program ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami, 2002, Urząd Marszałkowski, Toruń

Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, 2003, Toruń

Radziejowski J., 1998, Polityka ekologiczna państwa na drodze do integracji z Unią Europejską, [w:] J. Kamieniecka (red.) Polityka zrównoważonego rozwoju w turystyce, UKFiT, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa

Raport o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego w 2002 roku, 2003, WIOŚ, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Bydgoszcz

Rola obszarów chronionych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania obszarów wiejskich w Polsce, 2001, red. A. Stasiak, Biuletyn KPZK, z. 198, Warszawa

Rolnictwo ekologiczne i eko-agroturystyka przyjazne człowiekowi i środowisku, 2003, RCDRR i OW w Przysieku

Sewerniak J., Owsiak J., 2001, Turystyka na obszarach chronionych jako czynnik rozwoju ekonomicznego społeczności lokalnych, Instytut Turystyki, Toruń

Skiba D., 2002, Projekt ochrony i udostępniania zespołu przyrodniczo – krajobrazowego „Torfowisko Messy”, praca magisterska, AR w Poznaniu, kier. Ochrona Środowiska

Stelmach M., Malina R., Tkocz J., Żukowski B., 1990, Obszary wiejskie i gruntu rolnicze w Polsce, Instytut Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich Akademii Rolniczej, Wrocław

Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, 1998, województwo bydgoskie, Ośrodek Dokumentacji Zabytków

Strategia rozwoju gminy Więcbork 2001-2010

Strategia rozwoju gminy Kamień Krajeński 2001-2010

Strategia rozwoju gminy Sępólno Krajeńskie 2001-2010

Strategia rozwoju powiatu tucholskiego ([www// powiat.tuchola.pl](http://www.powiat.tuchola.pl))

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Więcbork, 2001, wykonawca – Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, Oddział w Bydgoszczy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamień Krajeński, 2002, wykonawca – Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, Oddział w Bydgoszczy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Sępólno Krajeńskie, 1999, Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, Oddział w Bydgoszczy

Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski wg gmin, 1994, praca zespołowa pod kier. T. Witka, IUNG, Puławy

Zielińska A., 2000, Ekorozwój jako element prawidłowego gospodarowania na obszarach chronionych, [w:] Ekorozwój w polityce regionalnej, tom 2, Wyd. Politechniki Białostockiej